

Eesti üliõpilaste eluolu 2016: rahvusvahelise üliõpilaste uuringu EUROSTUDENT VI Eesti analüüs

eurostudent.eu

Kaasrahastas
Euroopa Liidu programm
„Erasmus+”

2017

Uuringu tellis Haridus- ja Teadusministeerium ning seda kaasrahastas Euroopa Liit programmi Erasmus+ kaudu.

Autorid:

Hanna-Stella Haaristo

Laura Kirss

Cenely Leppik

Eve Mägi

Sandra Haugas

Käesoleva töö valmimisele on andnud olulise panuse ka:

Kersti Kõiv, Valentina Batueva, Andi Kiissel, Eneli Mikko

Poliitikauuringute Keskus Praxis on Eesti esimene sõltumatu, mittetulunduslik mõttekoda, mille eesmärk on toetada analüüsile, uuringutele ja osalusdemokraatia põhimõtetele rajatud poliitika kujundamise protsessi.

praxis
mõttekoda

Poliitikauuringute Keskus Praxis

Tornimäe 5, III korrus

10145 Tallinn

tel 640 8000

www.praxis.ee

praxis@praxis.ee

Väljaande autoriõigus kuulub Poliitikauuringute Keskusele Praxis. Väljaandes sisalduva teabe kasutamisel palume viidata allikale: Haaristo, H-S., Kirss, L., Leppik, C., Mägi, E., Haugas, S. 2017. Eesti üliõpilaste eluolu 2016: rahvusvahelise üliõpilaste uuringu EUROSTUDENT VI Eesti analüüs. Tallinn: Poliitikauuringute Keskus Praxis.

Sisukord

Uuringu kokkuvõte ja peamised järeldused	4
1. Uuringu taust ja meetodika	12
2. Erialavalik ja rahulolu õpingutega	19
Eriala ja õppeasutuse valikut mõjutavad tegurid.....	19
Rahulolu praeguste õpingutega.....	22
Akadeemilise puhkuse võtmine.....	25
Hinnang ettevalmistusele tööturul osalemiseks.....	27
3. Ligipääs kõrgharidusele	29
Eelnev hariduskäik ja ligipääs kõrgharidusele.....	29
Perekondlik taust.....	35
4. Üliõpilaste elutingimused ja erivajadused	41
Elukoht ja -kaaslased.....	41
Lastega üliõpilased.....	46
Erivajadusega üliõpilased.....	48
5. Töötamine	52
6. Ajakasutus	62
7. Sissetulekud ja kulutused	72
8. Rahvusvaheline mobiilsus	85
9. Eesti üliõpilaskond enne ja pärast kõrgharidusreformi	95
Kasutatud kirjandus	102

Uuringu kokkuvõte ja peamised järeldused

EUROSTUDENT on üle-euroopaline üliõpilaste uuring, mille eesmärk on koguda ja kõrvutada usaldusväärseid ja võrreldavaid andmeid Euroopa kõrghariduse sotsiaalse mõõtme kohta. Uuringus käsitletakse selliseid teemasid nagu üliõpilaste erialavalik ja rahulolu õpingutega, ligipääs kõrgharidusele (lähtuvalt üliõpilaste hariduslikust ja sotsiaal-majanduslikust taustast), eluolu (elukoht, lapsed, terviseprobleemid), töötamine ja ajakasutus, sissetulekud ja kulutused ning rahvusvaheline mobiilsus.

Eesti uuringu sihtrühma moodustavad kõik Eesti kõrgkoolides immatrikuleeritud rakenduskõrgharidusõppe, bakalaureuse-, integreeritud ja magistriõppe üliõpilased (sh tasemeõppes olevad välisüliõpilased), kes ei viibinud küsitluse ajal (mai 2016) akadeemilisel puhkusel ega olnud eksternõppes. Veebipõhises ankeetküsitluses osalesid üliõpilased juhuvalimi alusel ning seda oli võimalik täita eesti, vene või inglise keeles. Kokku osales küsitluses 2148 üliõpilast. Andmed on üldkogumi suhtes kaalutud soo, õppeasutuse tüübi ja omandivormi, kõrgharidusastme ning õppima asumise aja põhjal.

Uuringust selgub, et Eesti üliõpilaskond on üha enam mitmekesine. Noorte, otse keskhariiduse omandamise järel õppima tulnud üliõpilaste kõrval on meil suur osakaal õppijaid vanuses 30 aastat ja üle selle. Neil on kõrghariduses osaledes väga erinev taust, olukord ja vajadused. Kaks üliõpilast kolmest töötab õpingute ajal, igal viiendal üliõpilasel on laps, iga neljas üliõpilane elab koos vanemate või sugulastega, samuti elab iga neljas üliõpilane ühiselamus. Iga viies üliõpilane on välispäritolu (ta ise või tema vanemad on sündinud väljaspool Eestit) ja iga kümnes omandas põhihariduse vene keeles.

Kaks üliõpilast viiest pärineb perekonnast, kus vanematel ei ole kõrgharidust – seega on nad kõrghariduses esimene põlvkond. Üliõpilaste vanemate hariduslik struktuur sarnaneb üldjoontes Eesti rahvastiku üldise haridusjaotusega, mõnevõrra on kõrghariduses alaesindatud maapiirkondadest ja vene põhikoolidest pärit õppurid. Õpingute alustamisel peavad üliõpilased kõige tähtsamaks seda, et eriala oleks huvitav ja õppida saaks tasuta. Suurem osa üliõpilastest on rahul nii oma õppejõudude, õpetamise kvaliteedi, õppetöö korralduse ja tunniplaani kui ka õppeasutuse füüsilise õppekeskkonnaga. Seejuures on üliõpilased rahul auditoorse õppetöö mahuga, kuid sooviksid pühendada rohkem aega iseseisvale õppetööle. Üle kahe kolmandiku üliõpilastest hindab oma haridust Eesti tööturul osalemiseks heaks, rahvusvahelise tööturu suhtes tunneb end sama kindlalt kolmandik.

Et Eesti üliõpilaskond on mitmekesine, ilmneb EUROSTUDENTi uuringu põhjal ka teatud kitsaskohti ja probleeme. Järgnevalt on kirjeldatud uuringu tulemused ja järeldused. Neis keskendutakse peamiselt teemadele, mis vajavad Eesti kõrghariduses poliitikakujundajate ja õppeasutuste tähelepanu.

Eesti üliõpilaste keskmine vanus on 26 aastat – selles sarnaneme Põhjamaadega (Hauschildt *et al.*, 2015) ja eristume paljudest Euroopa riikidest, kus keskmine vanus on veel 25 või alla selle. Eri vanuses üliõpilastel on mõistagi erisugused vajadused hariduse omandamisel. Eestis on õpingute toetamisel põhiliselt keskendunud n-ö tüüpilisele üliõpilasele (otse keskhariiduse omandamise järel õppima tulevale noorele) ja arvestatud teistsuguste õppurite vajadusi vähem.

Rohkem kui viiendiku Eesti üliõpilaskonnast (välja arvatud doktoriõpe) moodustavad õppijad vanuses 30 aastat ja üle selle. See tähendab, et õppimisvõimalusi pakkudes tuleb silmas pidada üliõpilaskonna mitmekesisust, vanusest tulenevaid omapärasid ning (eelkõige õppimise ja töötamise ühildamise)

vajadusi. Need vähemalt 30 a õppijad on ennekõike täiskoormusega töötavad inimesed, kes on asunud õppima töötamise kõrvalt: 87% neist töötab õpingute ajal ja 86% identifitseerib end ennekõike töötajana, kes õpib töö kõrvalt. Seejuures on ka töötamise põhjused teistsugused kui noorematel üliõpilastel: nad töötavad selleks, et katta elamiskulusid. Lausa 66% 30-aastastest ja vanematest õppijatest hindab, et töö käimata ei saaks nad endale kõrghariduse omandamist lubada. Noorematest eristab neid veel see, et suuremal osal neist (65%) on töö õpitava erialaga lähedalt seotud, kuid samal ajal takistab töötamine neil nii õpingutele pühendumist kui ka õpingutes rahvusvahelise kogemuse saamist.

Vähemalt 30 a üliõpilaste nädalakoormus on kõige suurem. Keskmiselt kulub neil õppimisele ja töötamisele nädalas u 70 tundi, sellest 16 tundi auditoorsele ja 16 tundi iseseisvale õppetööle ning 38 tundi palgatööle. Seejuures ei kuluta nad enda hinnangul vähem aega õpingutele kui nende nooremad õpingukaaslased, kuid üldine koormus nädalas kokku tuleb niivõrd suur, et tõenäoliselt kannatab mingi tegevus teise arvelt. Sellises olukorras leiab siiski 22% neist, et sooviks pühendada rohkem aega auditoorsele õppetööle, ja 36% soovib rohkem aega iseseisvale õppetööle. Teisalt soovib 27% neist pühendada töötamisele vähem aega.

Tuleb pidada silmas, et lausa 72% vähemalt 30 a õppijatest on lapsevanemad, mis suurendab nende koormust veelgi. Iga teine kuni 7-aastast last kasvatav selles vanuses üliõpilane tunneb, et ei saa lapse kasvatamise kõrvalt keskenduda kõrgharidusõpingutele vajalikul määral. Peaaegu pooled (46%) neist vähemalt 30 a üliõpilastest, kes on teinud õpingutes vähemalt 2 semestri pikkuse pausi, tegi seda perekonnaga seotud põhjustel. Kuigi rahvusvahelise kogemuse saamine peaks olema oluline osa kõrgharidusõpingutest, napib vähemalt 30 a üliõpilaste seas neid (13%), kes plaanivad õpingute jooksul minna lühiajaliselt õppima mõnda välisriigi kõrgkooli ja noorematega võrreldes on nende seas enim neid, kes ei plaanigi seda üldse teha (78%). Põhitakistusena toovad nad esile lahusoleku oma lähedastest ja tasustatud töökohta kaotuse.

Seega erineb 30-aastaste ja vanemate üliõpilaste kõrghariduse omandamise olukord tugevalt sellest, mida kogevad kõrgkoolis noored, kes on suundunud edasi õppima otse keskhariduse omandamise järel. Ajal, mil demograafilistel põhjustel noorte kõrgkooli astujate arv väheneb, mil ligikaudu kolmandik Eesti tööealisest rahvastikust on ilma kutse- või kõrghariduseta ning mil kiiresti muutuv tööturg nõuab inimestelt oma oskuste pidevat ja/või hüppelist uuendamist, on elanikkonna konkurentsivõime säilitamise ja/või tõstmise eesmärgil vaja muuta kõrghariduse omandamine täiskasvanud õppijate seas võimalikult atraktiivseks ja paindlikuks.

Kuigi Eesti üliõpilaskonnas on juba praegu märkimisväärne hulk vähemalt 30 a vanuses õppijaid, tuleb ka edaspidi rohkem tähelepanu pöörata nende teistsugustele vajadustele hariduse omandamisel. Pakutav õppekorraldus, toetused ja teenused peavad suuremal määral arvestama lastega, töötava täiskasvanud õppija vajadusi ja võimalusi nii, et tal oleks kergem ühildada oma töö-, kooli- ja pereelu. Kaaluda võiks esimest korda kõrgharidust omandama asuvate täiskasvanud (näiteks vähemalt 30-aastaste) õppijate koormusnõude vähendamist tasuta õppes püsimiseks. Peale selle on oluline, et täiskasvanud õppurid saaksid õppe rahvusvahelistumisest osa kodukõrgkoolis kohapeal, st eeskätt välisõppejõudude ja -üliõpilaste, aga ka rahvusvaheliste teadmiste pakkumise ja omandamise (teiste riikide näidete najal õppimise) kaudu, kasutades selleks muuhulgas erinevaid tehnoloogilisi võimalusi. Seejuures tuleks tähelepanu osutada ka toetavatele teenustele, nagu lapsehoid. Mitmekesisitud hõivemustrite ja elukestva õppe kontseptsiooni taustal on Haridus- ja Teadusministeeriumi, Sotsiaalministeeriumi ja kohalike omavalitsuste koostöös hädavajalik luua eriilmelisi (nt

varahommikuti, hilisõhtuti, öösiti ja nädalavahetuseti avatud) avalikke lapsehoiukohti kõrghariduse omandajatele.

Üliõpilaste töötamise sagedus, põhjused ja ajakasutusmuster näitavad, et töötamine on üliõpilaselu tavaline osa. Seetõttu on üliõpilaste töötamisele mõistlik läheneda pigem kui võimalusele mitmekesistada õppeprotsessi, selmet käsitada töötamist kui õppimisega võistlevat ebasoovitavat tegevust.

Kolmest üliõpilasest kaks (66%) töötab õpingute kõrvalt. Kuigi see näitaja on viimase aastakümne jooksul püsinud suurte muutusteta, on samal ajal märkimisväärselt suurenenud korrapäraselt ehk kogu semestri vältel töötavate üliõpilaste osakaal (40%-lt 53%-le). Regulaarne tööhõive on kasvanud nii täiskui ka osakoormusega üliõpilaste hulgas. Oma elukorraldust ja rolli määratledes näevad rohkem kui pooled (54%) töötavatest üliõpilastest end ennekõike töötajatena, kes õpivad töötamise kõrvalt. Töötamise põhjusena nimetatakse elamiskulude katmise vajaduse kõrval kõige sagedamini töökogemuse omandamise soovi. Nagu siinse uuringu tulemused nii on ka varasemad uuringud (Espenberg jt 2013, Kirss jt 2011) korduvalt kinnitanud, et üliõpilaste töötamise tõenäosuse ja vanemate sotsiaal-majandusliku tausta vahel ei ole otsest seost, mis osutab, et üliõpilased valivad töötamise, pidades muu hulgas silmas oma konkurentsivõimet, arengupotentsiaali ja erialase kogemuse omandamist (Mägi jt 2012).

Korrapäraselt töötavate üliõpilaste suurenenud osakaalu kontekstis on keskmine töötundide arv nädalas (31 tundi) jäänud viimaste aastate jooksul muutumatuks, samas kui üliõpilaste õppetööle pühendatud tundide arv (33 tundi nädalas) on järjepidevalt kasvanud. Mõistagi on mittetöötavate ja töötavate üliõpilaste ajakasutusmustris erinevused: mittetöötavad üliõpilased pühendavad õppetööle keskmiselt 37 tundi nädalas, kuid töötavad üliõpilased 31 tundi. Töökoormuse tõttu on töötavatel üliõpilastel keerulisem leida aega õppetöös osalemiseks – varasematest uuringutest on teada, et ajakonflikti korral langeb üliõpilaste valik pigem töötamise kasuks (Mägi jt 2011).

Kui üliõpilased on auditoorsele õppetööle pühendatud aja mahuga võrdlemisi rahul (kaks kolmandikku soovib osaleda samas mahus kui seni), siis nii iseseisvale õppetööle kui ka töötamisele pühendatud aja mahus soovivad rohkem kui pooled üliõpilastest näha muutusi (vastavalt 60% ja 54%). Seejuures tahaks enamik muutuste soovijatest pühendada neile tegevustele senisest rohkem aega (vastavalt 39% ja 35%). See tähendab, et üle kolmandiku üliõpilastest soovib töötada senisest rohkem. Järjest suurenev nõudlus pädeva tööjõu järele ja keskmise palga kasv suurendavad üliõpilaste jaoks töötamise atraktiivsust veelgi, mistõttu ei ole töötamise vähenemist ilmselt ka edaspidi ette näha.

Üliõpilaste korrapärase tööhõive kasv, õpingute kõrvalt töökogemuse omandamise väärtustamine ja töökäte puuduse kasv tööturul viitavad sellele, et õppimise kõrvalt töötamist ei ole mõistlik takistada. Selle asemel tuleks pigem leida võimalusi ühildada need tegevused selliselt, et töötamisega seotud väljakutsed leeveneksid; töötamisest võidaks õppetöö kvaliteet ja ametikohal oleks võimalik kõrgharidusõpingute käigus omandatud rakendada. Suurem osa (61%) üliõpilasest leiab, et õppejõud soodustavad tulevase erialaga seotud praktiliste kogemuste saamist. Samas on sel alal arenguruumi, kuna 15% ei nõustu sellega ja ligikaudu veerandil ei ole selget seisukohta.

Kui läheneda töötamisele ja õppetööle kui võistlevatele ja isegi vastanduvatele tegevustele, võivad süveneda kõigi õppeprotsessi osapoolte – üliõpilaste, õppejõudude ja tööandjate – vastuolulised ootused kõrghariduse kvaliteedile. See omakorda võib avaldada mõju katkestavate ja/või

nominaalajaga lõpetavate üliõpilaste hulgale. Kõrgharidusstandardis kirjeldatud õpiväljundid ning varasemate õpingute ja töökogemuse arvestamise põhimõtted võimaldavad juba praegu korraldada õpet erinevatel viisidel, pakkudes töö- ja õpikogemuse ühildamise võimalusi nii kõrgkoolis kui ka töökohal.

Nii riigi, kõrgkooli kui ka tööandjate roll töö- ja õpikogemuse lõimimisel aitaks kaasa tihedamale koostööle kõrgkoolide ja ettevõtjate vahel. Ühtlasi aitaks see saavutada mitmes strateegilises dokumendis (sh „Teadmistepõhine Eesti“, „Kõrgharidusprogramm 2016–2019“, programmi „Praktikasüsteemi arendamine kutse- ja kõrghariduses“) seatud eesmärged. Kõrgkoolis aitaksid töötamist ja õppimist ühildada paindlik õppekorraldus, erialase töökogemuse lõimimine õppesse ning õppija ja tema (töö)kogemuse hea tundmine, et rakendada seda tulemuslikult õppeprotsessis. Et piirid nii haridus- ja tööelu kui ka haridussektorite vahel hajuvad, on riigil võimalik toetada töö- ja õpikogemuse lõimingu, väljendades selgelt sõnumit, et töötamine on arengu- ja õppeprotsessi väärtuslik osa.

EUROSTUDENTi tulemused viitavad vajadusele muuta üliõpilaste vajaduspõhise toetuse saamise tingimusi.

Eesti kõrghariduspoliitikas on käsitatud noori üliõpilasi seni peamiselt oma vanematest sõltuvate lastena. See tähendab, et üliõpilaste toetamise skeemide puhul eeldatakse õppimisaegset vanemate tuge ja majanduslikku abi. Selle kõige selgem väljendus on praegu kehtiv vajaduspõhine õppetoetuste skeem, mille alusel loetakse kuni 24-aastased üliõpilased sõltumata tegelikust olukorrast enamasti oma vanemate leibkonna liikmeks. Samas näitavad EUROSTUDENTi andmed, et sellisel käsitlusel ei ole tugevat alust.

Kuni 24-aastaste täiskoormusega õppivate bakalaureuse- ja rakenduskõrgharidusõppe üliõpilaste sissetulekust suurima osa (50%) moodustab enda teenitud palk ning 31% perekonnalt või partnerilt saadud raha (vanemate või sugulastega mittekooselavate üliõpilaste puhul 33%). Tööl mittekäivate kuni 24-aastaste esimese astme üliõpilaste sissetulekus ulatub vanemate või partneri toetus pooleni (52%) ja pea kolmandiku (29%) moodustavad erinevad toetused, stipendiumid ja õppelaen. Kuni 19-aastastest üliõpilastest elab oma vanemate või sugulastega ainult 31% ja 20–24-aastaste seas on sama näitaja 29%. Peale kooselumustrite ja sissetulekute jaotuse osutab üliõpilaste perest sõltumatusele ka töötamine: 20–24-aastastest üliõpilastest töötab regulaarselt 41%. Töötamise põhjustest toob 72% neist esile töökogemuse omandamise vajaduse, 68% elamiskulude katmise vajaduse ja 34% ütleb, et tööl käimata ei saaks nad endale kõrghariduse omandamist lubada. See viitab noorte varajasele iseseisvumissoovile, kus õpingute ajal töötamisel on võrdväärselt olulised nii majanduslik toimetulek kui ka töökogemuse omandamine, seda tuleks ka toetussüsteemi arendamisel arvesse võtta.

Kokkuvõttes osutavad andmed sellele, et pigem on Eesti noored üliõpilased vastutustundlikud täiskasvanud, kes majandavad suuresti iseseisvalt, perekonnast sõltumata. Nad ei ole nii selgelt vanematest sõltuvad lapsed, kellena vajaduspõhise õppetoetuse süsteem neid ennekõike käsitleb. Seetõttu on asjakohane kohandada üliõpilaste toetussüsteem vastavamaks tegelikule olukorrale.

Haridus- ja Teadusministeerium juba analüüsib vajaduspõhise toetuse süsteemi¹ ning siinse uuringu andmetele tuginedes on see igati tervitatav ja põhjendatud.

Haridusvaldkonna üliõpilasi puudutavad tulemused osutavad vananeva õpetajaskonna kontekstis süvenevatele väljakutsetele.

Eesti õpetajaskond on vananemas ja paistab OECD riikide hulgas silma sellega, et siinsed õpetajad on ühed vanimad: üle 50-aastaseid õpetajaid on 47% (OECD keskmine 35%)(OECD, 2017). EUROSTUDENTi tulemused näitavad, et noori õpetajaid ei ole suurel määral peale kasvamas, sest selle valdkonna õppurid on märksa vanemad kui teistes valdkondades. 42% haridusvaldkonna üliõpilastest on 30 a või vanemad. Kuigi õpetajate ümber- ja täiendõpe, mida Eesti õpetajaskonna seas on viimasel ajal palju propageeritud, on igati tervitatav nähtus, on siiski problemaatiline, et noorte üliõpilaste seas on valdkond vähe populaarne.

Teiseks tekitavad tulemused õpetajaskonna järelkasvu mõttes muret seetõttu, et haridusvaldkonna õppurid eristuvad teistest oma veidi vähesema valdkondliku huvi poolest. Kui teistes valdkondades on eriala- ja kõrgkoolivalikul enamasti eriala huvitavus üsna selgelt eespool tasuta õppimise võimalusest, siis haridusvaldkonnas on tasuta õppimise võimalus suurema osatähtsusega. 89% haridusvaldkonna üliõpilastest arvas, et see mõjutas nende eriala- ja kõrgkoolivalikut suurel või väga suurel määral, samas kui eriala huvitavust nimetas oluliseks 83%, mis on veidi madalam, kui teiste valdkondade sama näitaja. Seejuures ei sõltu vähesem huvi eriala vastu ka õppija vanusest – tasuta õppimise võimalus on ühtmoodi kõige olulisemaks teguriks olnud nii noortel, otse keskkoolist tulnutel kui ka vanematel, juba valdkonnas töötavatel õppuritel.

Haridusvaldkonnas töötab regulaarselt 67% õppuritest (keskmine 53%) ja samal hulgal üliõpilasi identifitseerib end ennekõike töötajana, st haridust omandab enamik neist oma põhitegevuse kõrvalt. On rõõmustav, et töötamine on selles valdkonnas suuresti seotud õpitava erialaga (59% kinnitab seda). Kuigi haridusvaldkonna töötavate üliõpilaste õppetöö ajakasutuse muster (nädalas 18 tundi auditoorsele ja 16 tundi iseseisevale õppetööle) sarnaneb töötavate üliõpilaste keskmise ajakasutuse mustriaga (vastavalt 17 ja 16 tundi), näitavad töötamise põhjused, et üliõpilased on paljuski sunnitud olukorras. 85% haridusvaldkonna üliõpilastest väidab, et töötamine on ajendatud vajadusest katta elamiskulusid (keskmine 77%) ja 41% puhul (keskmine 31%) kohustusest toetada rahaliselt teisi pereliikmeid. Arvestades, et haridusvaldkonna üliõpilased nimetavad ka oma pere majanduslikku olukorda kehvaks teistest sagedamini (peale selle on üliõpilaste vanemad enamjaolt kõrgharidusega), ongi need üliõpilased paratamatult olukorras, kus õpingutele on keerulisem keskenduda. See omakorda võib tõenäolisemalt avaldada mõju õppe tulemuslikkusele. Näiteks on hariduse valdkonna üliõpilaste hulgas kõige rohkem neid, kes sooviksid praegusega võrreldes vähem aega pühendada töötamisele, teisalt on nende seas ka kõige vähem neid, kes sooviksid pühendada senisest rohkem aega iseseisevale õppetööle. Siinkohal on oluline seegi, et just hariduse valdkonna üliõpilased on teistega võrreldes kõige enam rahul õpetamise kvaliteediga, kuid samas paljudest teistest vähem rahul õppetöö korralduse ja tunniplaaniga koolis.

¹ Vt: Tähtsamad tegevused 2017/2018. õppeaastal. Haridus- ja Teadusministeerium. https://www.hm.ee/sites/default/files/2017-2018-oppeaasta_tegevused.pdf.

Kokkuvõttes on haridusvaldkonnas edaspidi kindlasti vaja ühelt poolt muuta õppekavade sisu atraktiivsemaks, et meelitada õppima noori võimekaid inimesi (nt „Noored kooli“ programmi eeskujul) ja teiselt poolt pakkuda üliõpilaste just nende sotsiaal-majanduslikust taustast tingitud põhjustel rohkem sihipäraseid toetusi, et nad saaksid rohkem keskenduda õpingutele (elamiskulude katmise toetamine).

Humanitaaria ja kunstide valdkonna üliõpilastele omased hoiakud ja tegevusmustrid on tööturu arengu ja üliõpilaste edasise toimetuleku valguses vastuolulised.

Humanitaaria ja kunstide valdkonna üliõpilasi iseloomustab EUROSTUDENTi uuringu järgi vähene tulevikku suunatus eriala ja õppeasutuse valikul – ainult 32% neist peab valikute tegemisel silmas töö saamise võimalusi (kõigi üliõpilaste keskmine on 57%). Nad ei hinda oma praeguste õpingute puhul kõrgelt ka selle kasulikkust tööturul. Alla poole (41%) humanitaaria ja kunstide valdkonna üliõpilastest arvab, et pärast õpingute lõpetamist on nad tööturul osalemiseks ette valmistatud hästi või väga hästi (kõigi üliõpilaste keskmine on 62%). See on kindlasti seotud valdkonna eripäraga ja sageli konkreetse tööturuväljundi puudumisega.

Asjaolu, et tööturul ei ole selle valdkonna selliste oskustega töötajate järele niivõrd suurt nõudlust, asetab üliõpilased keerulisse olukorda. Värsked uuringud näitavad, et humanitaaria ja kunstide valdkonna lõpetanud üliõpilastel on suhteliselt suurim tõenäosus teenida peale lõpetamist madalaimat palka: keskmine töötasu oli 2015. aastal kunstide valdkonna lõpetanute seas 872 eurot kuus ning humanitaaria valdkonna lõpetajatel 1005 eurot kuus. See on ligikaudu kahekordne erinevus võrreldes suurimate palgasaajatega IKT-valdkonnas õpingud lõpetanutega (Leppik, 2017). Vilistlasuuringud (Ernst & Young, 2017) viitavad ühtlasi sellele, et humanitaaria ja kunstide valdkonna üliõpilastel kulub erialase töö leidmiseks teistega võrreldes suhteliselt kauem aega (9% otsib seda kauem kui aasta peale õpingute lõppu) ning nende käesoleva töö puhul on see teistest sagedamini õpitud erialaga seotud vähe või ei ole sellega üldse seotud (36% töötas sellisel ametikohal).

Selle valdkonna üliõpilased võivad õpingute ajal arvestada suhteliselt sagedamini perekonna rahalise toetusega: 40% sissetulekust on perekonnalt või partnerilt saadud raha, nad elavad keskmisest sagedamini vanemate või sugulastega, nad on ka keskmisest sagedamini kõrgharidusega vanemate järeltulijad. Lisaks töötavad nad õpingute ajal keskmisest märksa vähem, ent siiski on nende hilisem toimetulek tööturul keeruline ja nad võivad jääda sõltuma teiste pereliikmete toetusest. Samuti paistavad nad silma suurema rahvusvahelise mobiilsuse poolest võrreldes teiste valdkondade õppuritega – nad on kõige enam viibinud lühiajaliselt välismaal õppimas (13% võrrelduna Eesti keskmisega 7%), samuti on nende seas enim neid, kes plaanivad seda teha. Kuna üldiselt peavad üliõpilased kõige suuremaks takistuseks lühiajaliselt välismaale õppima minemisel sellega kaasnevaid rahalisi kulutusi, võib humanitaaria ja kunstide valdkonna õppurite keskmisest paremat sotsiaal-majanduslikku tausta pidada üheks põhjuseks, mis võimaldab neil rahvusvaheliselt mobiilsemad olla.

Tööturu vähene nõudlus valdkonna lõpetanute järele tingib ilmselt ka selle, et paljud selle valdkonna üliõpilased soovivad omandada kõrghariduse veel mõnel teisel erialal või on sunnitud seda tegema. Nii näiteks vastas 2015. aasta humanitaaria ja kunstide valdkonna vilistlastest 21%, et omandab lähiajal kõrghariduse mõnel muul erialal või kavatseb seda teha (Ernst & Young, 2017).

Integreeritud õppe üliõpilaste hinnangud peegeldavad vajadust ajakohastada õppekavu või nende elemente, et need arvestaksid rohkem nii üliõpilaste vajaduste, ootuste kui ka kõrghariduspoliitikas seatud rahvusvahelistumise eesmärkidega.

Integreeritud õppe üliõpilased eristuvad EUROSTUDENTi uuringus mitmes olulisel aspektis. Nende seas on vähem töötavaid üliõpilasi (51% vs. 66% kõigi üliõpilaste keskmine), samas on nende töökoht teistest märksa sagedamini seotud nende õpitava erialaga (71% vs. 56%). Integreeritud õppe üliõpilaste hulgas on kõige sagedasem töötamise põhjus töökogemuse saamine (74%). Nad pühendavad keskmisega võrreldes kõige rohkem aega õppimisele (42 vs. 33 tundi nädalas) ja kõige vähem aega töötamisele (26 vs. 31 tundi nädalas). Peale selle näevad nad end eelkõige üliõpilastena, kes töötavad (75% vs. 46%). Samal ajal väljendavad nad kaaslastest sagedamini soovi pühendada rohkem aega töötamisele ja iseseisvale õppetööle ning vähem auditoorsele õppetööle. Seega ilmneb siit vajadus muuta õpet rohkem selles suunas, et see arvestaks senisest enam õppijate iseseisva vastutuse võtmisega ja võimaldaks ühtlasi muuta õppe paindlikumaks ning suurendaks töö- ja õpikogemuse lõimingu.

Õppeprotsessile ja -meetoditele antavates hinnangutes on integreeritud õppe üliõpilased tunduvalt kriitilisemad kui nende õpingukaaslased. Märkimisväärne on, et õpingutes vähemalt kahesemestrise akadeemilise puhkuse võtnud üliõpilaste seas märkis kolmandik integreeritud õppe üliõpilastest peamise põhjusena motivatsioonipuudust.

Samas on integreeritud õppe üliõpilased teistega võrreldes entusiastlikumad välisriiki lühiajaliselt õppima mineku suhtes: rohkem kui neljandik (28%) plaanib seda teha õpingute jooksul. Nende jaoks on aga oluline takistus probleemid välisõpingute arvestamisega kodukõrgkooli õppekavas. Nad tõid esile, et välisõpinguid on keeruline ühildada oma õppekavaga (47% peab seda takistuseks vs. üliõpilaste keskmine 24%). Samuti tunnetavad nad probleeme välismaal saadud õpitulemuste tunnustamisega, näiteks ainepunktide ülekandmisega (41% peab seda takistuseks vs. üliõpilaste keskmine 20%).

Integreeritud õppe üliõpilaste puhul kehtib seega tõsiasi, et olenemata nende suuremast entusiasmist suunduda välismaale lühiajaliselt õppima ja muretust olekust töökoha võimaliku kaotamise pärast (64% vastas, et see ei ole takistus) on neil keeruline oma plaane ellu viia. Arvestades kõrghariduspoliitikas seatud rahvusvahelistumise eesmärke, mille hulgas on olulisel kohal üliõpilaste rahvusvaheline mobiilsus, vajaks õppekavad suurema paindlikkuse valguses ülevaatamist. Kaaludes samal ajal ka auditoorse töö nõuete leevendamise võimalusi, toetaks see potentsiaalselt suuremat mobiilsusplaanide realiseerimist ja õpimotivatsiooni säilimist.

Kõrgharidusreformi järel õpinguid alustanud üliõpilaskond ei erine olulisel määral enne reformi kõrgharidust omandama asunud üliõpilaskonnast. EUROSTUDENT uuringu andmed ei võimalda eraldiseisvalt hinnata kõrgharidusreformi mõju, kuid annavad võimaluse seirata mõningaid arenguid üliõpilaskonnas.

Võrreldes omavahel kuni 24-aastaseid üliõpilasi, kes alustasid täiskoormusega õpinguid kõrghariduse esimesel astmel (rakenduskõrgharidus- või bakalaureuseõppes) enne ja pärast kõrgharidusreformi jõustumist 2013/2014. õppeaastal, ei kerki EUROSTUDENT uuringu alusel esile väga suuri erinevusi nende taustas, vajadustes ega käitumises. Pisut on suurenenud selliste noorte osakaal kõrghariduses, kelle vanematel on kõrgharidus (59% enne reformi ja 65% pärast reformi õpinguid alustanute seas).

Samas on veidi vähenenud selliste perekondade laste osalus kõrghariduses, kes peavad oma vanemate sotsiaal-majanduslikku olukorda kehvaks (19% enne reformi ja 15% pärast reformi õpinguid alustanute seas). Viimane võib tuleneda ka üldisest elatustaseme paranemisest ühiskonnas.

Oluliselt pole muutunud perekonna roll üliõpilaste toetamises: enne ja pärast reformi õpinguid alustanute seas samasuguseks on jäänud perekonnalt või partnerilt saadud rahaline sissetulek (vastavalt 32% ja 34% kogu sissetulekust ühes kuus), sarnane on ka õpingute ajal koos vanematega elavate üliõpilaste osakaal (vastavalt 34% ja 32%). Muutusi pole ka töötavate üliõpilaste osakaalus: kui enne reformi kõrgkooli astunud üliõpilastest töötas õpingute ajal 50%, siis pärast reformi sisseastunutest 48%. Töötamise põhjused on ka suurel määral samad – töötatakse peamiselt elamiskulude katmiseks ja/või töökogemuse saamiseks. Kuigi keskmine õppetööle pühendatav aeg nädalas ei ole muutunud, on pärast reformi kõrgkooli õppima asunud noorte seas märkimisväärselt rohkem neid, kes sooviksid pühendada rohkem aega iseseisvale õppetööle. Seejuures on pärast reformi õpinguid alustanud noored hakanud end sagedamini identifitseerima pigem üliõpilastena, kes töötavad õpingute kõrvalt, ja märgatavalt vähenenud nende osakaal, kes peavad end ennekõike töötajaks, kes töö kõrvalt õpivad. Selline muutus on märgilise tähendusega olukorras, kus paljud üliõpilased õpivad ja töötavad üheaegselt täiskoormusega ja peavad ilmselt teatud olukordades (näiteks ajaliste piirangute tõttu mõlemale võrdväärselt pühendumisel) tegema valikuid ühe või teise tegevuse kasuks. Enese identifitseerimine ennekõike üliõpilasena võib suurendada valikute tegemist õpingute kasuks ja seeläbi suurendada õppimise kvaliteeti.

Kõige murettekitavam on siinse uuringu põhjal asjaolu, et pärast kõrgharidusreformi on kahanenud üliõpilaste valmisolek minna lühiajaliselt õppima välismaale. Kui enne reformi õpinguid alustanud noortest väitis 47%, et nad ei plaanigi seda teha, siis pärast reformi sisseastunutest väitis sama juba 63%. Põhitakistustena nähakse endiselt rahalisi kulutusi ja lahusolekut lähedastest, kuid suurenenud on nende üliõpilaste osakaal, kes näevad suure takistusena ka probleeme välisriigis saadud õpitulemuste tunnustamisega.

Seega pole kõrgharidusreformi esimese kolme õppeaasta jooksul EUROSTUDENT analüüsi põhjal selgeid muutusi üliõpilaskonnas veel näha, vähemalt mitte n-õ traditsiooniliste üliõpilaste hulgas, kes asuvad kõrgharidust omandama kohe või lühikese aja möödudes pärast keskhariduse omandamist. Ühest küljest on reformi jõustumisest möödunud ilmselt liiga lühike aeg, et näha suuremaid muutusi (ja neid reformiga põhjuslikult siduda). Teisest küljest ei ole EUROSTUDENT küsitlus disainitud kõrgharidusreformi silmas pidades selliselt, et selle tulemuste põhjal oleks võimalik anda hinnang reformi mõjule. Ennekõike võimaldab EUROSTUDENT võrrelda teatud muutusi üliõpilaskonnas, kuid nende põhjustajateks võivad reformi kõrval olla ka paljud teised asjaolud (näiteks muutused tööturul). Lisaks võib olla, et reformiga kehtestatud uued tingimused on tekitanud nii praegustes kui ka tulevastest üliõpilastes teatud eelarvamusi, mistõttu välditakse näiteks toetuse taotlemist, üliõpilasvahetusse minemist või üldse kõrgharidusse astumist. Näiteks osutas 2015. aastal teostatud vajaduspõhise toetuse analüüs (Haaristo ja Leppik, 2015), et paljud enese hinnangul kehva majandusliku olukorraga üliõpilased on jätnud õppetootuse taotlemata just eelarvamuste tõttu – nad arvavad, et nad ei saaks seda ja neil poleks sellele õigust.

Kuna EUROSTUDENT uuringu tulemused viitavad võimalikele kitsaskohtadele kõrgharidusreformiga seatud eesmärkide saavutamisel, on oluline seirata reformi tulemuste saavutamist edasi, muu hulgas selleks eesmärgiks spetsiaalselt väljatöötatud uuringu kaudu.

1. Uuringu taust ja metoodika

Kõrghariduse sotsiaalne mõõde on saanud nii Euroopa Liidu kui ka Euroopa kõrgharidusruumi (EHEA – *European Higher Education Area*) hariduspoliitiliste arutelude ja reformide nurgakiviks: vajadust selle edendamiseks tegeleda on kinnitanud kõik Euroopa kõrgharidusruumi vastava ala ministrid ning seadnud selleks ka rahvusvahelised eesmärgid ja tegevusplaanid². Kõrghariduse sotsiaalset mõõdet on kõige lihtsamalt kirjeldatud kui soovolukorda, kus üliõpilaskond peaks sarnanema kogu populatsiooni struktuurile ning seda nii kõrgharidusele ligipääsul, õpingute ajal kui ka õpingute lõpetamisel³. Seeläbi rõhutatakse kõrgharidusvõimaluste võrdväarsuse suurendamise ning õiglase ligipääsu tagamise tähtsust, et kõikidel inimestel, sõltumata nende sotsiaal-majanduslikust taustast, oleks olemas võimalused oma haridustaseme tõstmiseks ja võimete, oskuste ja teadmiste arendamiseks. Seejuures on keskele kohale tõusnud vajadus koguda andmeid üliõpilaste sotsiaal-majandusliku olukorra kohta, et selgitada välja hetkeolukord ja analüüsida, mil määral erinevad asjaolud hariduse omandamist takistavad. Samuti aitab taoliste andmete kogumine ja analüüsimine põhjendatumalt ja paremini seada eesmärgid ning nende saavutamist ka mõõta ja hinnata. Euroopa kõrgharidusruumi tasandil on sotsiaalse mõõtmekohaga võrdlevate andmete kogumine ja analüüsimine tehtud haridusministrite kokkuleppe kohaselt kolme organisatsiooni – Eurostat, Eurydice ja EUROSTUDENT – ülesandeks⁴ ning seni on koostatud juba kaks võrdlevat raportit kõrghariduse sotsiaalse mõõtmekohaga ja mobiilsuse indikaatorite kohta Euroopas. Peamised üliõpilaste eluolu puudutavad andmed nendes raportites pärinevad rahvusvahelisest projektist EUROSTUDENT, mis keskendub just kõrghariduse sotsiaalse mõõtmekohaga andmete kogumisele otse üliõpilastelt.

EUROSTUDENT projekti eesmärk on pakkuda Euroopa kõrgharidussüsteemide kohta võrdlevaid andmeid üliõpilaste sotsiaalsete ja majanduslike elutingimuste kohta, et poliitikakujundajad nii riikide kui ka Euroopa tasemel saaksid hinnata kõrghariduspoliitika toimimise tulemuslikkust (nt õppetoetuste piisavus, ühiselamukohtade vajadus, õppekorralduse ja õppeedukuse seosed jms)⁵. EUROSTUDENT sai alguse 1994. aastal, mil pilootuuringus osales neli riiki – Saksamaa, Austria, Holland ja Itaalia⁶. Kuna nendes riikides koguti regulaarselt andmeid üliõpilaste eluolu kohta, prooviti erinevate riikide küsitluste tulemusi ka omavahel võrrelda. Selle võrdlusanalüüsi edukusest tulenevalt otsustati osalevate riikide arvu suurendada ning liikuda selles suunas, et kõikides riikides kogutaks andmeid sarnastel alustel (samasugused küsimused ja metoodika). EUROSTUDENT I voorus⁷ võrreldi üliõpilaste eluolu 2000. aastal ja selles osales ühtlustatud küsimustiku alusel üheksa riiki; EUROSTUDENT II võrdlusuuring 11 riigiga toimus 2005. aastal⁸; kolmandas EUROSTUDENT voorus⁹ osales juba 23 riiki,

---

² <http://www.ehea.info/article-details.aspx?ArticleId=12>

³ http://media.ehea.info/file/2007_London/69/7/2007_London_Communique_English_588697.pdf

⁴ https://media.ehea.info/file/2012_Bucharest/67/3/Bucharest_Communique_2012_610673.pdf

⁵ <http://www.eurostudent.eu>

⁶ http://www.eurostudent.eu/download_files/documents/eurostudent_pilot_project.pdf

⁷ http://www.eurostudent.eu/download_files/documents/eurostudent2000.pdf

⁸ http://www.eurostudent.eu/download_files/documents/report2005.pdf

⁹ http://www.eurostudent.eu/download_files/documents/Synopsis_of_Indicators_EIII.pdf

neljandas 25¹⁰ ja EUROSTUDENT V uuringus¹¹ 29 riiki. EUROSTUDENT VI andmekogumisega alustati 2016. aastal 28-s riigis ja rahvusvaheline võrdlev uuringuaruanne ilmub 2018. aasta kevadel.

Kuigi mitmetes Euroopa riikides on üliõpilaste eluolu puudutavate andmete regulaarse kogumisega tegeletud juba aastakümneid, on Eestis selline traditsioon lühem, kuigi nüüdseks ka juba regulaarne. 2003. aastal alustas Eesti Üliõpilaskondade Liit üliõpilaste seas küsitluste teostamist, et saada ülevaade üliõpilaste eluolust ja tingimustest, vajadustest ja ootustest. Teine uuring viidi Eesti Üliõpilaskondade Liidu poolt ellu 2005/06. õppeaastal ning nende andmetega osaleti juba ka EUROSTUDENT III rahvusvahelises võrdlusuuringus. 2008. aastal teostatud kolmanda Eesti üliõpilaste eluolu küsitluse tulemuste põhjal teostati Eestis analüüs õiglase ligipääsu kohta kõrghariduses¹², kuid rahvusvahelises võrdlusuuringus sellega ei osaletud (tol aastal lihtsalt ei toimunud EUROSTUDENT projekti). Neljas Eesti üliõpilaste sotsiaal-majandusliku olukorra uuring teostati Praxis poolt Sihtasutuse Archimedes ja Haridus- ja Teadusministeeriumi tellimisel 2010.aastal¹³, millega taaskord võeti osa ka rahvusvahelisest EUROSTUDENT IV projektist. Viies üliõpilaskonna sotsiaal-majandusliku olukorra uuring (EUROSTUDENT V) teostati 2013. aastal Tartu Ülikooli Rakendusuuringu Keskuse poolt¹⁴. Seeläbi on siinse EUROSTUDENT VI Eesti uuringu näol tegemist juba regulaarse üliõpilaste eluolu käsitleva andmekogumisega Eestis, mis võimaldab võrreldavust varasemate uuringute tulemustega, sest järgib peamiselt sama struktuuri ja küsimustikku, mis varasemad Eestis teostatud EUROSTUDENTi projektides osalenud uuringud. EUROSTUDENT VI Eesti uuringu teostas mõttekoda Praxis koostöös Haridus- ja Teadusministeeriumiga.

Metoodika

Kuna Eesti üliõpilaste eluolu uuring on osa rahvusvahelisest võrdlusuuringust EUROSTUDENT, tugineti selle teostamisel projekti rahvusvahelise meeskonna poolt välja töötatud metoodikale ja juhendmaterjalidele. Nende kohaselt tuli Eestis teostada veebipõhine ankeetküsitlus Eesti kõrgkoolides juhuvalimi alusel kõrghariduse I ja II astme üliõpilaste seas. Järgnevalt on lühidalt kirjeldatud küsitlusankeedi ja valimi koostamise põhimõtteid, küsitluse teostamist ning antud ülevaade ka küsitluses osalenud üliõpilastest.

Küsitlusankeedi koostamine

Eesti küsitlusankeedi koostamisel tugineti projekti rahvusvahelise meeskonna poolt loodud keskele küsitlusankeedile. Et tagada tulemuste võrreldavus üle aastate, hõlmas EUROSTUDENT VI rahvusvaheline küsitlusankeet suures osas samu küsimusi, mis eelnevates uuringuvoorudes, küll aga selle erisusega, et iga küsimuse sisu on vajadusel uuendatud või täiendatud eelmisest voorust saadud teadmiseiga. Seeläbi on tagatud EUROSTUDENT VI küsitlusankeedi asjakohasus ning vastavus kõrgharidusmaastikul aset leidvate arengutega.

¹⁰ http://www.eurostudent.eu/download_files/documents/EIV_Synopsis_of_Indicators.pdf

¹¹ http://www.eurostudent.eu/download_files/documents/EVSynopsisofIndicators.pdf

¹² <http://www.digar.ee/arhiiv/et/download/112326>

¹³ <http://www.digar.ee/arhiiv/et/download/107838>

¹⁴ <http://www.digar.ee/arhiiv/et/download/114251>

Rahvusvaheliseks kasutamiseks ettevalmistatud ankeet eeldas, et iga uuringus osalev riik kohandab selle vastavaks enda riigis kehtiva kõrgharidussüsteemi eripärade ning vajadustega. Kõikidele riikidele edastati selle tarvis kesksed juhendmaterjalid, mis selgitavad iga teemavaldkonna ja küsimuse lõikes, milliseid nüansse on kohandamise ja ankeedi tõlkimise juures oluline silmas pidada, et tagada kogutud andmete hilisem rahvusvaheline võrreldavus. Küsitlusankeediga koguti üliõpilaste käest andmeid nende praeguste õpingute, varasemate õpingute, elamistingimuste, rahvusvahelise mobiilsuse ning isikliku ja perekondliku tausta kohta. Eesti jaoks oluliste teemade tarvis, mida rahvusvaheliselt väljatöötatud ankeet ei sisaldanud, lisati juurde täiendavad küsimused. Eesti küsitlusankeedi koostamine toimus tihedas koostöös projekti rahvusvahelise meeskonna ja Eesti Haridus- ja Teadusministeeriumiga, lisaks aitasid küsimusi Eesti kontekstile sobivamaks muuta ja testida ka Eesti Üliõpilaskondade Liidu esindajad. Küsimustik koostati kolmes keeles: eesti, vene ja inglise.

Valimi moodustamine

EUROSTUDENT VI Eesti uuringu üldkogum koosnes Eesti kõrgkoolides immatrikuleeritud rakenduskõrgharidus-, bakalaureuse-, integreeritud ja magistriõppe üliõpilastest, kes küsitluse hetkel ei viibinud akadeemilisel puhkusel ega olnud eksternõppes. See tähendab, et üldkogumisse kuulusid ka Eestis kraadiõppes olevad välisüliõpilased, aga mitte need vahetusüliõpilased, kes Eesti kõrgkoolis lühiajaliselt mõne programmi (nt Erasmus+) raames õpivad¹⁵.

EUROSTUDENT VI Eesti valimi moodustamisel lähtuti juhuvalimi põhimõtetest ning jälgiti, et valim oleks üldkogumi suhtes esinduslik üliõpilaste soolise jaotuse, õppeasutuse tüübi ja omandivormi, kõrgharidusastmete ning õppima asumise aja (enne vs. pärast kõrgharidusreformi) suhtes. Valimi koostamisel tugineti eeldatavale vastamismäärale 15% ning EUROSTUDENT VI rahvusvahelise meeskonna poolt antud suunistele Eesti puhul peetakse optimaalseks vähemalt 2000 üliõpilase osalemist küsitluses). Et tagada valimi esinduslikkus, esindati väiksemad õppeasutused üle ehk väiksema üliõpilaste arvuga õppeasutustest võeti proportsionaalselt rohkem vastajaid ning väga väikese üliõpilaste arvuga kõrgkoolide puhul kasutati kõikset valimit. Tagamaks, et lõplik vastanute arv oleks vähemalt 2000 üliõpilast, kujunes Eesti uuringuvoorust valimi suuruseks 18 255 üliõpilast (arvesse võetud ka täiendav kihistamine küsitlusvoorust lõpuosas).

Küsitluse teostamine

Küsitlus toimus elektroonilisel kujul ning üliõpilastel oli võimalik täitmiseks valida eesti, vene või inglise keele vahel. Kõikide valimisse sattunud üliõpilastega kontakteeruti personaalselt, et edastada konkreetset neile mõeldud küsitluskeskkonna link. Kuna link tuli edastada üliõpilase e-posti aadressile, oli väga oluline teha aktiivset koostööd kõrgkoolidega. Tulenevalt sellest, kas kõrgkoolil oli võimalik edastada Praxisele valimisse sattunud üliõpilaste e-posti aadressid või mitte, saadeti personaalne küsitluslink üliõpilasele kas kõrgkooli enda või Praxise poolt. Küsitlus toimus ajavahemikul 10.05.-17.06.2016.

---

¹⁵ Kuigi rahvusvahelised juhised nägid ette küsitluse teostamist vaid kõrghariduse I ja II astme üliõpilaste seas, kaasati Eesti küsitluse lisaks ka doktoriõppe üliõpilased, samuti need Eesti kõrgkoolides immatrikuleeritud tudengid, kes küsitluse ajal lühiajaliselt vahetusüliõpilasena välismaal viibisid (neile anti täitmiseks oluliselt lühendatud küsimustik, kuna kõik küsimused ei olnud asjakohased), kuid nende sihtrühmade andmed pole siinses aruandes esitatud (ei valimi ega ka tulemuste all). Andmed on esitatud Haridus- ja Teadusministeeriumile.

Küsitluse käigus jälgiti pidevalt vastanute jaotumist tausttunnuste alusel ning vähemesindatud gruppidele saadeti täiendavaid meeldetuletuskirju uuringus osalemiseks. Kõikide küsitluses osalenud üliõpilaste vahel loositi välja iPad tahvelarvuti.

Andmete puhastamine ja kaalumine

Andmete puhastamine toimus esmalt EUROSTUDENT VI rahvusvahelise meeskonna poolt ette antud juhiste ning automaatsete kontrollmehhanismide põhjal, millele järgnes kohaliku projektimeeskonna poolt teostatud täiendav kontroll. Pärast andmete puhastamist kujunes EUROSTUDENT VI Eesti uuringuvoor lõplikuks vastanute arvuks 2148 üliõpilast, mis teeb keskmiseks vastamismääraks 12%. Kõige väiksem vastamismäär oli kõrgkoolide lõikes 4% ja kõrgeim 23% (vt tabel 1). 84% küsitluses osalenutest täitis ankeedi eesti keeles, 11% vene keeles ja 5% inglise keeles.

TABEL 1. KÜSITLUSE VALIM JA VASTANUTE ARVUD (KAALUMATA)

Õppeasutus	Üliõpilaste arv*	Valim	Vastanute arv	Vastamismäär
EELK Usuteaduse Instituut	123	102	20	20%
Eesti EKB Liit Kõrgem Usuteaduslik Seminar	39	35	8	23%
Eesti Ettevõtluskõrgkool Mainor	1408	536	41	8%
Eesti Infotehnoloogia Kolledž	793	321	46	14%
Eesti Kunstiakadeemia	976	544	49	9%
Eesti Lennuakadeemia	248	174	34	20%
Eesti Maaülikool	3154	1151	72	6%
Eesti Metodisti Kiriku Teoloogiline Seminar	53	47	9	19%
Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia	624	527	46	9%
Estonian Business School	1322	755	80	11%
Euroakadeemia	550	336	29	9%
Kaitseväe Ühendatud Õppeasutused	177	177	32	18%
Lääne-Viru Rakenduskõrgkool	802	335	62	19%
Sisekaitseakadeemia	664	382	39	10%
Tallinna Tehnikakõrgkool	2291	772	90	12%
Tallinna Tehnikaülikool	9917	3852	357	9%
Tallinna Tervishoiu Kõrgkool	1176	434	59	14%
Tallinna Ülikool	7655	3114	430	14%
Tartu Kõrgem Kunstikool	295	230	9	4%
Tartu Tervishoiu Kõrgkool	858	371	65	18%
Tartu Ülikool	11444	4060	571	14%
Kokku	44569	18255	2148	12%

* Üliõpilaste arv seisuga 29.03.2016, kui toimus küsitluse valimi koostamine.

Uuringuaruandes esitatud analüüsid tuginevad andmetele, mis on tulenevalt EUROSTUDENT rahvusvahelistest juhistest kaalutud üldkogumi suhtes soo, õppeasutuse tüübi ja omandivormi,

kõrgharidusastme ning Eesti uuringu eripärast tulenevalt ka õppima asumise aja põhjal (ehk kas õpinguid alustati enne või pärast 2013. aastal jõustunud kõrgharidusreformi). Andmeanalüüsis on keskendunud gruppide vahelistele erinevustele, seda nii gruppide võrdluses üldkogumi keskmise suhtes kui ka gruppide omavahelises võrdluses, kui ilmneb, et grupid erinevad üksteisest statistiliselt olulisel määral.

Võimalusel on EUROSTUDENT VI aruandes võrreldud tulemusi ka EUROSTUDENTi varasemate uuringuvoorude tulemustega. Tulenevalt küsimustikus toimunud muudatustest, mis on ajaga aset leidnud – alates küsimuste sõnastuse ja ülesehituse muutumisest kuni täiendavate küsimuste lisamiseni – on teatud aspektides trendide hindamine raskendatud. Aruandes on keskendunud üksnes võrdlustele, mis on võimalikud ja asjakohased, ning piirangute korral esitatud täpsustav info. Peamine erinevus eelmise uuringuvoorude tulemustega (EUROSTUDENT V-ga) seisneb üliõpilaste koosseisus, täpsemalt doktoriõppe üliõpilastes, keda siinses EUROSTUDENT VI analüüsis ei käsitleta.

Ülevaade küsitluses osalenutest

Eestis oli 2016. aasta märtsikuu seisuga kõrgharidust omandamas 44 569¹⁶ üliõpilast, kellest enam kui pooled (65%) jagunevad Eesti kolme suurema kõrgkooli vahel: 26% õpib Tartu Ülikoolis, 22% Tallinna Tehnikaülikoolis ning 17% Tallinna Ülikoolis. Uuringu valim on üldkogumi suhtes esinduslik ning vastab üldkogumi õppeasutuste proportsionaalsele jaotusele (Eesti Maaülikooli ja Tallinna Ülikooli puhul ilmneb üldkogumi ja valimi võrdluses küll teatav erinevus, mis tuleneb EUROSTUDENTi rahvusvahelistest juhistest andmete kaalumisel).

TABEL 2. EESTI ÜLIÕPILASTE JAOTUS ERINEVATE KÕRGGKOLIDE VAHEL, KÜSITLUSE ÜLDKOGUMI JA VALIMI VÕRDLUS

ÕPPEASUTUS	ÜLDKOGUM	VALIM
EELK Usuteaduse Instituut	0.3%	0.3%
Eesti EKB Liit Kõrgem Usuteaduslik Seminar	0.1%	0.1%
Eesti Ettevõtluskõrgkool Mainor	3.2%	2.8%
Eesti Infotehnoloogia Kolledž	1.8%	1.8%
Eesti Kunstiakadeemia	2.2%	2.0%
Eesti Lennuakadeemia	0.6%	0.5%
Eesti Maaülikool	7.1%	5.5%
Eesti Metodisti Kiriku Teoloogiline Seminar	0.1%	0.1%
Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia	1.4%	1.3%
Estonian Business School	3.0%	3.1%
Euroakadeemia	1.2%	1.3%
Kaitseväe Ühendatud Õppeasutused	0.4%	0.5%
Lääne-Viru Rakenduskõrgkool	1.8%	1.8%
Sisekaitseakadeemia	1.5%	1.5%
Tallinna Tehnikakõrgkool	5.1%	5.3%

¹⁶ Üliõpilaste arvust on välja arvatud küsitluse sihtrühma mittekuuluvad üliõpilased (doktorandid ja üliõpilased kõrgkoolidest ja kutseõppeasutustest, kus küsitluse teostamise ajaks enam vastuvõttu kõrghariduse õppekavadele ei toimunud (Arvutikolledž, Tallinna Majanduskool, Võrumaa Kutsehariduskeskus)).

Tallinna Tehnikaülikool	22.3%	23.0%
Tallinna Tervishoiu Kõrgkool	2.6%	2.9%
Tallinna Ülikool	17.2%	18.9%
Tartu Kõrgem Kunstikool	0.7%	0.5%
Tartu Tervishoiu Kõrgkool	1.9%	2.0%
Tartu Ülikool	25.7%	24.7%
KOKKU	100.0%	100.0%

Tabelis 3 on esitatud küsitluse üldkogumi ja valimi võrdlus õppeasutuse tüübi, õppeastme, õppevaldkonna, õppekoormuse, üliõpilaste vanuse ja soo alusel. Kuna küsitluse tulemusi ei ole kaalutud õppevaldkonna või õppekoormuse lõikes (lähtudes rahvusvahelistest juhistest), on küsitlusele vastanute seas võrreldes üldkogumiga mõnevõrra alaesindatud hariduse ning humanitaaria ja kunstide valdkonna üliõpilased, ning veidi üle-esindatud üliõpilased, kes õpivad kas loodus- ja täppisteaduste või tervise ja heaolu valdkonnas. Samuti on alaesindatud osakoormusega õppijad. Kuid üldjoontes järgib valimi jaotus õppevaldkondade lõikes samu proportsioone, mis üldkogumis, seega võib küsitluse tulemusi pidada esinduslikeks, pidades samas tulemusi õppevaldkondade alusel võrreldes silmas teatavaid piiranguid. Põllumajanduse valdkonna üliõpilasi käsitleva analüüsi puhul palume silmas pidada, et tulenevalt nende väikesest osakaalust Eesti üliõpilaskonnas, oli ka vastajate arv antud valdkonna puhul väike (kokku 37 vaatlust). Sellest tulenevalt palume siinse uuringu tulemuste tõlgendamisel suhtuda teatava ettevaatlikkusega nii põllumajanduse valdkonna üliõpilaste kui ka osakoormusega õppivate üliõpilaste suhtes ning mitte teha lõplikke järeldusi kõikide nimetatud sihtrühmade üliõpilaste kohta.

TABEL 3. KÜSITLUSELE VASTANUTE VALIMI VÕRDLUS ÜLDKOGUMIGA

		Üldkogum	Valim
Kooli tüüp	Rakenduskõrgkool	21.3%	21.3%
	Ülikool	78.7%	78.7%
Vanuserühm¹⁷	Kuni 24-aastased	56%	55.9%
	25-29-aastased	21.4%	21.8%
	30 ja vanemad	22.6%	22.4%
Sugu	mees	40.7%	40.3%
	naine	59.3%	59.7%
Õppeaste	Integreeritud õpe	7.3%	7.3%
	Bakalaureuseõpe	39.3%	40.7%
	Rakenduskõrgharidusõpe	28.6%	29.0%

¹⁷ Küsitluse valimi koostamisel ja andmete kaalumisel võeti aluseks kolm vanuserühma: kuni 24-aastased, 25-29-aastased, 30-aastased ja vanemad. Nende kolme rühma lõikes on ka küsitluses osalenute valim esinduslik. Küsitluse tulemuste analüüsimise ja esitamise etapis otsustati kuni 24-aastaste vanuserühm jagada kaheks: kuni 19-aastased ja 20-24-aastased. Võrdluses üldkogumiga on kuni 19-aastased üliõpilased küsitluse valimis mõnevõrra alaesindatud ja 20-24-aastased üle-esindatud, seda tuleb ka tulemuste puhul silmas pidada.

	Magistriõpe	24.9%	23.1%
Õppevaldkond	Haridus	7.3%	6.0%
	Humanitaaria ja kunstid	13.0%	11.1%
	Loodus- ja täppisteadused	12.6%	14.4%
	Põllumajandus	2.2%	1.7%
	Sotsiaalteadused, ärimus ja õigus	30.2%	29.3%
	Teenindus	7.9%	7.9%
	Tehnika, tootmine ja ehitus	15.6%	15.4%
	Tervis ja heaolu	11.2%	14.0%
Õppekoormus	Täiskoormusega õpe	88.7%	93.9%
	Osakoormusega õpe	11.3%	6.1%

2. Erialavalik ja rahulolu õpingutega

PEAMISED TULEMUSED:

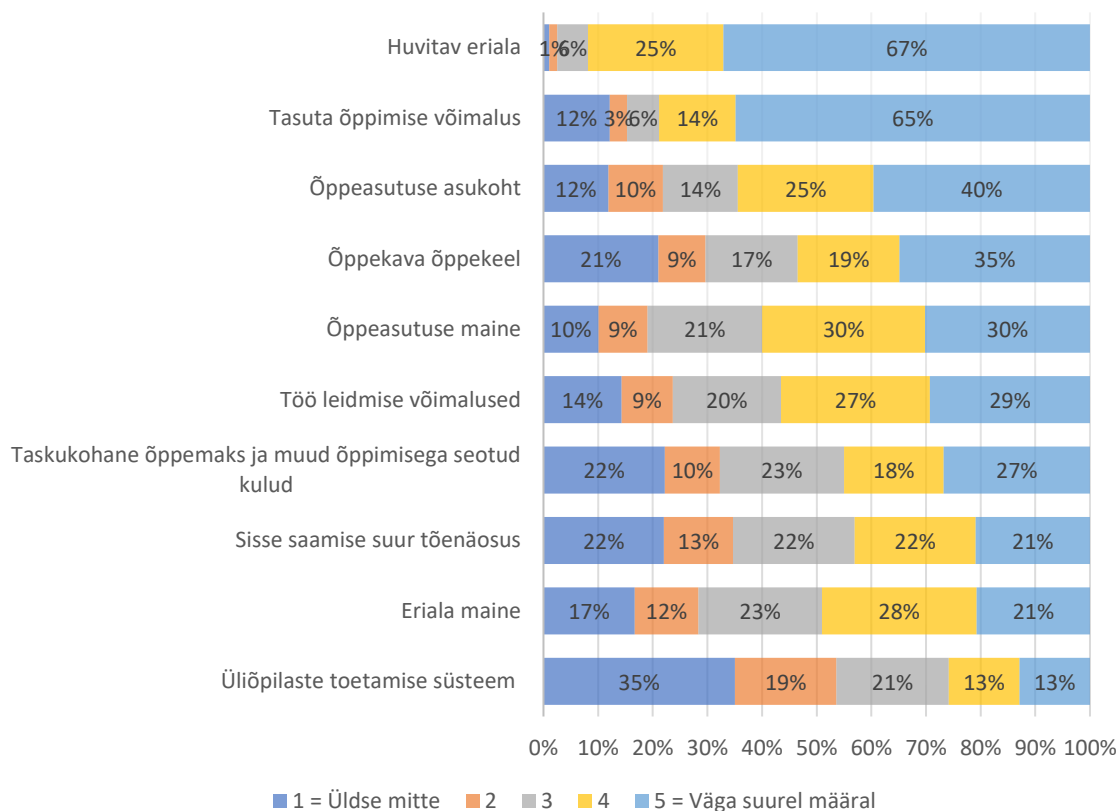
- Üliõpilased peavad kõige tähtsamaks nii eriala kui ka kõrgkooli valimisel seda, et eriala oleks huvitav ja õppida saaks tasuta.
- Suurem osa üliõpilastest on rahul nii õppejõudude, õpetamise kvaliteedi, õppetöö korralduse ja tunniplaani kui ka õppeasutuse füüsilise õppekeskkonnaga.
- Akadeemilist puhkust võetakse sagedamini töö või perega seotud põhjustel või motivatsioonipuudusest, aga ka ajateenistuses viibimiseks või õpingutega seotud raskuste tõttu.
- Üle kahe kolmandiku üliõpilastest hindab oma ettevalmistust Eesti tööturul osalemiseks heaks, rahvusvahelise tööturu jaoks tunneb end sama kindlalt vaid kolmandik.

Järgnev peatükk annab ülevaate, millised tegurid on mõjutanud üliõpilasi nende endi hinnangul praeguse eriala ja õppeasutuse valikul, kuivõrd ollakse rahul oma praeguste õpingute puhul erinevate aspektidega, kas ja millistel põhjustel on oma praegustes õpingutes akadeemilist puhkust võetud ning milliseks hinnatakse oma valmisolekut tööturul osalemiseks (nii Eestis kui ka välismaal) pärast õpingute lõpetamist.

Eriala ja õppeasutuse valikut mõjutavad tegurid

Joonisel 1 on loetletud kümme võimalikku tegurit, mis võiksid mängida üliõpilaste jaoks rolli nii eriala kui ka õppeasutuse valikul. Üliõpilaste hinnangul on neid kõige suuremal määral mõjutanud eriala ja õppeasutuse valikul huvitav eriala ja tasuta õppimise võimalus (joonis 1). Huvitav eriala mõjutab väga suurel määral 67% üliõpilastest ja tasuta õppimise võimalus 65% üliõpilastest. Kõige vähem on üliõpilaste hinnangul neid kõrgkooli- ja erialavalikul mõjutanud üliõpilast toetamise süsteem (54% hinnangul pole (üldse) mõjutanud, vaid 26% vastas, et on (väga) suurel määral mõjutanud).

JOONIS 1. ERIALA JA ÕPPEASUTUSE VALIKUT MÕJUTANUD TEGURID

Võrreldes neid tulemusi eelnevate EUROSTUDENT uuringute tulemustega (aastatel 2013 ja 2010), selgub, et huvitav eriala on alati olnud kõige suuremal määral üliõpilast eriala ja kõrgkooli valikul mõjutavaks teguriks, kuid aja jooksul on suurenenud tasuta õppimise võimaluse roll valikute tegemisel. Kui 2010. aastal leidis koguni 40% vastanutest, et tasuta õppe võimalus ei mõjutanud neid eriala ja kõrgkooli valiku puhul, siis 2013. aastal oli see vähenenud 30%ni. Siinses, 2016. aasta küsitluses paluti üliõpilastel oma hinnang anda küll veidi teistsugusel skaalal¹⁸, kuid sellele vaatamata võib täheldada, et üliõpilaste osakaal, kelle jaoks tasuta õppimise võimalused mingit mõju eriala ja kõrgkooli valikul ei oma, on kahanenud veelgi (vaid 15% leidis, et see ei mõjutanud neid). Kui varasemates uuringutes on huvitav eriala väga oluliselt erinenud teistest teguritest, kui üliõpilaste hinnangul kõige enam eriala- ja kõrgkoolivalikut mõjutanud tegur, siis 2016. aasta küsitluse tulemustes on tasuta õppimise võimalused tõusnud pea samaväärse mõjuga teguriks. Kuna 2013/2014. õppeaastal suurenesid kõrgharidusreformi järel tasuta õppe võimalused kõrgkoolides, on kindlasti oluline, et üliõpilased seda võimalust kasutavad ja üha olulisemaks peavad. Teisalt tuleb muidugi olla tähelepanelik, mil määral peetakse tasuta õppe

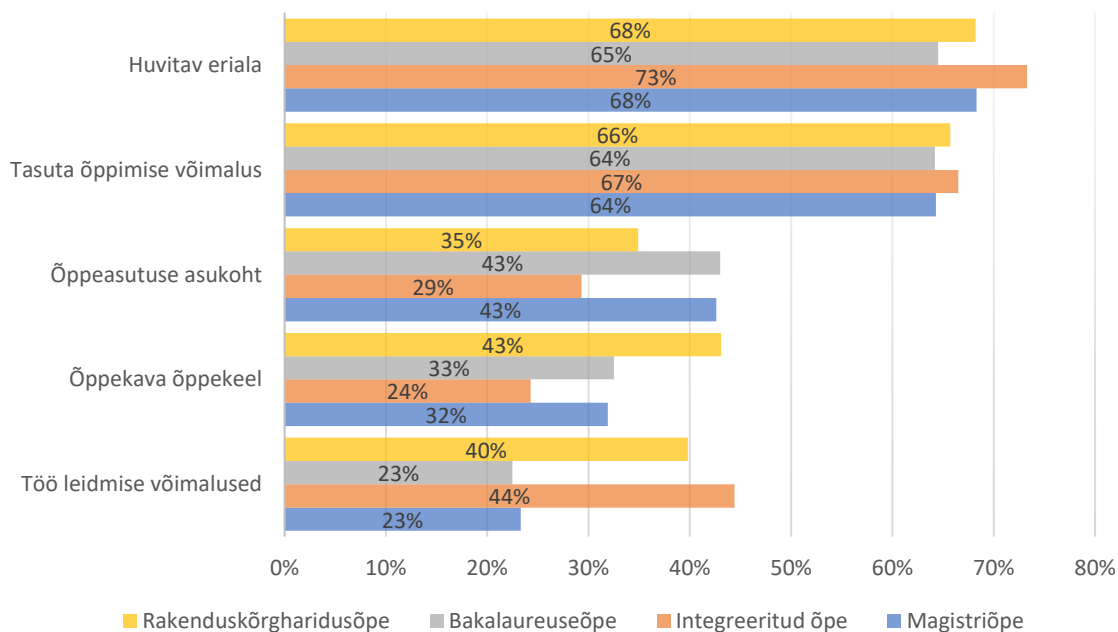
¹⁸ 2010. ja 2013. aasta küsitluses paluti anda hinnang skaalal, kus 3 = eelkõige see, 2 = ka see, 1 = see mitte. 2016. aasta küsitluses skaalat muudeti (EUROSTUDENT rahvusvahelise konsortsiumi nõudel) selliseks, kus 5 = väga suurel määral ja 1 = üldse mitte, skaala vahepealsetel punktidele sõnalisi nimetusi ei antud.

võimalust niivõrd oluliseks teguriks, et selle mõjul valitakse pigem valdkond/kõrgkool, kuhu on kindlam tasuta õppesse pääseda.

2010. ja 2013. aasta küsitlusega võrreldes on 2016. aastal olulisemaks mõju osutanud teguriks kerkinud ka õppekava õppekeel, teised tegurid on üldiselt samas olulisuse järjestuses, kui varasematel aastatel. Teatud rolli on siin mänginud tõenäoliselt 2013. aastal toimunud kõrgharidusreform, mille järel on suurenenud tasuta õppimise võimalused täiskoormusega õppes ja just eestikeelsetel õppekavadel.

Eriala- ja kõrgkoolivalikut kõige rohkem mõjutanud tegurid pole aga kõikide üliõpilaste jaoks ühtmoodi samad. Erinevusi leidub nii erinevatel õppeastmel ja õppevaldkondades õppijate ning ka erinevas vanuses üliõpilaste seas. Silma torkab näiteks, et kui bakalaureuse- ja magistriõppe üliõpilaste seas on eriala huvitavuse ja tasuta õppe võimaluste kõrval järgmiseks oluliseks teguriks olnud õppeasutuse asukoht ja maine, siis rakenduskõrgharidusõppes ja integreeritud õppes on erialavalikut mõjutanud hoopis töö leidmise võimalused (vt joonis 2).

JOONIS 2. ERIALA- JA KÕRGGKOOLI VALIKUT MÕJUTANUD TEGURID ÕPPEASTMETI, %

Ka õppevaldkodade vahel on esilekerkivaid erinevusi eriala- ja kõrgkoolivalikut mõjutavate tegurite vahel. Kui üldiselt on eriala huvitavus üliõpilasi kõige suuremal määral mõjutanud teguriks, siis hariduse valdkonna üliõpilased toovad kõige olulisema tegurina esile tasuta õppimise võimalused ja alles seejärel huvitava eriala (vastavalt 89% ja 83%). Tasuta õppimise võimalust toovad teistest vähem olulise tegurina esile sotsiaalteaduste, äriduse ja õiguse (62% hindab, et mõjutas väga suurel määral), aga ka põllumajanduse valdkonna üliõpilased (69%). Kuna haridusvaldkonna üliõpilased paistavad üldiselt rohkem silma oma madalama sotsiaal-majandusliku tausta järgi (vt peatükk 3), võivad nad ühest küljest olla keskmisest rohkem tundlikumad hinna suhtes ja seeläbi pidama tausta õppimise võimalust oluliseks otsustavaks teguriks kõrgharidusõpingute alustamisel. Teisalt pakutakse Eesti õpetajakoolituses teiste valdkondade kõrval paindlikemaid võimalusi tasuta õppeks (näiteks on töötavatel õpetajatel võimalik

õppida õpetajakoolituse õppekavadel osakoormusega õppes tasuta, samuti saab õpetajakoolituses õppida tasuta ka teist korda samal õppeastmel enne õpingute kolmekordse nominaalperioodi möödumist).

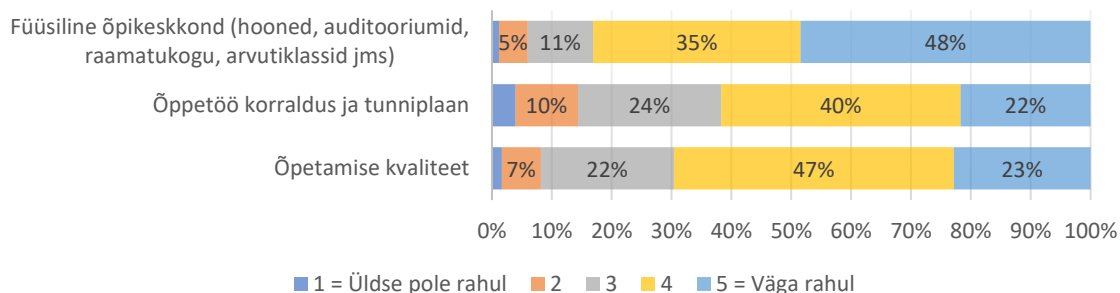
Töö leidmise võimalused on sarnaselt väga oluliseks teguriks enamike valdkondade õppurite jaoks (keskmiselt 54% - 66% erinevate valdkondade õppuritest mõjutas see väga suurel määral), kuid märkimisväärselt vähem on seda eriala ja kõrgkooli valikut väga suurel määral mõjutanud tegurina esile toonud humanitaaria ja kunstide valdkonna üliõpilased (32%). Loodus- ja täppisteaduste valdkonna üliõpilased paistavad teiste valdkondade kõrval esile seetõttu, et nende jaoks on eriala ja kõrgkooli valikul keskmisest suuremat mõju omanud ka nii õppeasutuse (70% väga suurel määral) kui ka eriala maine (64%), samuti teistest rohkem ka üliõpilaste toetamise süsteem. Eriala maine on teistega võrreldes vähem mõju omanud hariduse (27% väga suurel määral) ning ka humanitaaria ja kunstide valdkonna üliõpilaste jaoks (30%).

Üliõpilaste hinnanguid oma erialavalikut mõjutanud teguritele erinevad ka vanuse põhjal: kuni 19-aastased üliõpilased toovad vanematega võrreldes rohkem esile tasuta õppimise võimalust, samuti töö leidmise võimalusi, üliõpilaste toetamise süsteemi ja ka õppeasutuse mainet. 30-aastased ja vanemad üliõpilased nimetavad teistest enam olulise tegurina aga õppeasutuse asukohta. Õppeasutuse asukoht on keskmisest rohkem oluline ka osakoormusega õppijate seas.

Rahulolu praeguste õpingutega

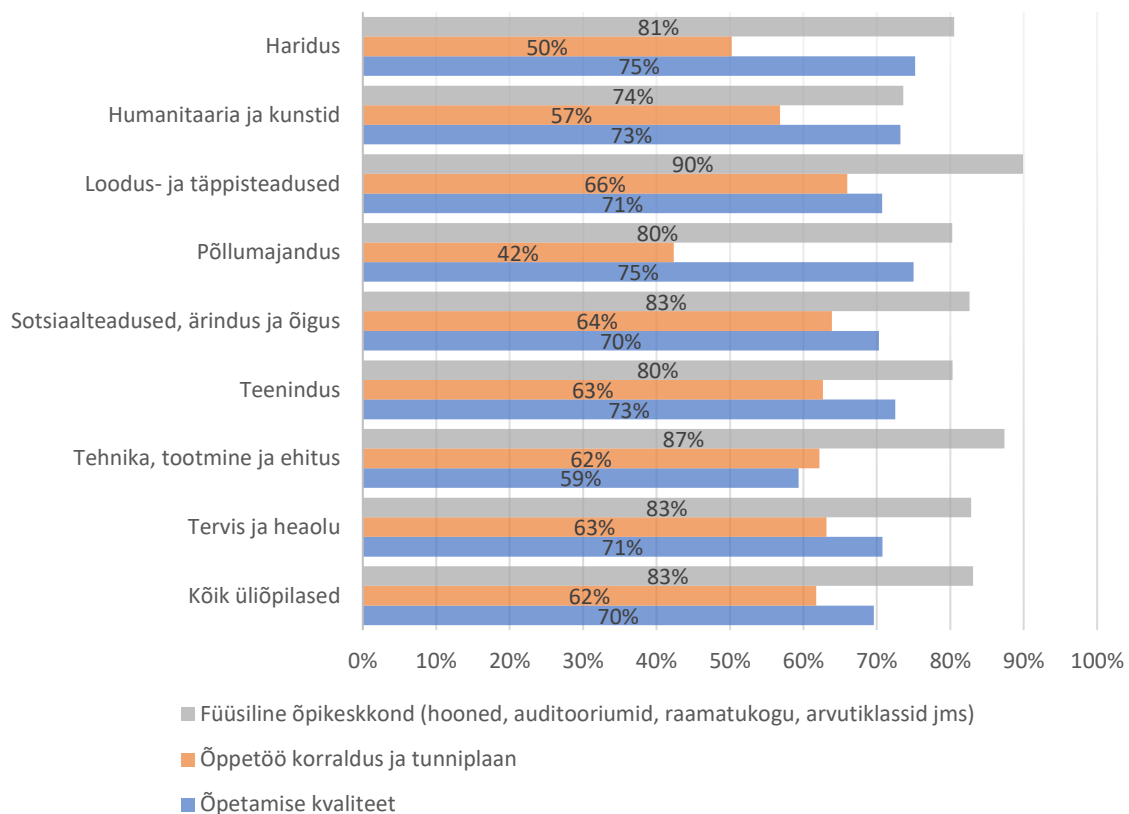
Palusime üliõpilastel küsitluses hinnata oma rahulolu praeguste õpingute õpetamise kvaliteedi, õppetöö korralduse ja tunniplaani ning füüsilise õppekeskkonnaga (hooned, auditooriumid, raamatukogu, arvutiklassid jm). Nimetatud kolmest õpingutega seotud aspektist (vt joonis 3) hindasid üliõpilased kõige kõrgemalt oma rahulolu füüsilise õpikeskkonnaga (83% väga rahul või rahul), õpetamise kvaliteediga oli rahul 70% üliõpilastest (sealhulgas 23% väga rahul) ja õppetöö korralduse ja tunniplaani 62% üliõpilastest (sealhulgas 22% väga rahul). Negatiivseid hinnanguid anti küllaltki vähe, seega suurem osa üliõpilastest on pigem rahulolevad nimetatud aspektidega. Võrreldes 2013. aasta EUROSTUDENTi uuringutulemustega ei ole üliõpilaste rahulolu õpetamise kvaliteedi, õppetöö korralduse ja tunniplaani ja füüsilise keskkonnaga oluliselt muutunud.

JOONIS 3. ÜLIÕPILASTE RAHULOLU ERINEVATE ASPEKTIDEGA NENDE PRAEGUSTE ÕPINGUTE PUHUL

Õppeastmete ja kooli tüübi võrdluses olulisi erinevusi üliõpilaste rahulolus ei ilmne. Õppevaldkondade lõikes (vt joonis 4) on õpetamise kvaliteediga kõige enam rahul hariduse, samuti põllumajanduse valdkonnas õppijad, kõige vähem aga tehnika, tootmise ja ehituse erialade üliõpilased. Õppetöö korralduse ja tunniplaaniga on teiste valdkondade kõrval oluliselt vähem rahul hariduse ja ka põllumajanduse erialadel õppijad. Füüsilise õpikeskkonnaga ollakse kõige enam rahul samuti loodus- ja täppisteaduste erialadel, aga ka tehnika, tootmise ja ehituse valdkonnas, kõige vähem humanitaaria ja kunstide valdkonnas õppijate seas. Üliõpilaste rahulolu nende õppekoormuse alusel võrreldes paistab esile, et osakoormusega õppijate rahulolu õpetamise kvaliteedi ja õppetöö korralduse ja tunniplaaniga on madalam, kui täiskoormusega õppijatel.

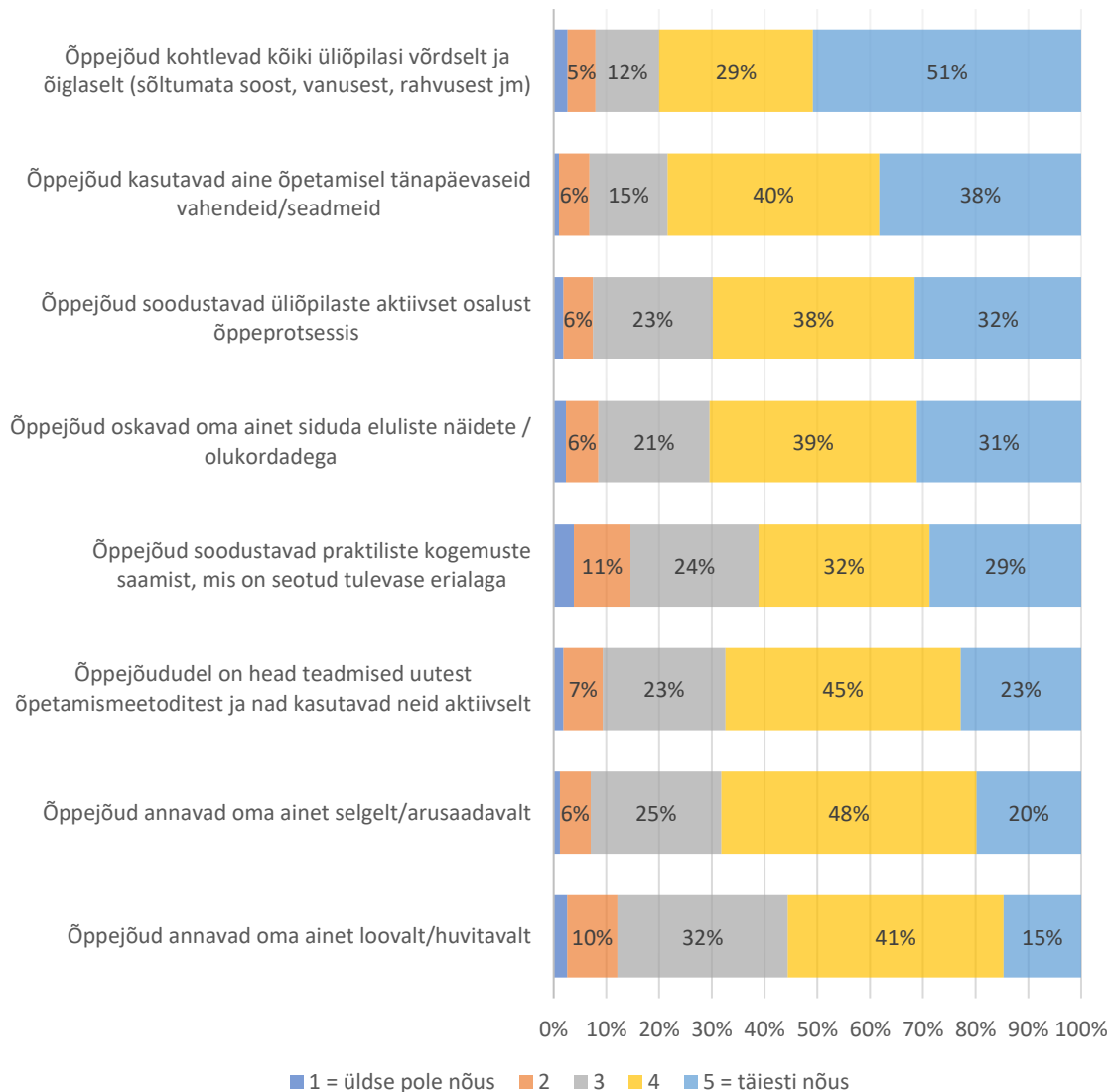
JOONIS 4. ÜLIÕPILASTE OSAKAAL, KES ON RAHUL (RAHUL VÕI VÄGA RAHUL) NIMETATUD ASPEKTIGA OMA PRAEGUSTE ÕPINGUTE PUHUL, ÕPPEVALDKONDADE LÕIKES

Küsitluses palusime üliõpilastel hinnata ka oma praeguste õpingutega seotult õppejõude ja nende õpetamismeetodeid. Etteantud üheksa erineva väite puhul (vt joonis 5) anti kõigile pigem kõrgeid, nõustuvaid hinnanguid, mis tähendab, et valdav osa üliõpilastest andis oma õppejõududele ja nende õpetamist puudutavatele aspektidele pigem positiivse hinnangu. Kõige sagedamini leidsid üliõpilased, et nende õppejõud kohtlevad kõiki üliõpilasi võrdselt ja õiglaselt (sõltumata soost, vanusest, rahvusest jm) – selle väitega nõustus 80% üliõpilastest, sealhulgas 51% täielikult. Üle kahe kolmandiku vastanutest nõustus ka sellega, et õppejõud kasutavad aine õpetamisel tänapäevaseid vahendeid/seadmeid (sealhulgas 38% täiesti nõus), õppejõud soodustavad üliõpilaste aktiivset osalust õppeprotsessis (32% täiesti nõus) ning õppejõud oskavad oma ainet siduda eluliste näidete/olukordadega (31% täiesti nõus).

Kõige vähem anti täielik nõusolek väitele, et õppejõud annavad oma ainet loovalt/huvitavalt (vaid 15% oli täiesti nõus).

JOONIS 5. ÜLIÕPILASTE NÕUSTUMINE NENDE ÕPPEJÕUDE JA ÕPETAMISMEETODEID PUUDUTAVATE VÄIDETEGA

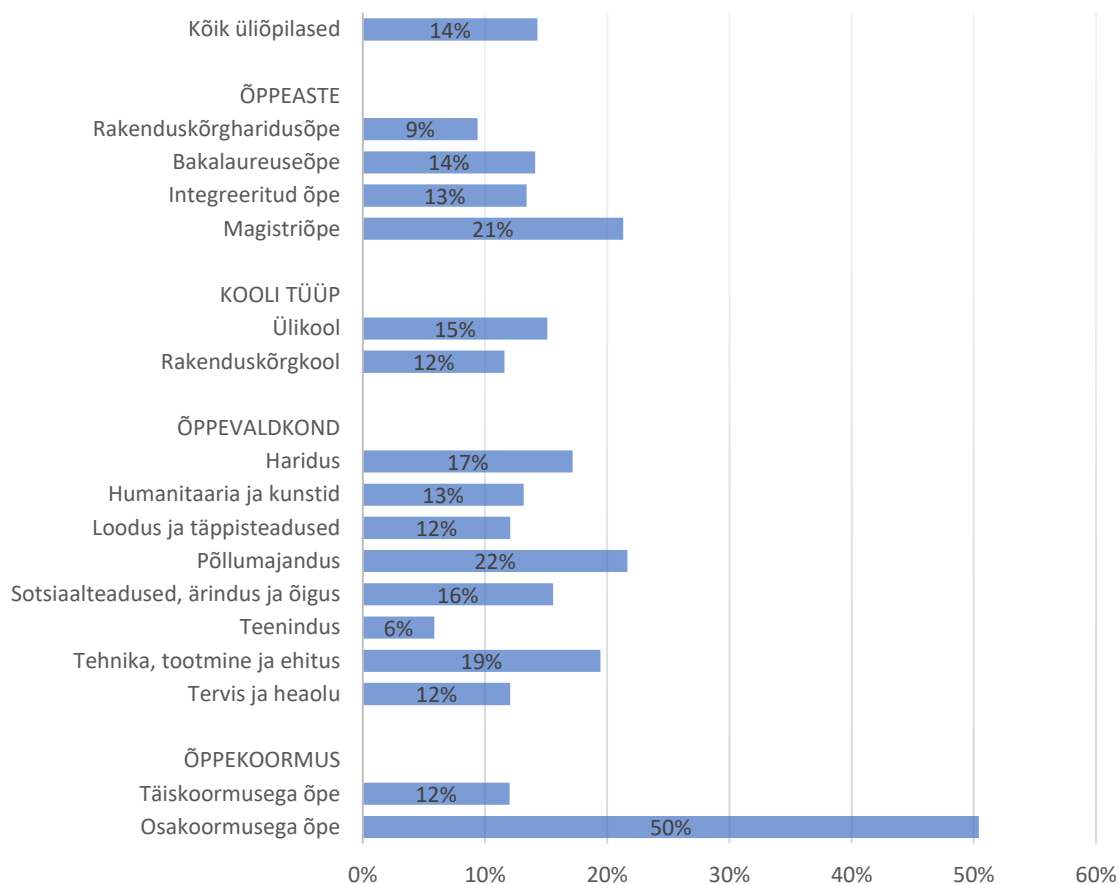
Üliõpilaste hinnanguid nii nende õppeastme kui ka kõrgkooli tüübi alusel võrreldes tõuseb esile nii rakenduskõrgharidusõppes kui ka rakenduskõrgkoolides õppijate suurem nõusolek erinevate õppejõude puudutavate väidetega. Ülikoolides õppijad on erinevate aspektide osas oluliselt kriitilisemad, kui rakenduskõrgkoolides õppijad ja õppeastmete võrdluses nõustuvad kõige vähem erinevate etteantud väidetega integreeritud õppes osalevad üliõpilased. Kõige suurem erinevus õppeastmete lõikes on üliõpilaste hinnangus sellele, kui võrd õppejõud soodustavad praktiliste kogemuste saamist, mis seotud tulevase erialaga. Kui rakenduskõrgharidusõppes on sellega täiesti nõus 43% vastanutest, siis bakalaureuseõppes 23%, magistriõppes 25% ja integreeritud õppes 20% vastanutest.

Akadeemilise puhkuse võtmine

Uurisime üliõpilastelt küsitluses ka seda, kas nad on võtnud oma praegustes õpingutes akadeemilist puhkust, mis on kestnud järjest vähemalt kaks semestrit ning mis on sellisel juhul olnud puhkuse võtmise peamised põhjused. Oma praegusel õppekaval oli õpingutes vähemalt kaks järjestikkust semestrit kestva akadeemilise puhkuse võtnud 14% küsitluses osalenud üliõpilastest (vt joonis 6). Suurim on nende osakaal magistriõppes (21% vastanutest) ja väiksem rakenduskõrgharidusõppes (9%).

JOONIS 6. ÜLIÕPILASTE OSAKAAL, KES ON OMA PRAEGUSEL ÕPPEKAVAL VÕTNUD ÕPINGUTES VÄHEMALT KAKS JÄRJESTIKUST SEMESTRIT KESTNUD AKADEEMILISE PUHKUSE

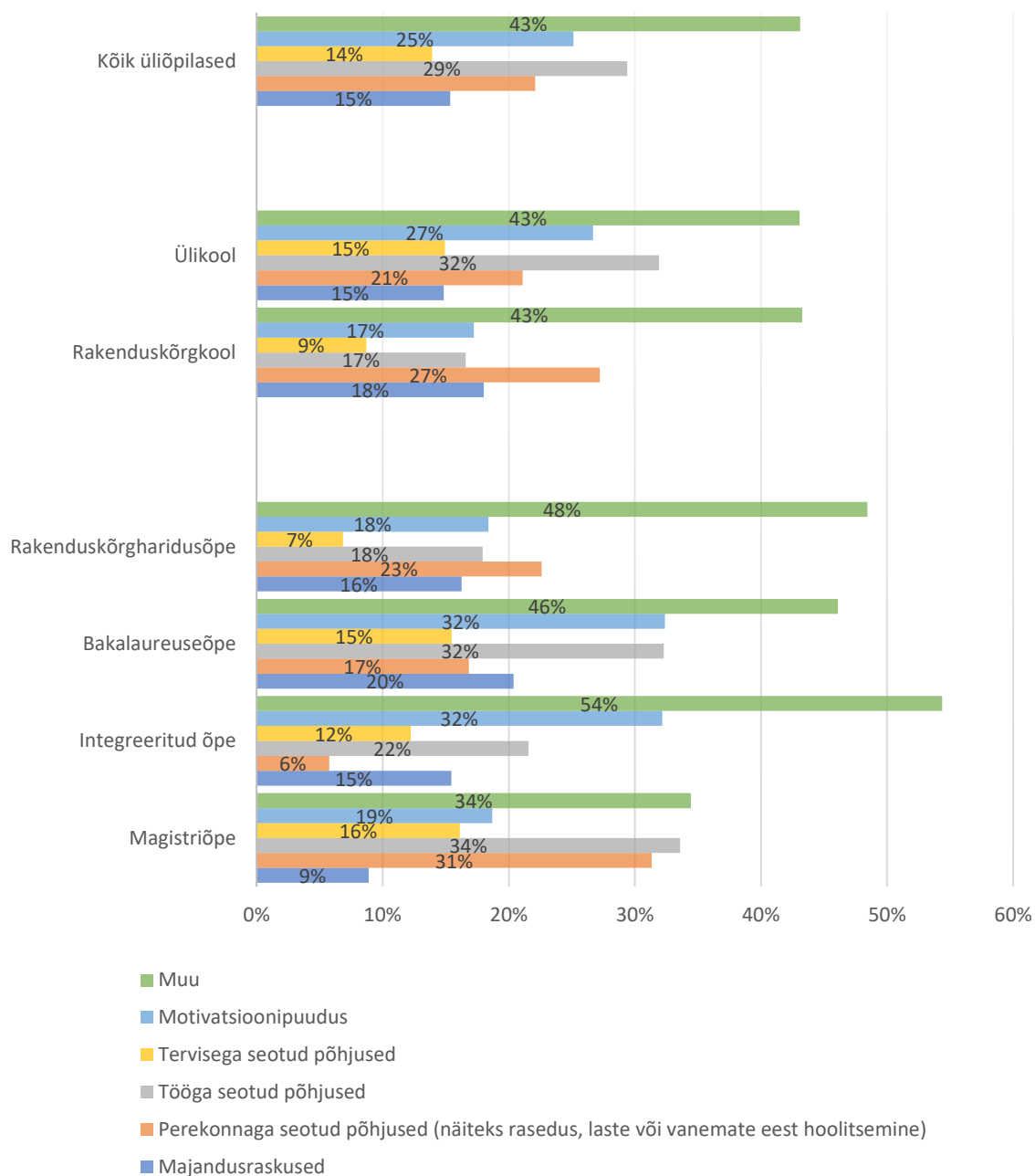

Õppevaldkondade võrdluses on enim akadeemilist puhkust võtnud põllumajanduse (22%), tehnika, tootmise ja ehituse (19%) ja hariduse valdkonnas õppijad (17%) ning vähim teeninduse erialade üliõpilased (6%). Kõige suurem erinevus selles ilmneb aga selle alusel, kui suure õppekoormusega õpitakse.

29% vähemalt kahe semestri pikkuse akadeemilise puhkuse võtnud üliõpilastest märkis, et selle taga olid tööga seotud põhjused (vt joonis 7), 25% tõi esile motivatsioonipuuduse, 22% perekonnaga seotud põhjused (näiteks rasedus, laste või vanemate eest hoolitsemine), 15% majandusraskused ja 14% ka tervise seotud põhjused (iga üliõpilane sai märkida mitu erinevat põhjust korraga). Kõige suurem osa üliõpilastest märkis aga, et neil oli ka mõni muu põhjus akadeemilise puhkuse võtmiseks – kõige

sagedamini toodi muu põhjusena avatud vastuses esile ajateenistuses osalemine, õpingutega seotud raskused ja/või ajutiselt välismaal elamine ja töötamine.

JOONIS 7. PÕHJUSED, MIS PRAEGUSTES ÕPINGUTES ON VÕETUD AKADEEMILINE PUHKUS VÄHEMALT KAHEKS JÄRJESTIKKUSEKS SEMESTRIKS

Võrreldes akadeemilise puhkuse võtmise põhjuseid selle alusel, kas õpitakse ülikoolis või rakenduskõrgkoolis, tõuseb esile, et ülikoolis õppijad on õpingutest puhkuse võtnud sagedamini tööga seotud põhjustel (ilmselt muuhulgas ka seetõttu, et ülikoolis on ka magistriõppe tudengeid, kes ka teistest sagedamini töötavad), samuti ka motivatsioonipuuduse või tervisega seotud põhjuste tõttu.

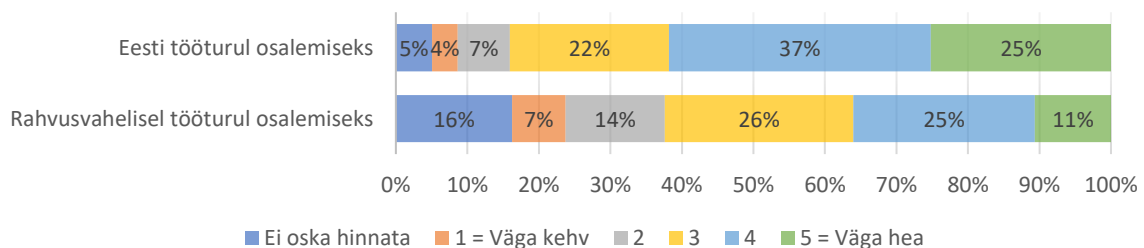
Teisalt on rakenduskõrgkoolides akadeemilist puhkust võetud sagedamini perekonnaga seotud põhjustel, väiksemal määral ka majandusraskuste tõttu.

Õppeastmete võrdluses selgub, et tööga seotud põhjustel on rohkem akadeemilist puhkust võetud bakalaureuse- (32%) ja magistriõppes (34%) ja vähem rakenduskõrgharidusõppes (18%) ja integreeritud õppes (22%). Perekonnaga seotud põhjused on väga olulisteks magistriõppes (31%), aga vähe integreeritud õppes (6%). Motivatsioonipuudus on aga üheks kõige olulisemaks puhkuse võtmise põhjuseks bakalaureuseõppes ja integreeritud õppes (kummaski 32%), kui magistriõppes on see olnud põhjuseks 19% ja rakenduskõrgharidusõppes 18% õpingutes pausi teinud üliõpilastest. Majandusraskuste tõttu on akadeemilist puhkust rohkem võetud bakalaureuseõppes (20%) ja vähem magistriõppes (9%). Terviseiga seotud põhjuseid toovad rohkem esile magistriõppe (16%) ja bakalaureuseõppe (15%) üliõpilased ja vähem rakenduskõrgharidusõppes õppijad (7%).

Hinnang ettevalmistusele tööturul osalemiseks

Uurisime üliõpilastelt ka seda, missuguseks hindavad nad oma ettevalmistust tööturul osalemiseks pärast õpingute lõpetamist, võttes arvesse neid teadmisi ja oskusi, mida nad omandavad oma praegusel õppekaval. Hinnang paluti anda nii ettevalmistusele osalemiseks Eesti kui ka rahvusvahelisel tööturul. Üliõpilased hindavad oma ettevalmistust Eesti tööturul osalemiseks oluliselt kõrgemalt, kui rahvusvahelisel tööturul osalemiseks (joonis 8). Väga heaks peab oma ettevalmistust 25% üliõpilastest Eesti tööturu ja 11% rahvusvahelise tööturu jaoks. Siiski on üle poole üliõpilastest pigem positiivselt meelestatud oma ettevalmistuse kohta Eesti tööturul osalemiseks – 62% neist on märkinud pigem positiivse ja vaid 11% pigem kehva hinnangu. Rahvusvahelisel tööturul osalemiseks peab oma ettevalmistust heaks 36% üliõpilastest (sealhulgas 11% väga heaks) ja pigem kehvaks 21% vastanutest (sealhulgas väga kehvaks 16%). Varasemate EUROSTUDENTi uuringutega võrreldes ei ole üliõpilaste hinnangud oluliselt muutunud.

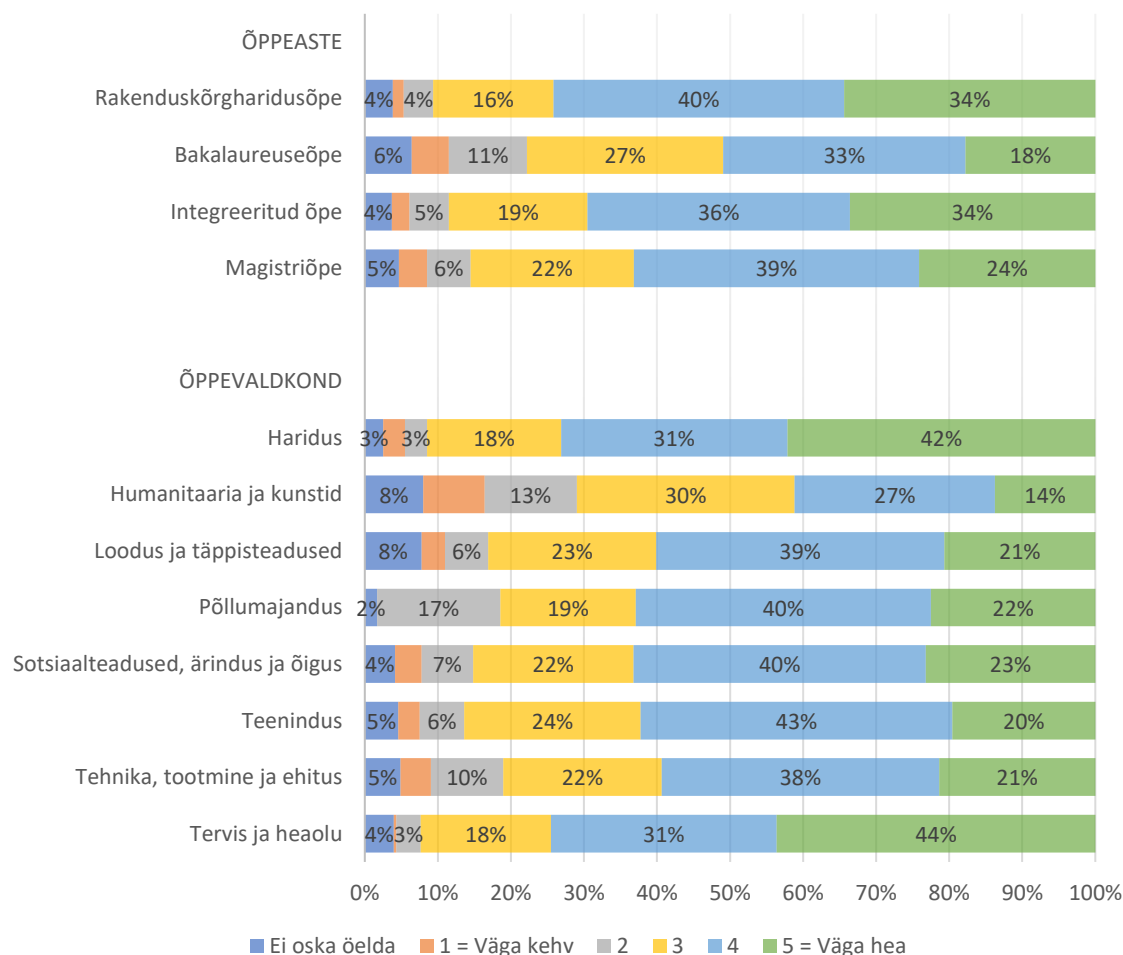
JOONIS 8. HINNANG OMA ETTEVALMISTUSELE TÖÖTURUL OSALEMISEKS PÄRAST ÕPINGUTE LÕPETAMIST

Joonisel 9 on võrreldud üliõpilaste hinnanguid oma ettevalmistusele Eesti tööturul osalemiseks nende õppeastme ja ka õppevaldkonna alusel. Selgub, et bakalaureuseõppe üliõpilased ei hinda oma ettevalmistust nii heaks, kui teised. Tähelepanuväärne on erinevus just bakalaureuseõppe ja rakenduskõrgharidusõppe üliõpilaste hinnangute vahel, kuivõrd ühest küljest on mõlema puhul tegemist võrdväärsete, kõrghariduse esimese astme õpetega, kuid teisalt ongi rakenduskõrgharidusõppes näiteks suurem praktika osakaal, mis ilmselt peegeldub ka siinsetes õppurite hinnangutes. Ka magistriõppes peab oma ettevalmistust väga heaks oluliselt vähem üliõpilasi, kui rakenduskõrgharidusõppes või integreeritud õppes. Sarnane muster peegeldub ka üliõpilaste

hinnangutes kooli tüübi alusel – kui ülikoolis õppijatest peab oma ettevalmistuks väga heaks 22% üliõpilastest, rakenduskõrgkoolis õppijatest 37%.

JOONIS 9. ÜLIÕPILASTE HINNANG OMA ETTEVALMISTUSELE EESTI TÖÖTURUL OSALEMISEKS PÄRAST ÕPINGUTE LÕPETAMIST, ÕPPEASTME JA ÕPPEVALDKONNA LÕIKES

Ka õppevaldkondade võrdluses on üliõpilastel erinevad hinnangud oma ettevalmistusele Eesti tööturul osalemiseks (vt joonis 9). Kõige paremini peavad end ettevalmistatuks tervise ja heaolu (44% väga hea) ja hariduse valdkonna (42% väga hea) üliõpilased, vähem peavad seda heaks humanitaaria ja kunsti erialadel õppijad (14% väga hea, 8% väga kehv). Teiste valdkondade õppijate hinnangud on omavahel pigem sarnased.

Erinevused üliõpilaste hinnangutes oma ettevalmistatusele rahvusvahelisel tööturul osalemiseks on sarnased eelnevalt kirjeldatud erinevustega hinnangutes Eesti tööturu kohta. Kõige paremaks peavad oma ettevalmistust rakenduskõrghariduse õppurid ja kõige kehvemaks bakalaureuseõppe üliõpilased. Õppevaldkondade võrdluses peavad samuti oma ettevalmistust paremaks tervise ja heaolu valdkonnas õppijad, kuid hariduse valdkonna üliõpilased hindavad oma ettevalmistust rahvusvahelisel tööturul osalemiseks kõige madalamalt.

3. Ligipäas kõrgharidusele

PEAMISED TULEMUSED:

- Üliõpilaste vanemate hariduslik struktuur sarnaneb üldjoontes Eesti rahvastiku üldisele haridusjaotusele: kõrgharidust omab 49% üliõpilaste emadest (35-64aastaste naiste seas Eestis 46%) ning 34% üliõpilaste isasid (35-64aastaste meeste seas Eestis 28%).
- Kõrgharitud emade lapsed õpivad keskmisest sagedamini humanitaariat ja kunste ning loodus- ja täppisteadusi, hariduse valdkonna üliõpilaste emad omavad harvemini kõrgharidust.
- Keskmiselt paremal elujärjel üliõpilased õpivad sotsiaalteadusi, äridust ja õigust, samas kui hariduse valdkonna õppurid oma perekonna majanduslikule olukorrale andnud kõige rohkem negatiivseid hinnanguid.
- Üliõpilaste seas on mõnevõrra ala-esindatud maapiirkondadest ja vene põhikoolidest pärit õppurid. Venekeelsed noored on oma vanemate sotsiaal-majandusliku tausta poolest olulisel mitmekesisem rühm kui eestikeelsed noored.

Eelnev hariduskäik ja ligipäas kõrgharidusele

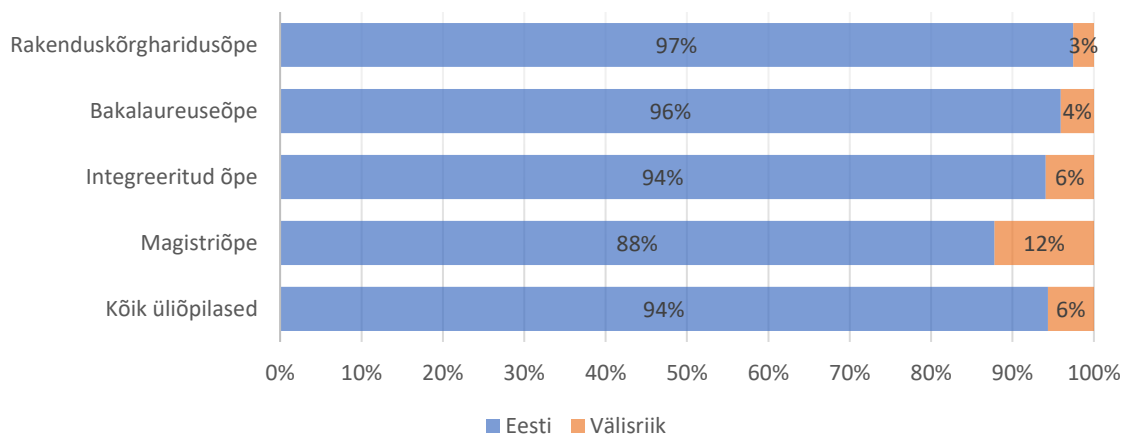
Järgnev peatükk vaatleb lähemalt tegureid, mis otsesemalt või kaudsemalt mängivad rolli selles, kas ja/või kui tõenäoliselt noored pääsevad kõrgharidusõpinguid alustama ning millistes valdkondades nad õppima suunduvad. Eestis on sel teemal põhiliselt käsitlemist leidnud tegurid olnud geograafilised (eelnev haridus omandatud linnas vs. maa-asulas), vanemate sotsiaal-majanduslik taust (vanemate haridustase ja majanduslik toimetulek), eelnev haridustase (õppekeel, koolitüüp). Enamik nendest teguritest leiab käsitlust ka nüüd, uute teemadena on sel korral vaatluse all põhihariduse õppekeel ja omandamise asukoht ning põhi- ja keskhariiduse omandamise riigid. Erinevalt eelmisest uuringust kaasasime sel korral valimisse ka välisüliõpilased, kes pilti mõnevõrra mitmekesisemad. Seda tuleks tulemuste tõlgendamisel ka arvestada.

Põhihariduse omandamine

Seekordses uuringus küsisime esmakordselt üliõpilastelt nende põhihariduse kohta – kus riigis see omandati ning millises (maa-asula vs. linn, eesti vs. vene õppekeel) põhikoolides üliõpilased on Eestis õppinud. Kuna Haridus- ja Teadusministeeriumi hinnangul on Eestis üha sagedasemaks muutunud õpilaste teadlik gümnaasiumivalik edasisi haridusvalikuid silmas pidades, on oluline koguda infot üliõpilaste põhihariduse kohta. Võib eeldada, et oma karjääri teadlikult planeerivad noored on tihti juba gümnaasiumisse suundunud suurtesse linnadesse, kus asuvad eeldatavalt paremat gümnaasiumiharidust pakkuvad koolid. Gümnaasiumivalikuid tehakse ilmselt ka üha teadlikumalt kõrgharidusplaane silmas pidades. Seetõttu ei anna lõpetatud gümnaasiumi kohta käiv info üliõpilaste tausta ja päritolu kohta täielikku pilti. See on ka põhjus, miks seekordses uuringus küsisime üliõpilase põhikooli nime ja jätsime gümnaasiumide teabe kõrvale.

Oodatult on Eesti üliõpilaste, kelle hulgas oli ka kraadiõppe välisüliõpilasi¹⁹, põhihariduse omandamise asukoht põhiliselt Eesti, vaid 6% üliõpilasi on enda sõnul omandanud selle mõnes välisriigis (joonis 10). Välisriigi põhihariduse omandanuid õpib kõige rohkem magistriõppes – pea iga kümnes (12%) – sellel õppeastmel on välistudengeid ka kõige rohkem. Kõige harvem kohtab välisriigis põhihariduse omandanuid aga rakenduskõrgharidusõppes (3%), kus välisõppureid on samuti vähe. Teistest sagedamini on rahvusvahelise taustaga sotsiaalteaduste, ärianduse ja õiguse valdkonna üliõpilased (vastavalt 8%) ning pea üldse ei leidu neid hariduse valdkonna õppurite seas (1%). Seda tulemust peegeldavad ka küsitluse välisüliõpilaste õppevaldkonniti jaotumise andmed.

JOONIS 10. PÕHIHARIDUSE OMANDAMISE ASUKOHT ÕPPEASTMETI, %

Eestis põhihariduse omandanutelt küsisime veel nende põhihariduse omandamise keelt. Eestis põhikooli lõpetanud üliõpilastest 11% omandas põhihariduse vene keeles ning 88% eesti keeles. Kui võrrelda neid osakaale Eesti haridussüsteemi vastavate numbritega, näeme, et vene põhikooli taustaga noored on Eesti kõrghariduses suhteliselt alaesindatud: aastatel 2005-2016 õppis kolmandas kooliastmes vene õppekeeles keskmiselt 19% õpilastest ning eesti õppekeeles 78% õpilastest, lisaks veel 4% eesti keele keelekümbuses²⁰. Aastatel 2005-2016 oli eestikeelse õppe lõpetanute osakaal üldhariduse päevaõppe lõpetanute seas 80%²¹, mis samuti osutab venekeelse taustaga õpilaste mõningasele alaesindatusele. EUROSTUDENTi üliõpilaste andmed osutavad veel sellele, et eestikeelse põhikooli lõpetajate seas on 96% emakeel eesti keel, venekeel on emakeelena märgitud 3%-l. Vene emakeelega üliõpilastest 77% on põhihariduse omandanud vene keeles, 20% eesti keeles ning 3% muus keeles.

Vene õppekeelega põhikoolidest pärit üliõpilasi leidub teistest sagedamini integreeritud õppes (15%) ja rakenduskõrgharidusõppes (15%), samas kui magistriõppes on neid märgatavalt vähem (7%) (joonis 11). Venekeelse põhikooli taustaga üliõpilasi on rohkem esindatud just tehnika, tootmise ja ehituse (20%) valdkonnas (joonis 12). Selle üheks selgituseks on ilmselt TTÜ Ida-Virumaa kolledži õppekavade

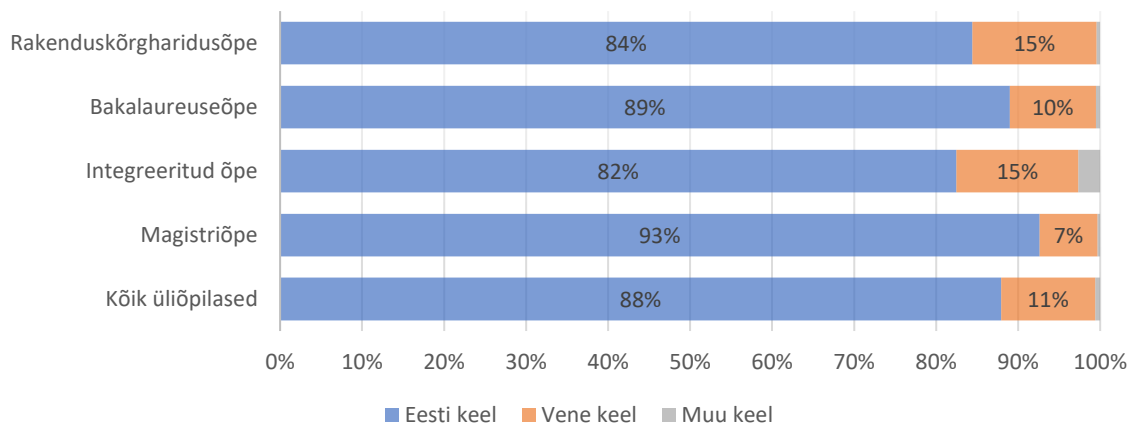
¹⁹ Kokku oli välisüliõpilasi vastajate seas 119, kellest 71 õppis magistri-, 24 bakalaureuse-, 12 integreeritud ja 12 rakenduskõrghariduse õppekaval.

²⁰ www.haridussilm.ee

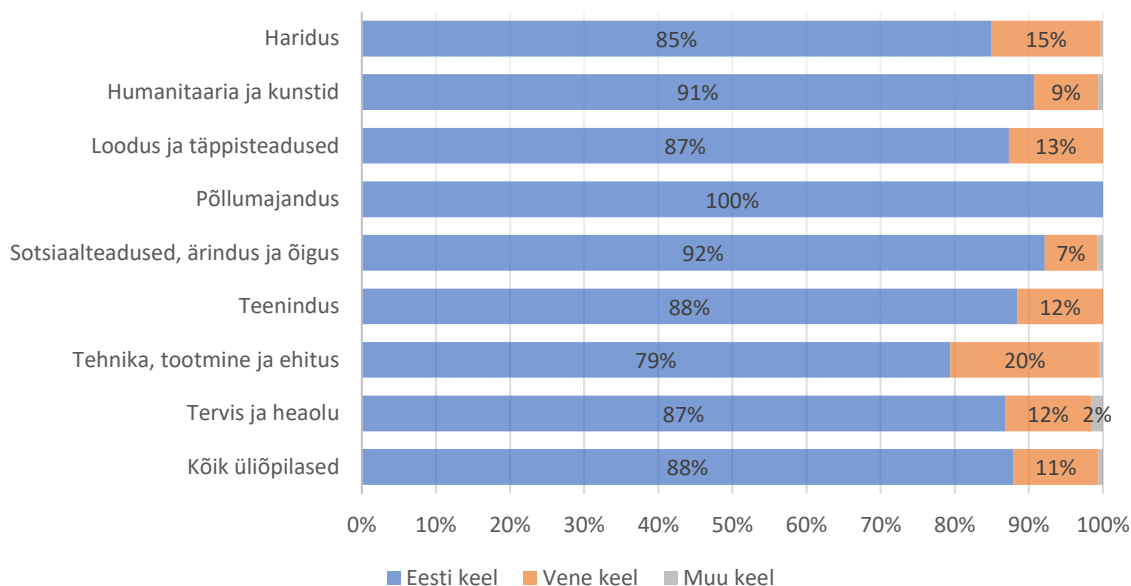
²¹ pub.stat.ee

suur populaarsus piirkonna noorte seas. Oluliselt harvem on neid aga õppimas sotsiaalteadusi, äriandust, õigust (7%) ning humanitaarteadusi ja kunste (9%); põllumajanduses ei leidunud neid üldse.

JOONIS 11. PÕHIHARIDUSE OMANDAMISE KEEL (AINULT EESTIS PÕHIHARIDUSE OMANDANUD) ÕPPEASTMETI, %

JOONIS 12. PÕHIHARIDUSE OMANDAMISE KEEL (AINULT EESTIS PÕHIHARIDUSE OMANDANUD) ÕPPEVALDKONNITI, %

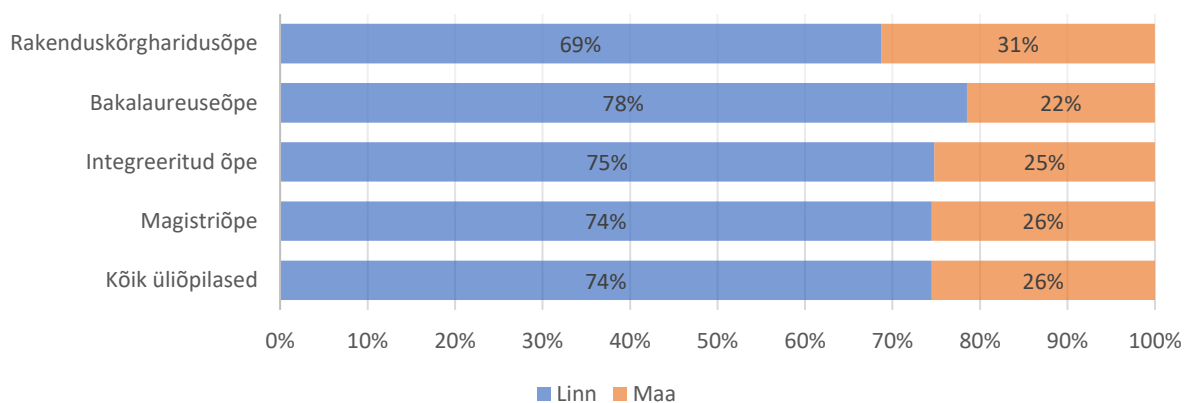
Põllumajanduse puhul hõlmab analüüs vaatluste arvu n=32

Eesti üliõpilastest kolm neljandikku on põhihariduse omandanud linnakoolis ning vaid veerand on pärit maapiirkonna koolist. Kõrvutades seda näitajat aastatel 2008-2012 Eesti põhikooli lõpetajate vastavate andmetega – kõigist lõpetajatest 70% olid linnakoolidest ning 30% maa-asulate koolidest – näeme, et linnast pärit üliõpilased on pisut kõrghariduses üle esindatud, kuid siiski mitte väga suurel määral. Seda pilti võib mõnevõrra moonutada ka asjaolu, et paljud suuremate linnade lähivaldade noored suunduvad

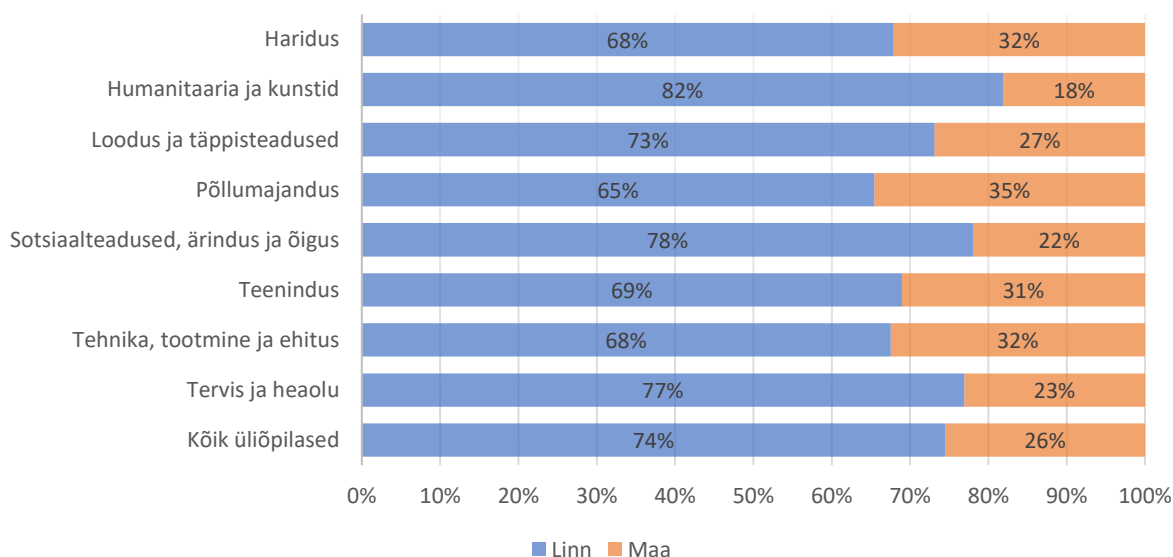
oma lähimasse linna õppima, mistõttu sarnanevad nad elu-olult pigem linnanoortega kui maanoortega. See asjaolu võib aga maanoorte alaesindatust veelgi suurendada.

Õppeastmete võrdluses tuleb esile maapõhikoolidest pärit noorte rakenduskõrgharidusõppe veidi suurem eelistamine (joonis 13). Uurides aga, kas eri kohtadest pärinevad noored teevad ka erinevaid erialavalikuid, selgub, et humanitaaria ja kunstid on valdkond, mida maapõhikoolide noored kalduvad harvem eelistama (vaid 18% maapõhikoolist pärit), samas kui põllumajandus (35% maapõhikoolist), haridus (32%), tehnika, toomine, ehitus (32%) ning teenindus (31%) on sagedamini nende õppevaldkonnad (joonis 14).

JOONIS 13. PÕHIHARIDUSE OMANDAMISE ASUKOHT (AINULT EESTIS PÕHIHARIDUSE OMANDANUD) ÕPPEASTMETI, %

JOONIS 14. PÕHIHARIDUSE OMANDAMISE ASUKOHT (AINULT EESTIS PÕHIHARIDUSE OMANDANUD) ÕPPEVALDKONNITI, %

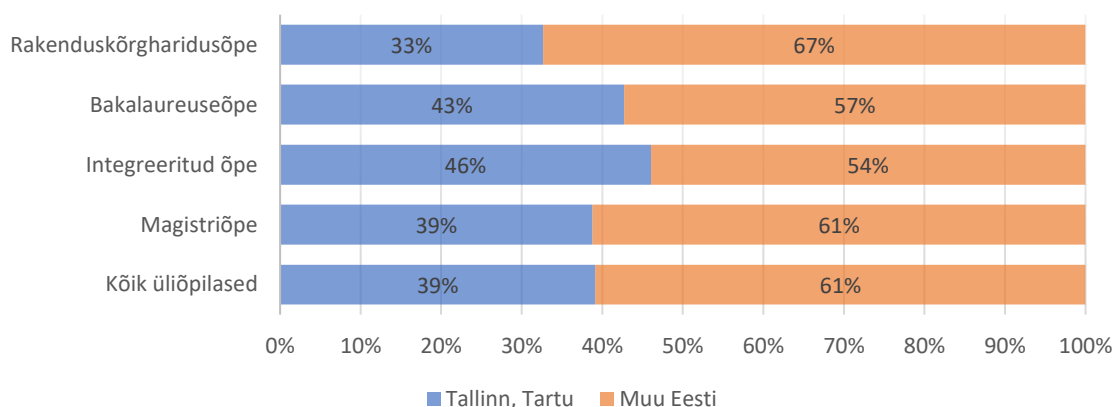

Põllumajanduse puhul hõlmab analüüs vaatluste arvu n=32

Kõrvutades üliõpilaste põhikooli tausta selles vaates, kas nad pärinevad nendest kohtadest, kus asuvad peamiselt Eesti kõrgkoolid (Tallinn ja Tartu)²² või kaugemalt, siis näeme, et 39% üliõpilastest pärinevad kahest suuremast Eesti linnast ning 61% on põhikoolis käinud mujal (joonis 15). See jaotus vastab suhteliselt hästi üliõpilastega sama vanade noorte jaotusele rahvastikus – 20-34aastastest Eesti noortest elas 2017. aastal Tallinnas ja Tartus 45% kõigist noortest²³, ülejäänud elasid teistes linnades ja maa-asulates. Õppeastmeti esineb siiski erisusi, eriti paistab silma integreeritud õpe, kus üliõpilased jaotuvad kahe kategooria vahel peaaegu pooleks.

JOONIS 15. PÕHIHARIDUSE OMANDAMISE ASUKOHT (AINULT EESTIS PÕHIHARIDUSE OMANDANUD) ÕPPEASTMETI,%

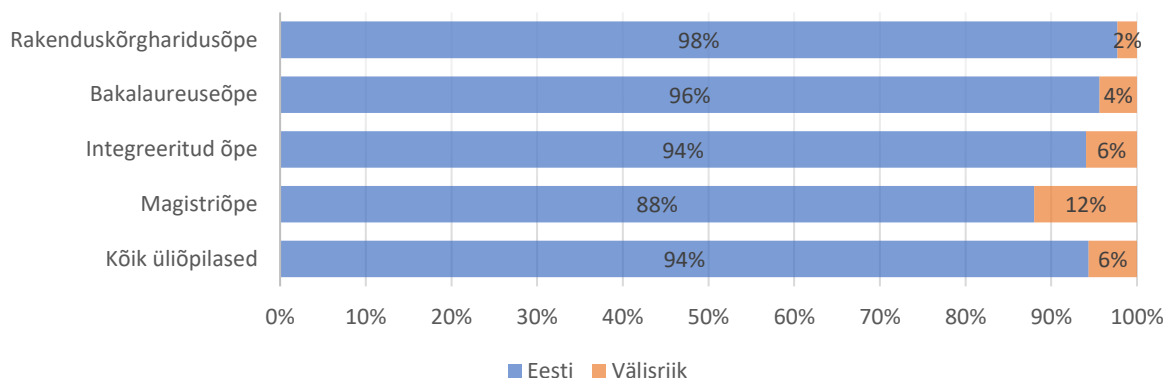
Keskhariduse omandamine

Kuigi tänapäeval on inimeste rahvusvaheline mobiilsus märgatavalt kasvanud, ei ole siiski Eesti kontekstis väga levinud üldhariduse ja selle eri astmete omandamine eri riikides – tegu on pigem erandiga. EUROSTUDENTi küsitlusele vastanutest vaid 12-l vastajal (2148-st) ei kattunud põhi- ja üldhariduse omandamise riik. Seetõttu on ootuspärane, et keskhariduse omandamise asukoha (Eesti vs. välismaa) andmed sarnanevad põhihariduse karakteristikutele. Eestis õppivatest üliõpilastest 6% on EUROSTUDENTi küsitluse andmetel omandanud keskhariduse välisriigis ning enim leidub neid magistriõppe üliõpilaste seas (12%) (joonis 16). Välisriigi keskharidusega üliõpilased õpivad eeskätt põllumajanduse (12%), sotsiaalteaduse, äriduse ja õiguse (8%) erialadel ning keskmisest harvem tervise ja heaolu (2%), hariduse (3%) ning teeninduse (3%) valdkonnas. Need andmed on üldjoontes kooskõlas EHISes olevate välisstudengite suhtarvudega – protsentuaalselt õpib Eestis kõige rohkem välisüliõpilasi põllumajanduse valdkonnas (16%), millele järgneb sotsiaalteadused, äridus ja õigus (12%); kõige harvem kohtab välismaa õppureid hariduse (0,3%), teeninduse (1,6%) ning tervise ja heaolu (2,6%) valdkonnas (EHISe andmed).

²² Valitud kõrghariduse õppekavadel on Eestis võimalik veel õppida Pärnus, Haapsalus, Kuressaares, Viljandis, Rakveres, Narvas ja Kohtla-Järvel.

²³ pub.stat.ee

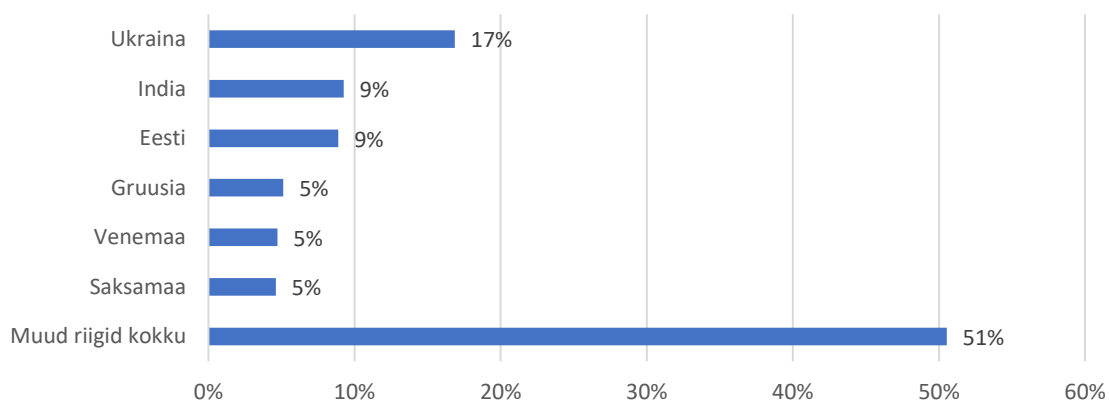
JOONIS 16. KESKHARIDUSE OMANDAMISE ASUKOHT ÕPPEASTMETI, %

Magistriõppe-eelsed õpingud

Magistrantidelt uurisime nende eelnevate õpingute asukohamaa kohta ehk kus omandati magistriõpinguteks vajalik bakalaureuse kraad või rakenduskõrghariduse diplom. Enimlevinud Eesti kõrval (88%) on populaarsuselt teine asukohamaa Ukraina 2%ga, millele järgnevad India (1,1%), Gruusia (0,9%) ning Venemaa (0,8%). Kokku nimetati erinevaid riike 32. Keskhariduse välisriigis omandanute puhul (vt joonis 17) on riikide järjestus sama. Seejuures 9% välismaal keskhariduse omandanud üliõpilastest on magistrieelse hariduse omandanud Eestis.

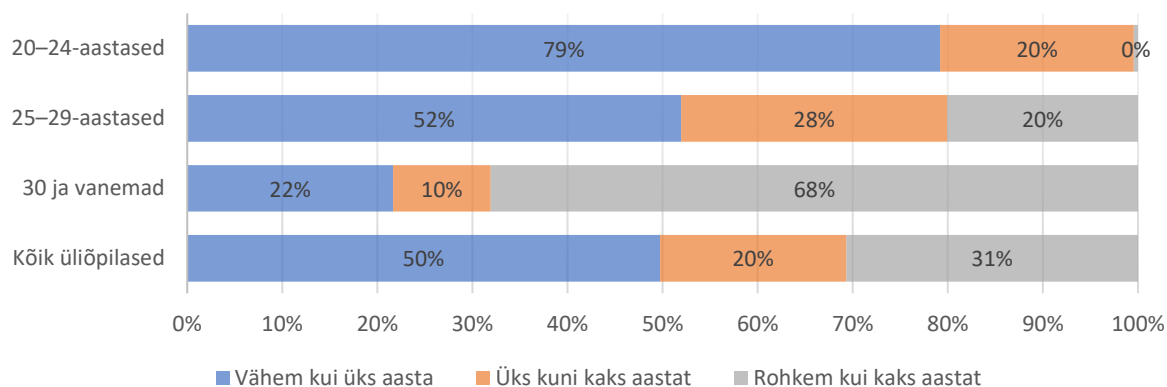
JOONIS 17. VÄLISRIIGIS KESKHARIDUSE OMANDANUD ÜLIÕPILASTE MAGISTRIÕPINGUTE EELSETE ÕPINGUTE ASUKOHT RIIGITI, %

Magistriõppe üliõpilastelt küsisime veel, kas nad jätkasid õpinguid vahetult eelmise õppekava lõpetamise järel või tegid nad oma õpingutesse pausi (nt töötamiseks, vabatahtlikuks tegevuseks jne). Andmed osutavad sellele, et õpingute vahetu jätkamine on iseloomulik pooltele tänastele magistrantidele (50%), samas kui teine pool tegi lühema või pikema pausi kahe õppeastme õpingute

vahel (vt joonis 18). Rohkem kui kaks aastat jättis eelmise õppekava lõpetamise ja magistriõpingute alustamise vahele tervelt 31% üliõpilasi ning 20% ütles, et nende õpipaus oli üks kuni kaks aastat. Mida vanemate magistrantidega on tegu, seda tõenäolisem on, et eelmistest õpingutest on möödas pikem aeg. Kui 20-24aastaste üliõpilaste seas oli samal aastal jätkajaid tervelt 79%, siis 25-29aastaste seas juba märgatavalt vähem (52%) ning üle 30aastaste seas juba väga palju vähem (22%). Üle 30aastaste üliõpilaste seas oli rohkem kui 2aastase õpingutepausi teinuid 68%.

JOONIS 18. AEG EELNEVA ÕPPEKAVA LÕPETAMISE JA MAGISTRIÕPINGUTE ALUSTAMISE VAHEL VANUSERÜHMITI, %

Perekondlik taust

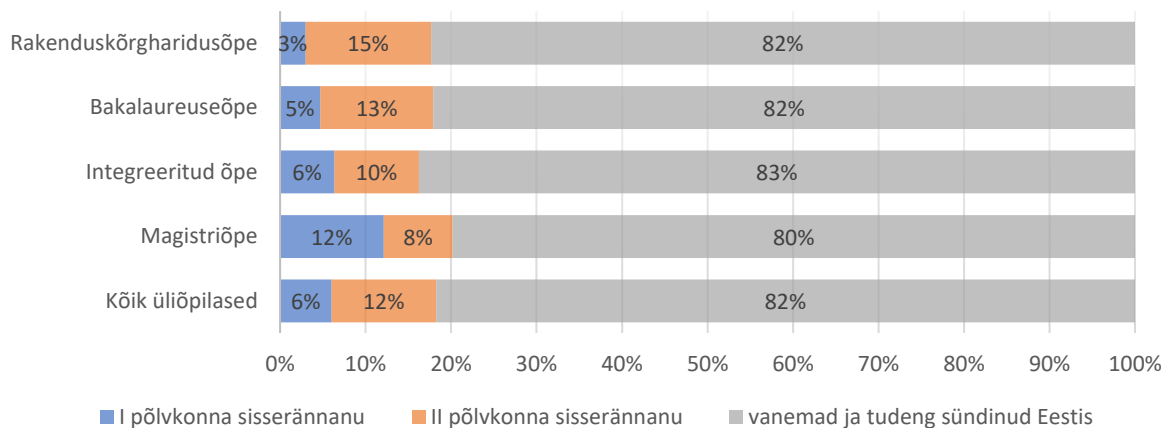
Perekondliku tausta osa käsitleb lähemalt seda, millistest perekondadest Eesti üliõpilased pärinevad. Selle puhul käsitletakse nii päritolu, vanemate haridustaseme kui üldise majandusliku olukorra teemasid. Siinkohal on olulisim küsimus see, kuivõrd mitmekesine Eesti üliõpilaskond on ning kas ja mil määral ta sarnaneb kogurahvastiku vastavate tunnustega. Viimast kasutatakse rahvusvaheliselt kõrghariduse ligipääsetavuse võrdväärsele hinnangu andmiseks.

Üliõpilase ja tema pere päritoluriik

EUROSTUDENTi andmetel on üliõpilastest 94% sündinud Eestis, ülejäänud 6% jagunevad 43 nimetatud erineva riigi vahel. Eesti järel on enim levinud päritoluriigid Venemaa (0,8%), Soome (0,5%), Nigeeria (0,5%) ning Ukraina (0,4%). Sarnaselt rahvusvahelise EUROSTUDENTi üliõpilaste päritolu klassifikatsioonile, vaatlesime meiegi, kui paljud üliõpilased on nõ. kohalikud ja kui palju on selliseid, kelle perekondlik taust on rahvusvaheline (vt joonis 19). Enamik (82%) Eesti üliõpilastest on Eesti päritolu – nii nad ise kui ka nende vanemad on Eestis sündinud. Ligi iga kümnes üliõpilane (12%) on II põlvkonna sisserännanu, st nende vanemad on sündinud väljaspool Eestit, aga üliõpilane on sündinud siin. Need on tõenäoliselt peamiselt Eesti venekeelse kogukonna esindajad, sest II põlvkonna sisserännanute peaaegu kõik on keskhariduse omandanud samuti Eestis. Pea iga kahekümnes (6%) üliõpilane on aga selline, kes ise ja kelle pere on välispäritolu (I põlvkonna sisserännanud). Kuna

välisüliõpilasi on suhteliselt kõige rohkem magistriõppekavadel, siis on ka ootuspärane, et I põlvkonna sisserände taustaga õppureid on enim just seal.

JOONIS 19. ÜLIÕPILASTE PÄRITOLU ÕPPEASTMETI, %

Üliõpilase vanemate haridus ja majanduslik seisund

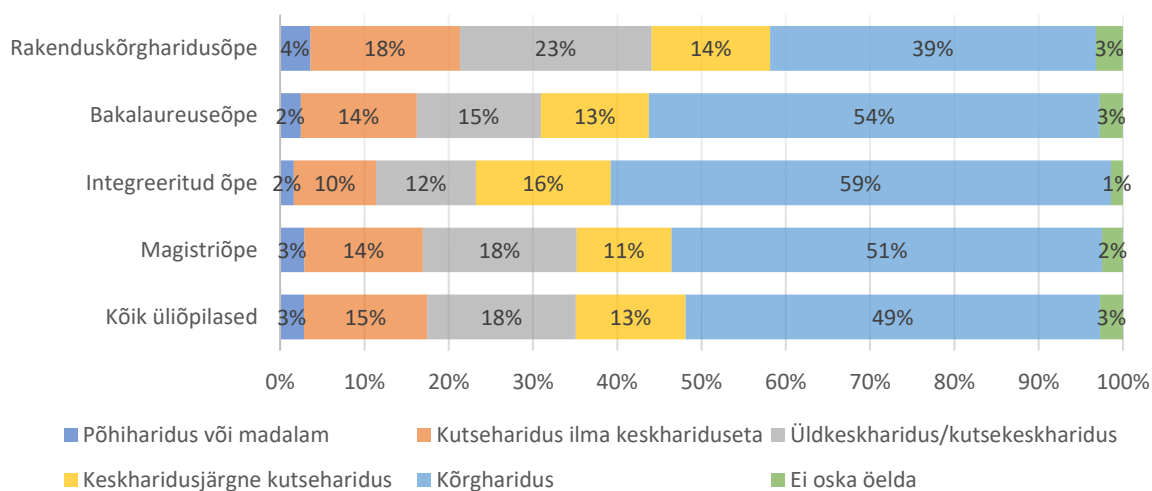
Eesti üliõpilaste vanemate hariduslik struktuur sarnaneb üldjoontes Eesti rahvastiku üldisele jaotusele, kuigi isade puhul on tekkimas mõningane erisus. 2011. aasta rahvaloenduse andmetel oli kõrgharidus 46% 35-64aastastest naistest ning 31% sama vanuserühma meestest (Rahva- ja eluruumide loendus, 2011²⁴). Statistikaameti 2016. aasta andmetel on kõrgharitud naiste osakaal 47% ja meeste vastav näitaja langenud 28%-le. Üliõpilaste emade seas on kõrgharitud 49% ning isade hulgas 34%. Võrreldes eelmise EUROSTUDENTi uuringuga (Espenberg jt 2013), ei ole üliõpilaste vanemate haridusstruktuuris suuri muutusi toimunud. Ka eelmisel korral oli üliõpilaste vanemate seas kõrgharidusega emasid 49% ning sama haridustasemega isasid oli 37%.

Õppeastmeti võrreldes on näha, et kõrgharidusega vanematega üliõpilaste osakaal on suurim integreeritud õppes (emad 59% ja isad 46%) ning väikseim rakenduskõrgharidusõppes (emadel 39% ning isadel 22%). Kõrgharitud emade lapsed õpivad keskmisest sagedamini humanitaariat ja kunste (58% emadest kõrgharidus) ning loodus- ja täppisteadusi (samuti 58% emadest kõrgharidus), samas kui hariduse valdkonna üliõpilaste emad on sageli vähemharitud (35% üliõpilaste emadest kõrgharidus). Isade puhul ilmnevad sarnased tendentsid: humanitaaria ja kunstide valdkonna üliõpilastest 41% isadel on kõrgharidus, loodus ja täppisteaduste üliõpilaste isadest on kõrgharidus 40%, samas kui hariduse valdkonna üliõpilaste isadest vaid 17% on isal kõrgharidus. Üliõpilaste vanuse võrdluses tuleb esile, et mida vanemate üliõpilastega on tegu, seda väiksema tõenäosusega omavad nende vanemad kõrgharidust – näiteks kuni 19aastaste üliõpilaste seas on 58% emadel kõrgharidus, samas kui üle 30aastastel on see näitaja vaid 34%.

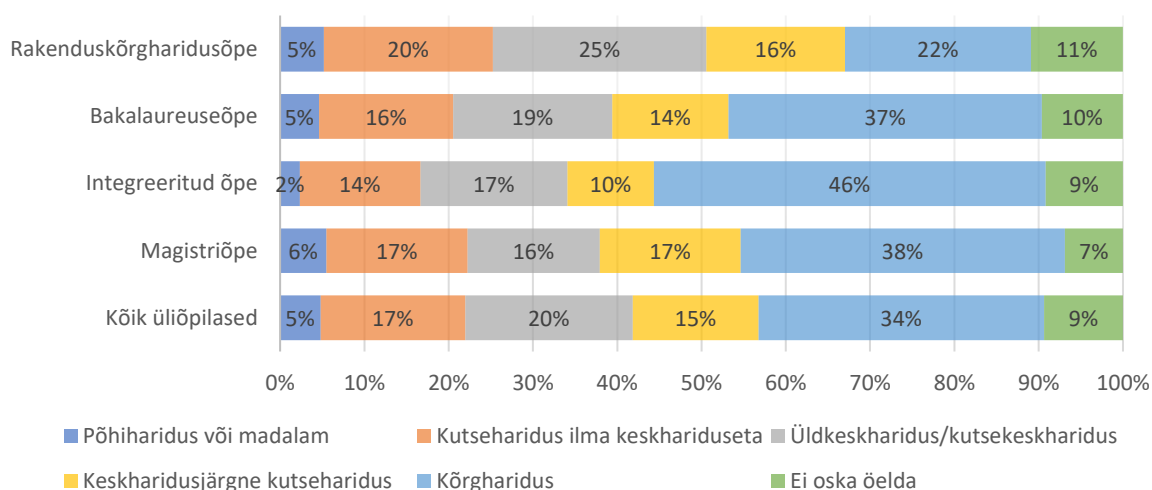
²⁴ pub.stat.ee

Eesti üliõpilaste seas on 28% selliseid, kelle mõlemal vanemal on kõrgharidus. Üliõpilasi, kelle kummalgi vanemal pole kõrgharidust, on 39%. Kõige sagedamini õpivad sellised üliõpilased rakenduskõrgharidusõppes (51%) ning kõige harvem integreeritud õppes (24%). Õppevaldkondade lõikes esineb selliseid üliõpilasi eeskätt hariduse (59%) ja teeninduse valdkonnas (50%) ning oluliselt harvem humanitaaria ja kunstide (31%) ning loodus- ja täppisteaduste (29%) erialadel. Üle 30aastaste üliõpilaste seas on ligi kaks korda rohkem ilma kõrghariduseta vanemate järeltulijaid (54%) võrreldes noorima, kuni 19aastaste rühmaga (28%).

JOONIS 20. ÜLIÕPILASTE EMADE HARIDUSTASE ÕPPEASTMETI, %

JOONIS 21. ÜLIÕPILASTE ISADE HARIDUSTASE ÕPPEASTMETI, %

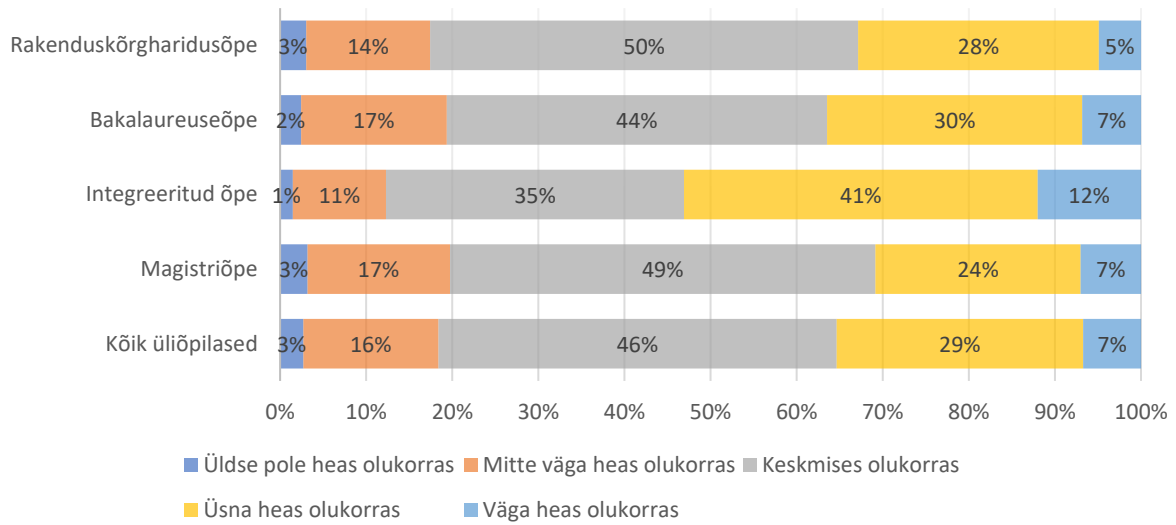
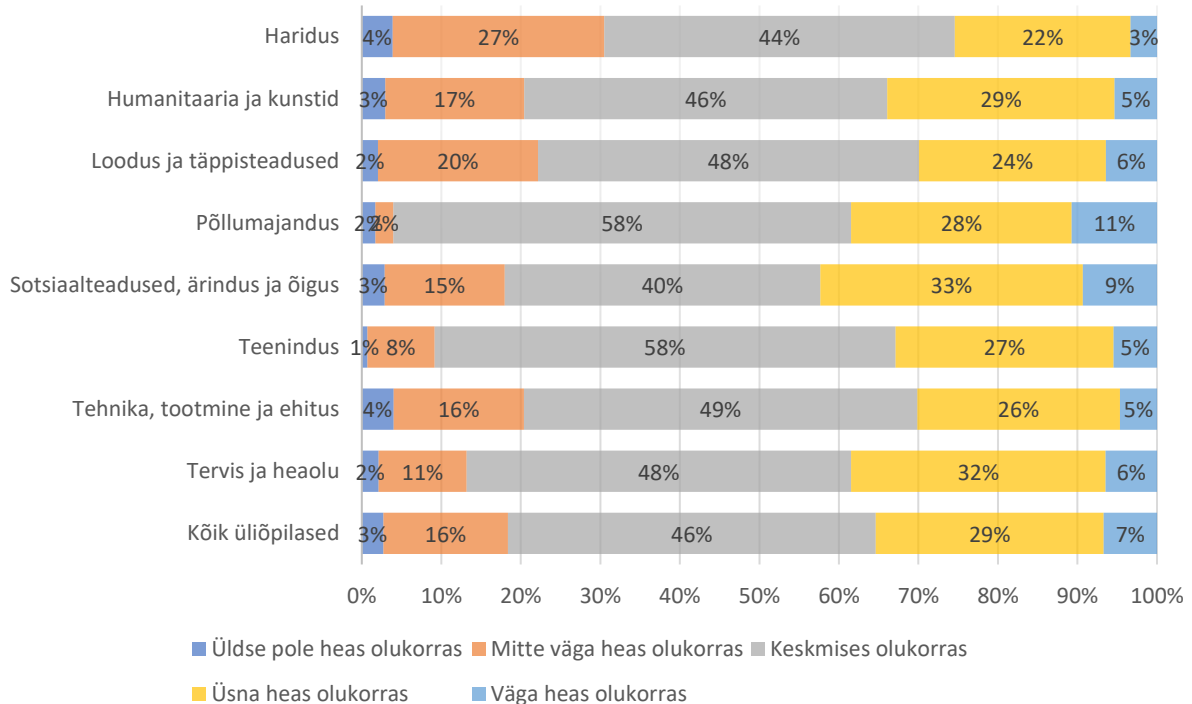

Võrdlesime üliõpilaste vanemate haridustausta ka üliõpilaste emakeele ja põhikooli keele alusel, et näha, kas need rühmad erinevad üksteisest. Emakeele alusel üliõpilased vanemate haridustausta

poolest ei eristu, küll aga tuleb erisus sisse põhikooli õppekeele osas. Kui vene põhikooli lõpetanud üliõpilaste seas on selliseid, kelle kummalgi vanemal pole kõrgharidust 50%, siis eesti põhikooli lõpetanud üliõpilaste seas neid vaid 38%. Seega on vene põhikooli lõpetanud eesti põhikooli lõpetanutega võrreldes märksa mitmekesisema taustaga üliõpilaste rühm ja nende puhul omab vanemate haridustaust kõrgkooli pääsemise juures väiksemat rolli.

Kuidas hindavad üliõpilased aga oma vanemate majanduslikku olukorda võrreldes teiste perekondadega? Üliõpilastel paluti seda hinnata viiesel skaalal, kus 1 tähistas hinnangut „üldse pole heas olukorras“ ning 5 tähistas arvamust „väga heas olukorras“. Keskmiseks hinnanguks tuli küsitluse järgi 3,21, mis vastab veidi paremale kui keskmisele hinnangule. Kõigist üliõpilastest 46% annavad oma vanemate majanduslikule olukorrale keskmise hinnangu, paremaks kui keskmiseks hindab oma vanemate olukorda 36% üliõpilasi ning keskmisest halvemaks 19% (joonis 22). Eelnevates EUROSTUDENTi küsitluses on üliõpilaste vanemate olukorda mõnevõrra teises sõnastuses ja erineva skaalaga palutud hinnata, mistõttu võrdlusalus pole enam päris sama. Üldjoontes on aga näha jätkumas tendentsi, kus üliõpilased hindavad oma vanemate olukorda pigem positiivselt ning keskmisest kõrgemad hinnangud on ülekaalus võrreldes madalamatega (Kirss jt 2011 ja Espenberg jt 2013).

Õppeastmete võrdluses on näha, et keskmiselt teistest paremaks hindavad oma pere majanduslikke võimalusi integreeritud õppe üliõpilased, kus 53% ütleb olukorra olevat keskmisest parem või väga hea (joonis 22). Suure tõenäosusega saavadki pikemat õpinguperioodi, mida integreeritud õpe on, endale sagedamini lubada suurema majandusliku kindlustundega pered. Õppevaldkondade võrdluses on näha huvitavaid erisusi (joonis 23). Hariduse valdkonnas õpib keskmisest sagedamini üliõpilasi, kelle majanduslik olukord on võrreldes teistega halvem – selle viitas ka üliõpilaste vanemate hariduslik taust. Kokku 31% hariduse valdkonna üliõpilastest andis oma vanemate majanduslikule olukorrale hinnangu „mitte väga hea“ või „pole üldse hea“. Hariduse valdkonna õppurite kehvale toimetulekule osutavad ka käesoleva uuringu teised tulemused, sh nt vajadus töötada elamiskulude katmiseks ning lähedaste toetamiseks. Samas teeninduse valdkonnas on vanemate majanduslikku olukorda keskmisest kehvemaks hinnanud vaid 9%; seal on samas väga suur osakaal neid, kes on just eelistanud keskmist hinnangut. Sotsiaal-teadusi, äri- ja õigust õppivad üliõpilased on teistest sagedamini need, kes hindavad oma vanemate olukorda keskmisest paremaks. Eesti uuringu tulemused järgivad üldjoontes rahvusvaheliselt levinud ja varasemalt esile tulnud tendentsi (nt Bohonnek jt 2010, Goyette ja Mullen 2006, viidatud Espenberg jt 2013 kaudu), et paremal järjel peredest pärit lapsed kalduvad valima erialasid, mis on ühiskondlikult suhteliselt kõrgema staatusega ja millega kaasneb enamasti kõrgem sissetulek (nt õigus, meditsiin) või siis erialasid, mis ei anna konkreetset kutset (nt kunstid, sotsiaal- ja käitumisteadused). Rahvusvahelised uuringud on aga näidanud, et madalama sotsiaal-majandusliku staatusega noored kalduvad sagedamini otsustama erialade kasuks, mille lõpetamisel omandatakse konkreetne elukutse (nt õpetajakutse).

JOONIS 22. HINNANG VANEMATE MAJANDUSLIKULE OLUKORRALE VÕRRELDES TEISTE PEREKONDADEGA ÕPPEASTMETI, %**JOONIS 23.** HINNANG VANEMATE MAJANDUSLIKULE OLUKORRALE VÕRRELDES TEISTE PEREKONDADEGA ÕPPEVALDKONNITI, %

Põllumajanduse puhul hõlmab analüüs vaatluste arvu n=32

Kuivõrd erinevad eri emakeelega ja eri keeles põhikooli lõpetanud üliõpilased oma vanemate sotsiaal-majandusliku tausta poolest? Eestikeelse taustaga üliõpilaste puhul hakkab selgelt silma suurem hulk positiivseid hinnanguid. Kui vene emakeelega üliõpilastest hindas oma perekonna majanduslikku olukorda heaks või väga heaks vaid 29% üliõpilastest, siis eesti emakeelega õpilaste puhul oli see osakaal 37%. Vene põhikooli lõpetanud üliõpilastest andis oma pere seisundile hea või väga hea hinnangu vaid iga neljas (23%), samas kui eesti põhikooli lõpetanute seas oli neid märksa rohkem (37%). Seega on näha, et kui eesti taustaga üliõpilaste puhul on vanemate majanduslik seisund pigem kõrghariduses õppimise ennustaja, siis vene taustaga üliõpilaste puhul tuleb esile, et õppimas on väga mitmekesine üliõpilaskond, kelle puhul pere majanduslik olukord varieerub rohkem.

4. Üliõpilaste elutingimused ja erivajadused

PEAMISED TULEMUSED:

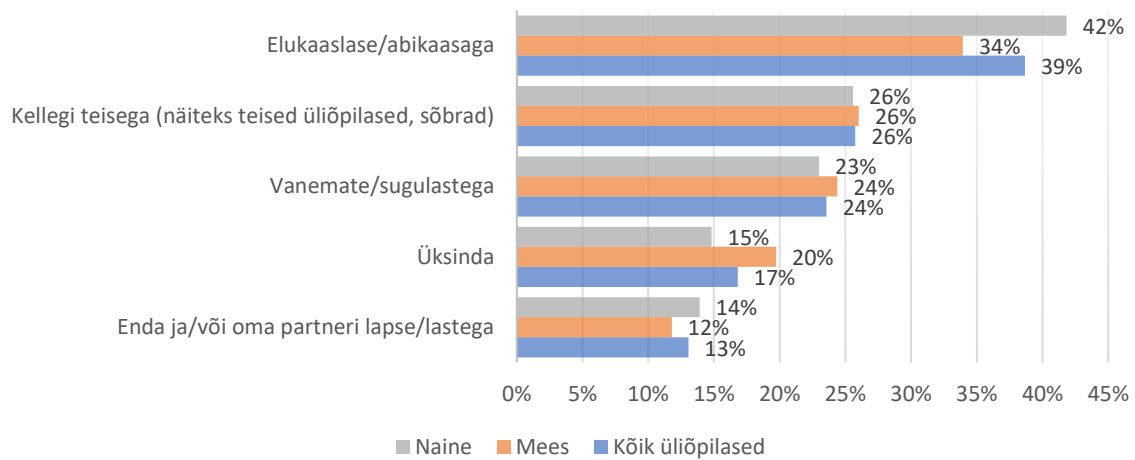
- Üliõpilased elavad suhteliselt harva üksinda, enamasti jagatakse majapidamist elukaaslasega, enam on levinud ka koos elamine teiste üliõpilaste ja sõpradega ning vanemate/sugulastega.
- Ühiselamus elamine on muutnud populaarsemaks – viimastel andmetel elab üliõpilaskodus pea iga neljas üliõpilane. Seda muutust võib selgitada nii ühiselamukohtade arvu kasv kui ka üliõpilaste arvu üldine vähenemine.
- Üliõpilaste rahulolu eluasemega on veidi langenud, kuid püsib siiski suhteliselt kõrgel tasemel. Enim ollakse elukoha puhul rahul selle asukohaga, vähim kuludega.
- Igal viiendal üliõpilasel on laps, sh üle 30-aastaste seas on lastega õppureid 72%.
- Erivajaduse või pikaajalise terviseprobleemi olemasolu hindab endal olevat 15% üliõpilastest. Kõige enam valmistavad Eesti üliõpilastele jätkuvalt muret füüsilised kroonilised haigused.

Käesolevas peatükis käsitleme teemasid, mis on seotud üliõpilaste õpinguid potentsiaalselt mõjutavate elutingimustega. Esmalt võtame fookusesse elukohaga haakuvad küsimused, näiteks, kellega koos üliõpilased elavad ning milline on nende rahulolu elukohaga. Seejärel vaatleme, millises suurusjärgus on lastega õppurite osakaal Eesti üliõpilaskonnas ja kuidas on korraldatud lapsehoid õpingute ajal. Peatüki viimase osa pühendame aga üliõpilaste erivajadustega seotud küsimustele, näiteks sellele, kui suur osa üliõpilaskonnast väidab endal olevat mõnd erivajadust ning millisena hinnatakse selle mõju ülikooliõpingutele.

Elukoht ja -kaaslased

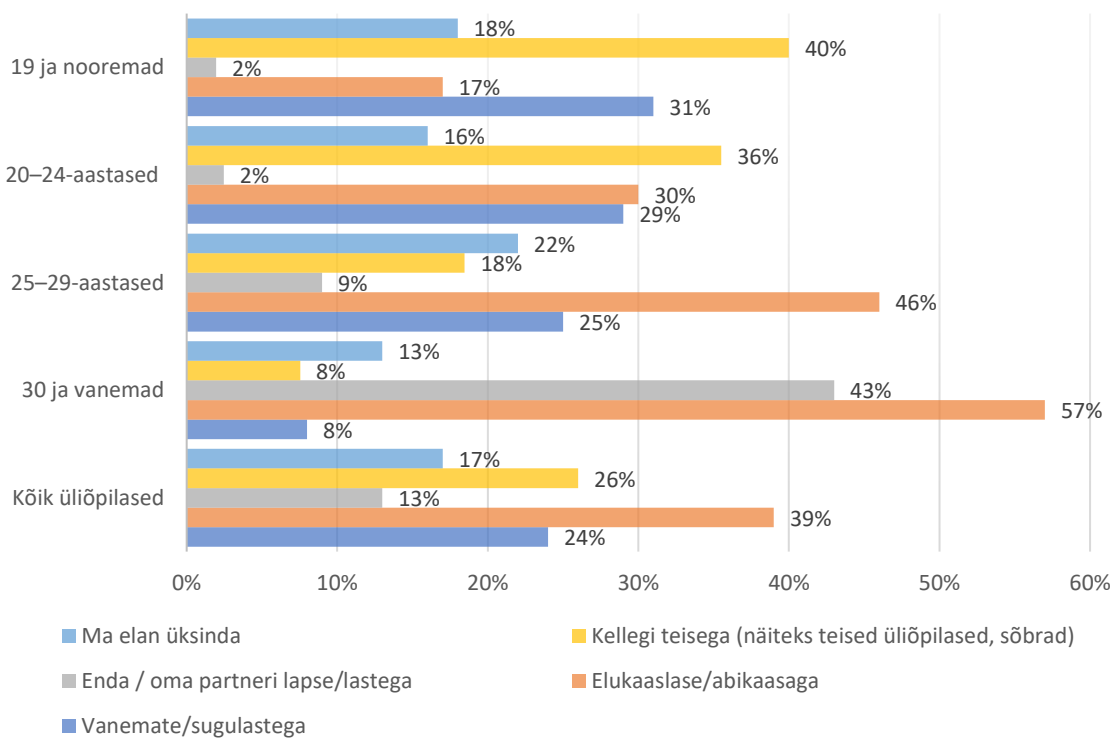
Kõige sagedamini (39%-l juhtudest) elavad üliõpilased koos elukaaslase või abikaasaga ning kõige harvem võib neid kohata elamas enda ja/ või oma partneri lapse/ lastega (joonis 24). Pea iga viies üliõpilane elab üksinda. Nagu allolevalt jooniselt ka selgub, ei ole ka kooseluvormides soopõhiselt suuri erinevusi. Naissoost üliõpilased kalduvad elama veidi sagedamini elukaaslase või abikaasaga, samas kui meessoost õppurid elavad mõnevõrra rohkem üksinda.

Joonis 24. Üliõpilaste kooseluvormid, %

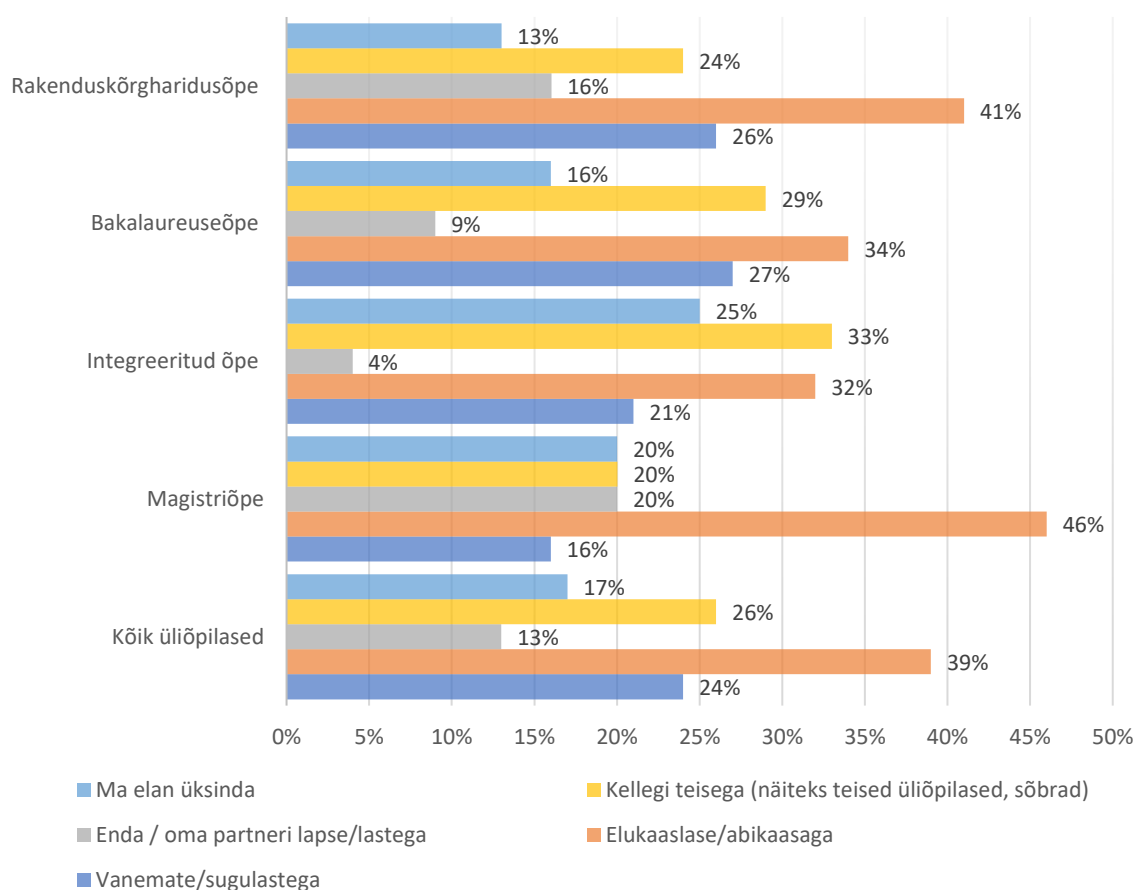
Kõige enam eristab kooseluvorme üliõpilaste vanus. Näiteks kui kuni 19-aastaste üliõpilaste seas on teiste tudengite ja/ või sõpradega elavaid õppureid 40%, siis 30-aastaste ja vanemate hulgas leidub neid kõigest 8% (joonis 25). Ootuspäraselt kehtib seos, mille kohaselt õppuri vanuse kasvades tõuseb tema tõenäosus elada koos elukaaslase või lapsega ning langeb tõenäosus jagada elupaika oma vanemate või teiste üliõpilastega.

Joonis 25. Üliõpilaste kooseluvormid vanuserühmiti, %

Õppeastmete lõikes eristuvad kooseluvormi poolest teistest enim integreeritud õppe ja magistriõppe üliõpilased. Integreeritud õppes osalevate üliõpilaste seas on võrreldes teiste õppeastmetega kõige vähem lastega elavaid (4%) ning kõige enam teiste üliõpilaste või sõpradega elavaid (33%), aga ka üksi elavaid üliõpilasi (25%) (joonis 26), mida võib seletada sellega, et ilmselt on integreeritud õppe üliõpilased teistest tugevamalt orienteeritud õpingute lõpetamisele, lükates seetõttu pereloomist mõnevõrra edasi. Magistrante iseloomustab aga teistest madalam vanematega koos elamise määr (16%) ning kõrgem elukaaslase (46%) või lastega (20%) elamise osakaal. Seda võib seletada magistrantide suhteliselt kõrgem vanus (Haridussilm.ee) ning sellest tulenevalt nii-öelda traditsioonilisest tudengist tugevam töö- ja pereelule pühendumine õpingute kõrvalt. Viimasele osutab ka asjaolu, et magistrantide seas on ülekaalukalt enim selliseid inimesi, kes peavad end ennekõike õppivateks töötajateks.

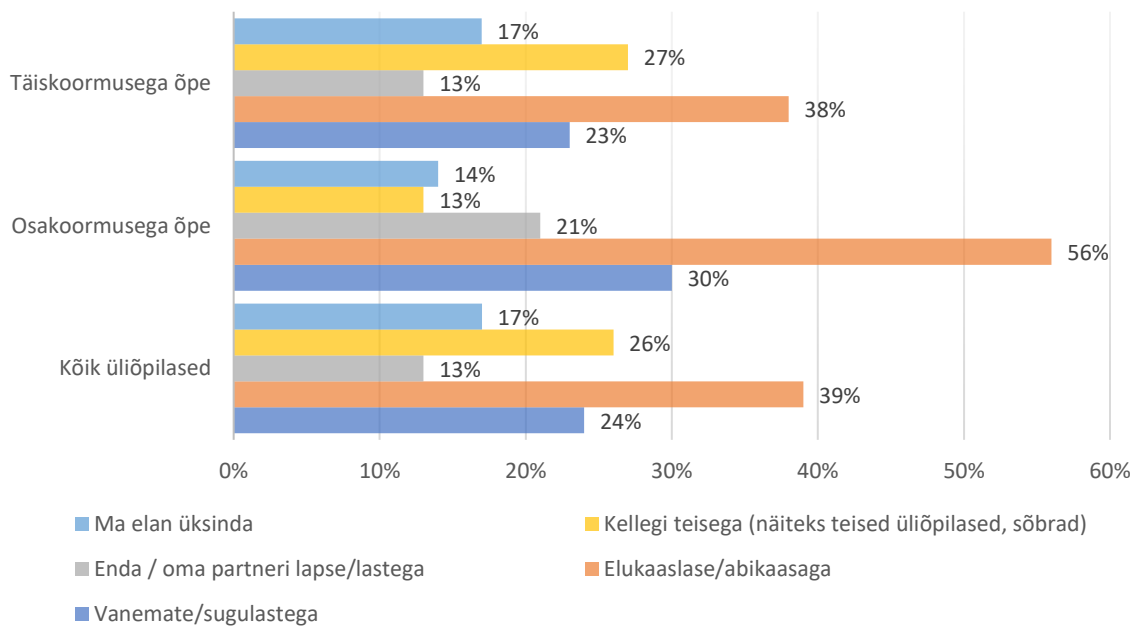
Joonis 26. ÜLIÕPILASTE KOOSLUVORMID ÕPPEASTMETI, %

Ehkki elukaaslase või abikaasaga elamine on levinuim kooseluvorm nii täis- kui osakoormuses õppivate üliõpilaste seas, praktiseerivad osakoormuses õppijad nii seda kui ka lastega koos elamist teise grupi esindajatest märkimisväärselt enam (joonis 27). Elukaaslase või lapsega elab 51% täiskoormuses ning koguni 77% osakoormuses õppivaid üliõpilasi. Seda seletab ilmselt asjaolu, et teatud ulatuses ongi

osakoormusega õpe suunatud töötavatele ja/ või juba pere loonud õppuritele, kes õpingutele täiel määral pühenduda ei saa. Täiskoormusega õppivad üliõpilased tavatsevad märksa enam elada koos teiste üliõpilaste või sõpradega (27% vs. 13%). Nende näitajate osakaalud on võrreldes EUROSTUDENT V uuringuandmetega jäänud küllaltki muutumatuks.

JOONIS 27. ÜLIÕPILASTE KOOSLUVORMID ÕPPEKOORMUSETI, %

Ühiselamus elamine

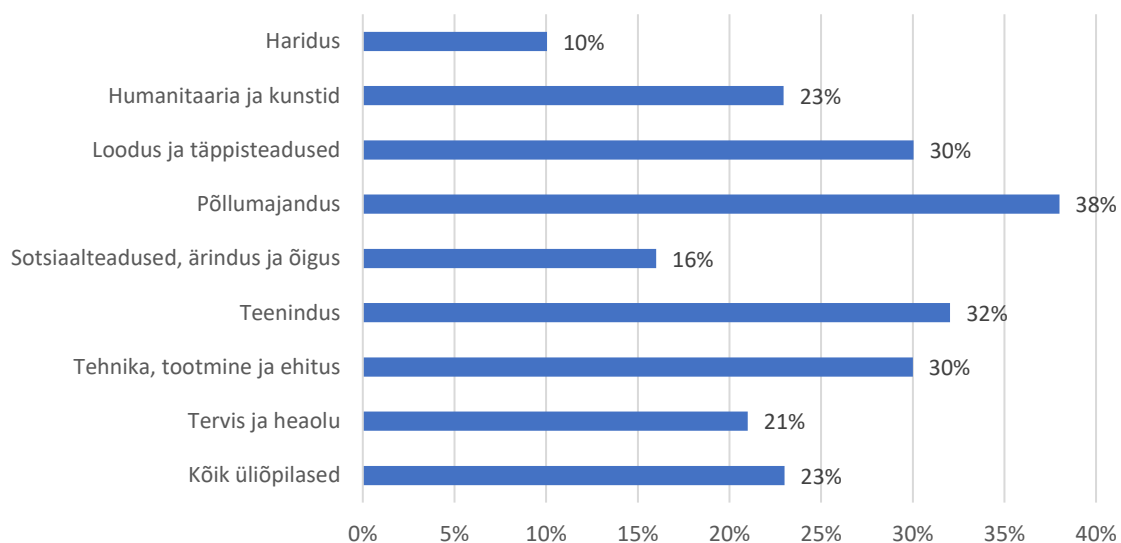
Üliõpilastele mõeldud ühiselamus elavate õppurite osakaal on viimaste aastate jooksul kasvanud. Kui varasemate EUROSTUDENTi uuringute kohaselt elas ühiselamus kokku 18% üliõpilastest (Kirss jt, 2011; Espenberg jt, 2014), siis praeguseks on see osakaal tõusnud 23%-ni. Selle põhjuseks võib ühelt poolt pidada viimastel aastatel aset leidnud ühiselamuturu arendamist, sealhulgas nii uute ühiselamukohtade loomist (näiteks avas Tallinna Tehnikaülikool 2015. aastal ligikaudu 700 üliõpilast mahutava ühiselamu – Vanalinna Ehitus, 2015) kui vanade hoonete renoveerimist. Viimasel võis olla positiivne efekt vanemat tüüpi ühiselamute atraktiivsemaks muutumisele ja nende täituvuse kasvule. Teiselt poolt võib ühiselamus elavate õppurite osakaalu kasvu seletada viimastel aastatel aset leidnud korteriüürituru hinnatõusust tingitud nõudluse kasvuga ühiselamukohtade kui soodsaima majutustüübi järgi (Merisalu, 2014). Ilmselt just üliõpilaste hinnatundlikkus seletab seda, miks samal ajal, kui peamiselt vähesele privaatsusele apelleerides, võrdlemisi suur osa Eesti üliõpilaskonnast ühiselamus elamisse küllaltki vastumeelselt suhtub (Paadam jt, 2013), näib nõudlus ühiselamukohtade järgi aina kasvavat.

Samas on käesoleva alateema lõpetuseks oluline rõhutada, et ühiselamus elavate õppurite osakaalu kasvu ei maksa antud juhul Eesti üliõpilaste käitumismustrite seletamisel ületähtsustada, sest ehkki suhtarvu kasv on olnud tähelepanuväärne, ei ole absoluutarv väga märkimisväärselt tõusnud. Selle põhjuseks on Eesti üliõpilaskonna järjepidev kahanemine – kui näiteks 2013/2014. õppeaastal oli Eestis

kokku 59 998 tudengit, siis 2016/2017. õppeaastaks on üliõpilaste koguarv langenud 47 794ni. Lisaks võib ühiselamus elavate üliõpilaste osakaalu tõusu teatud ulatuses seletada ka Eesti kõrgharidussüsteemis osalevate ja sagedamini ühiselamutes resideeruvate välisüliõpilaste arvu järjekindla kasvuga. Alates 2009/2010. õppeaastast, mil Eesti kõrghariduses osales 1072 rahvusvahelist tudengit, on välisüliõpilaste arv Eestis kasvanud iga-aastaselt mitmesaja tudengi võrra, olles 2016/2017. õppeaastaks jõudnud peaaegu 4000ni (Haridussilm.ee). EUROSTUDENTi andmetel elab iga teine välistudeng ühiselamus, samas kui kohalike õppurite seas vaid iga viies.

Ühiselamus elamise sagedus ei näi olevat seotud kooli tüübiga, küll aga õppeastme, vanuse, õppekoormuse ja –valdkonnaga. Näiteks kui magistriõppe üliõpilastest elab ühiselamus vaid 17%, siis integreeritud õppes osalevate üliõpilaste seas on vastav näitaja 31%. Ootuspäraselt langeb ühiselamus elamise sagedus üliõpilaste vanuse kasvades. Näiteks, kui kuni 19-aastastest üliõpilastest elab ühiselamus 56%, siis 30-aastaste ja vanemate seas on neid kõigest 7%. Täiskoormusega õppivad üliõpilased elavad ühiselamus enam kui kaks korda sagedamini (23,5%) kui osakoormust läbivad üliõpilased (10%). Ehkki ühiselamus elamine ja elukaaslase või lapsega kooselu ei pruugi üksteist välistada, ilmneb käesoleva uuringu andmetest küllaltki ootuspärane seos: tudengigruppides, kellele on omane võrdlemisi vähene ühiselamus elamine, on ühtlasi iseloomulik suhteliselt sage kooselu abikaasa/ elukaaslase ja/ või lapsega. Ühiselamusse ei satu enamasti elama hariduse (10%) ning sotsiaalteaduste, äriduse ja õiguse (16%) üliõpilased.

JOONIS 28. ÜHISELAMUS ELAVATE ÜLIÕPILASTE OSAKAAL ÕPPEVALDKONNITI, %

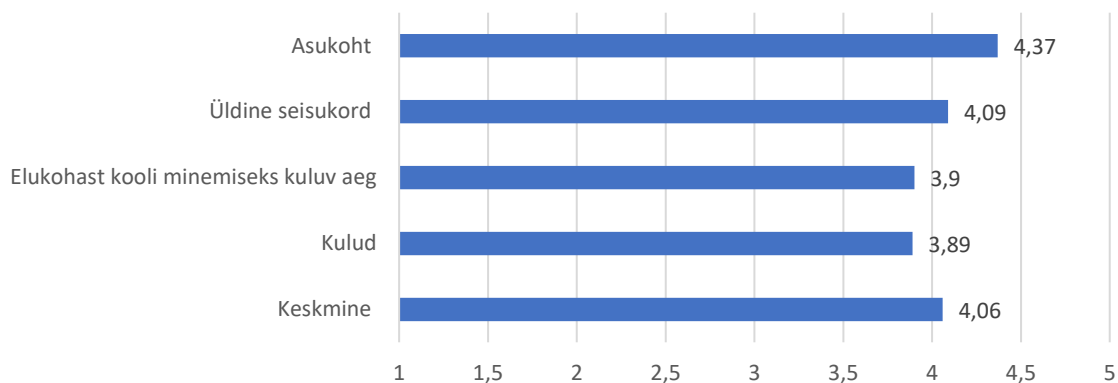

Rahulolu eluasemega

Eesti üliõpilaste rahulolu oma eluasemega on aastatega veidi langenud, püsides siiski võrdlemisi kõrgena. Kui EUROSTUDENT V (Espenberg jt, 2014) uuringus oli üliõpilaste rahulolu oma eluasemega keskmiselt 4,14 palli (maksimaalselt 5 pallist), siis praeguseks on vastav näitaja kahanenud 4,06 pallini (joonis 29). Kõige rahulolevamad on üliõpilased oma eluaseme asukohaga ning kõige muret

tekitavamaks aspektiks peetakse kulusid (näiteks üüri ja kommunaalkulusid). Märkimisväärseimad lahknevused kõnealus küsimuses ilmnevad õppevaldkondade lõikes, kus teistest eristuvad põllumajanduse ning teeninduse valdkonna üliõpilased. Eluasemega seotud kuludega on keskmiselt kõige enam rahul teenindust õppivad tudengid, kes hindavad rahulolu nimetatud näitajaga 4,1 palli vääriliseks. Rahulolu eluaseme asukohaga hindavad kõige meelepärasemaks põllumajanduse valdkonna üliõpilased, omistades sellele aspektile keskmiselt 4,7 palli. Samas on viimased ka kõige vähem rahul elukohast kooli minemiseks kuluva ajaga, pidades seda näitajat 3,5 palli vääriliseks. Kuna põllumajanduse eriala õpetatakse ainult ühes kõrgkoolis – Eesti Maaülikoolis – ja selle ülikoolilinnak on kompaktselt koos kooli ühiselamuga, võisid vastajad siin anda hinnangu mitte õpinguteaegsele elukohale, vaid oma tegelikule elukohale. Põllumajanduse õppimiseks peavad õppurid üle Eesti Tartusse kolima.

JOONIS 29. ÜLIÕPILASTE RAHULOLU OMA ELUASEME ERINEVATE KOMPONENTIDEGA, KESKMINE HINNANG 5-PALLI-SKAALAL

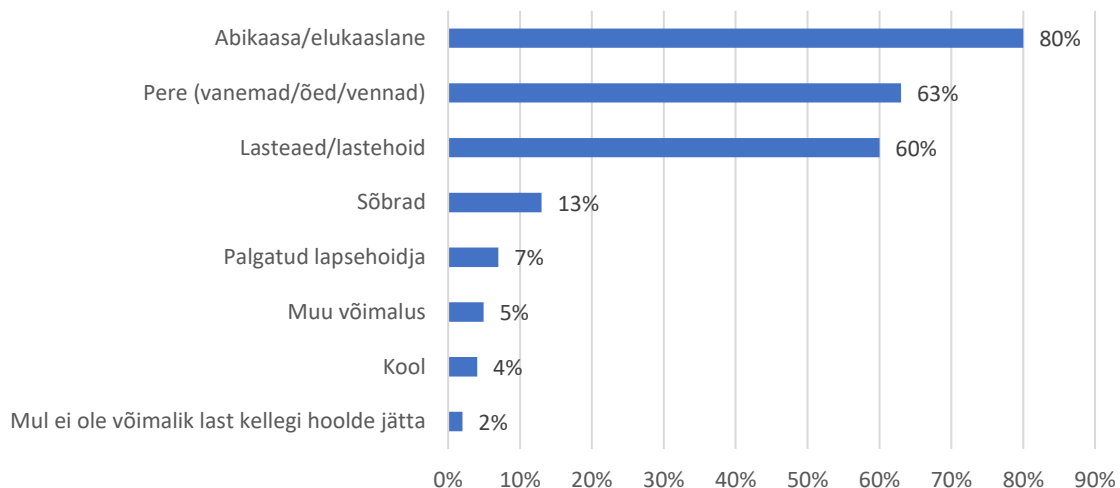
Lastega üliõpilased

Tuginedes käesoleva ja eelneva, s.t kolmeaastataguse, EUROSTUDENT V (Espenberg jt, 2014) uuringu andmetele, ilmneb, et lastega üliõpilaste osakaal ei ole aastate lõikes muutunud, püsites jätkuvalt 20% juures. Sealjuures on EUROSTUDENT VI uuringu kohaselt lastega tudengite hulgas 61% neid, kes kasvatavad eelkooliealist, s.t kuni 7-aastast last. Laste olemasolu on sagedasem magistri- ja rakenduskõrgharidusastme üliõpilaste hulgas (vastavalt 27% ja 28%). Õppevaldkondade võrdluses on lastega tudengite osakaal suurim haridusvaldkonnas õppijate seas (43%) – seda selgitab ka üliõpilaste vanuseline struktuur. Haridusvaldkonna õppurite seas on 30-aastaste ja vanemate õppurite osakaal ülekaalukalt suurim. Ootuspäraselt esineb positiivne seos õppurite vanuse ja laste olemasolu vahel. Näiteks kui kuni 19-aastaste üliõpilaste seas lastega tudengeid ei ole ning vanuserühmas 20-24 moodustavad lastega üliõpilased 2%, siis 30-aastaste ja vanemate seas on vastav näitaja 72%.

Lastega üliõpilaste edukas osalemine õppetöös eeldab toimivate lapsehoiuvõimaluste olemasolu. Kuivõrd nimetatud meetmete nappus raskendab õpingutele pühendumist eelkõige just väikseid lapsi kasvatavate üliõpilaste jaoks, küsisime lapsehoiumeetmete olemasolu kohta üksnes eelkooliealist last kasvatavatel tudengitel. Uuringust selgub, et valdaval osal nooremalt kui 7-aastast last kasvatavatest

üliõpilastest on võimalik oma laps õppetööga tegelemise ajaks kellegi hoolde jätta. Kõige sagedamini täidab üliõpilaste sõnul seda rolli abikaasa/elukaaslane (80%), kuid levinud on ka pereliikmete või lasteaia abi kasutamine (joonis 30). Ja ehkki tegemist on küll väikse osaga, väärib rõhutamist seegi, et 2%-l eelkooliealist last kasvatavatest üliõpilastest ei ole enda hinnangul last õppetööga tegelemise ajaks mitte kellegi hoolde jätta.

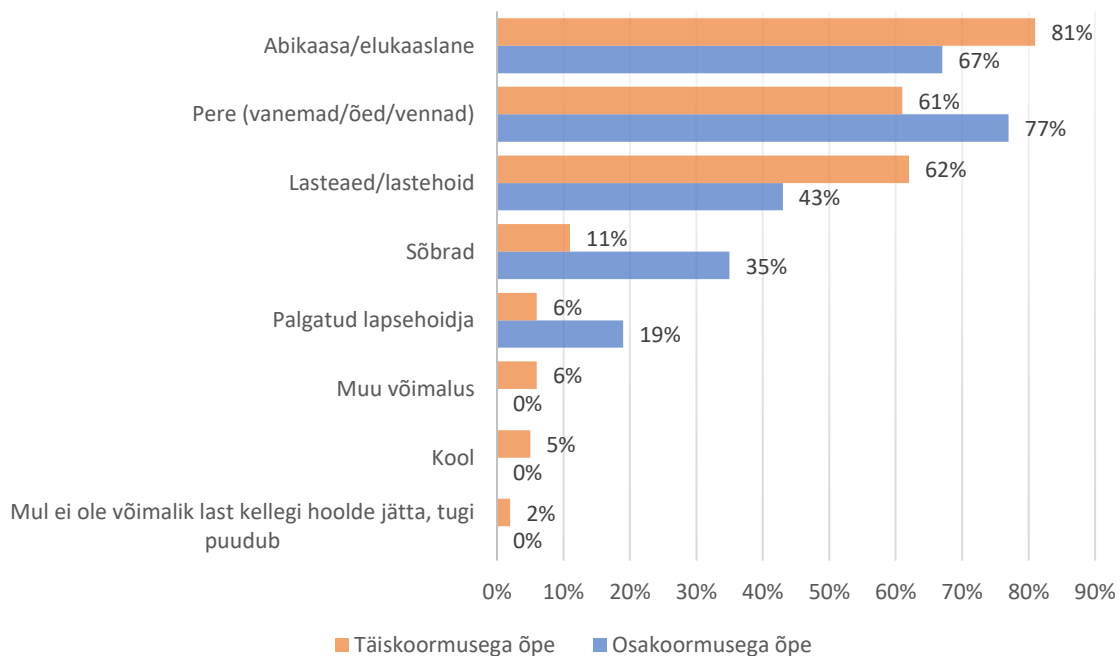
JOONIS 30. LAPSEHOIUVÕIMALUSI PAKKUVAD ISIKUD VÕI INSTITUTSIOONID EELKOOIEALIST LAST KASVATAVATE ÜLIÕPILASTE JAOKS, %

Ehkki valdaval osal eelkooliealist last kasvatavatest üliõpilastest on enda hinnangul küll võimalus laps õppetööga tegelemise ajaks kellegi hoolde jätta, ei ole nendest paljude jaoks ilmselt tugi piisav, sest uuringust selgub ka see, et veidi enam kui pooled (52%) kuni 7-aastase lapse vanemateks olevatest üliõpilastest tunnevad, et ei saa lapse kasvatamise kõrvalt kõrgharidusõpingutele vajalikul määral keskenduda. Eelkooliealist last kasvatavate üliõpilaste hulgas kõige murelikumana näevad oma olukorda osakoormusega õppivad üliõpilased, kelle hulgas säärast arvamust jagavad õppurid moodustavad 66%. Siinkohal on oluline märkida, et võrreldes täiskoormusega kasutavad osakoormusega õppivad tudengid märksa vähem lasteaia abi ning tunduvalt rohkem palgatud lapsehoidja, sõprade ja pere tuge (joonis 31). Selle üheks põhjuseks on ilmselt asjaolu, et osakoormusega õpe võib sagedamini kui täiskoormusega õpe toimuda õhtuti ja/või nädalavahetustel ehk aegadel, mil avalikke lapsehoiuteenuseid kasutada võimalik ei olegi. Ehkki seoses mitmekesisestunud hõivemustrite ja elukestva õppe kontseptsiooniga on viimastel aastatel varasemast enam avalikkuses kõneainet pakkunud eriilmeliste lapsehoiukohtade küsimus, on selle teema käsitlemine jäänud valdavalt retoorika tasandile – varahommikuti, hilisõhtuti, öösiti ja nädalavahetuseti avatud avalikke lastehoiukohti on Eestis vaid mõned üksikud. Paraku ei paku osakoormuses õppivatele lastega tudengitele levendust ka koolipoolsed lastehoiuteenused – valdavalt on koolide juures tegutsev lapsehoid (seal, kus selline võimalus üldse eksisteerib) avatud n-ö traditsioonilistel aegadel ehk suunatud eeskätt täiskoormuses õppivatele tudengitele. Seega on ootuspärane käesolevas uuringus selgunud info, mille kohaselt kooli pakutud lapsehoiuteenust kasutab 4,5% täiskoormuses õppivaid üliõpilasi ning mitte ükski osakoormusega õppiv üliõpilane

Teisalt ei pruugi osakoormuses õpe toimuda ainult õhtuti ja nädalavahetustel, vaid ka n-õ tavapärasel õppetöö toimumise aegadel. Lapsehoiuteenuse suhteliselt madalamat kasutamist ja selle asendamist või täiendamist pere ja/või sõprade toega võib sel puhul seletada eesmärgiga hoida kokku kulusid. RAKE 2015. aastal korraldatud uuringust (Themas jt, 2015) ilmnes, et Eesti lapsevanematel on ootus paindlikuma ja lapsevanemate vajadustele rohkem vastava lasteaiateenuse järgi, sealhulgas soovitakse võimalust kasutada lasteaiakohta osalise ajaga. Võimalik, et selline lahendus võiks vastata ka osakoormusega õppivate lastega üliõpilaste vajadustele. Kuigi käesolevas uuringus oli osakoormuses õppivaid ja eelkooliealist last kasvatavaid vastajaid vähe, osutavad nende vastused sellele, et edukaks osalemiseks kõrgharidusõpingutes vajavad nad senisest paindlikumat tuge. Kui riigil on eesmärk selle sihtrühma seas kõrghariduses osalemist suurendada, vajab teema jätkuvat tähelepanu.

JOONIS 31. LAPSEHOIUVÕIMALUSI PAKKUVAD ISIKUD/INSTITUTSIOONID EELKOOLIEALIST LAST KASVATAVATE ÜLIÕPILASTE JAOKS ÕPPEKOORMUSETI, %

Erivajadusega üliõpilased

Erivajadused ja pikaajalised terviseprobleemid ei tohiks ideaalis kõrghariduse omandamist märkimisväärselt takistada. Käesoleva uuringuga püüdsime kaardistada seda, kui paljudel üliõpilastel esineb mõni õpinguid häiriv erivajadus või terviseprobleem, kas selle olemasolu on teistele märgatav ning kuidas hinnatakse kõrgkooli, riigi ja kohaliku omavalitsuse tugiteenuste vastavust üliõpilase erivajadustele. Erivajaduse või pikaajalise terviseprobleemi olemasolu hindab endal olevat 15% üliõpilastest, mis on võrreldes varasemate EUROSTUDENTi (Kirss jt, 2011; Espenberg jt, 2014) uuringutega mõne protsendipunkti võrra tõusnud. Välisüliõpilaste seas on vastav protsent 8%. Kuivõrd Eestis puudub ühtne puude ja erivajaduse määratlus ja üliõpilastel pole kohustust oma

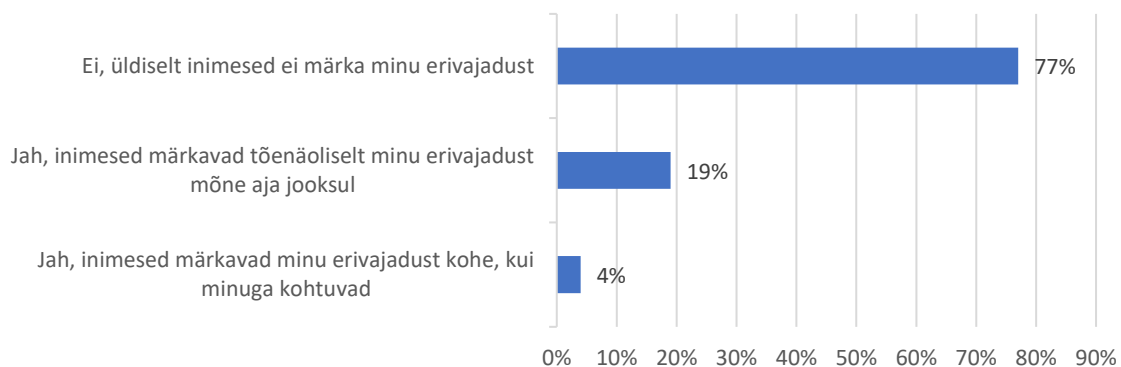

terviseprobleeme avaldada, on raske öelda, kas erivajadusega üliõpilaste osakaalu kasvul on objektiivsed (s.t pikaajaliste terviseprobleemidega/erivajadustega üliõpilaste osa on tõepoolest kasvanud) või subjektiivsed põhjused (s.t tudengid teadvustavad ja/või avalikustavad oma pikaajalisi terviseprobleeme/erivajadusi varasemast enam). Kui tugevam kaal peaks olema viimasel, siis see võib omakorda olla tingitud nii tasapisi muutuvatest ühiskondlikest hoiakutest kui ka erivajadusega tudengitele suunatud stipendiumisüsteemi muutumisest tudengite vajadustele senisest enam vastavaks, mistõttu loevad üliõpilased stipendiumi taotlemist ja selle eeldusena erivajaduse teadvustamist ja sellest teavitamist varasemast põhjendatumaks.

Vaadates lähemalt märgitud erivajaduste ja pikaajaliste terviseprobleemide loetelu, selgub, et kõige enam valmistavad Eesti üliõpilastele jätkuvalt muret füüsilised kroonilised haigused, mida hindab endal olevat 6% tudengitest. Vaimse tervise probleeme esineb uuringuandmete kohaselt 3%, sensoorset puuet (st. nägemis- või kuulmispuuet) 2%, õpiraskusi (näiteks ADHD või düsleksia) 1%, liikumispuuet 0,5% ning teisi pikaajalisi terviseprobleeme 5% üliõpilastest.

Erivajaduse olemasolu tunnistanud õppuritest veidi enam kui kolm neljandikku väidavad, et inimesed üldiselt ei märka nende erivajadust, ligi viiendiku sõnul märgatakse terviseprobleemi mõne aja möödudes ning üksnes 4% juhtudest on üliõpilased veendunud, et nende erivajadus on kohe tajutav (joonis 32). Seega on tegemist olukorraga, kus suurem osa erivajadusega tudengitest peab oma spetsiifilisest tervisevaevusest tulenevate õpiraskuste korral abi saamiseks ise selgelt initsiatiivi üles näitama. Kõrgkoolide puhul on aga esmatähtis tugiteenuste ja muu pakutava toe kohta vajaliku info jagamine ja levitamine.

JOONIS 32. ÜLIÕPILASTE HINNANGUD SEoses ERIVAJADUSE MÄRKAMISEGA, %

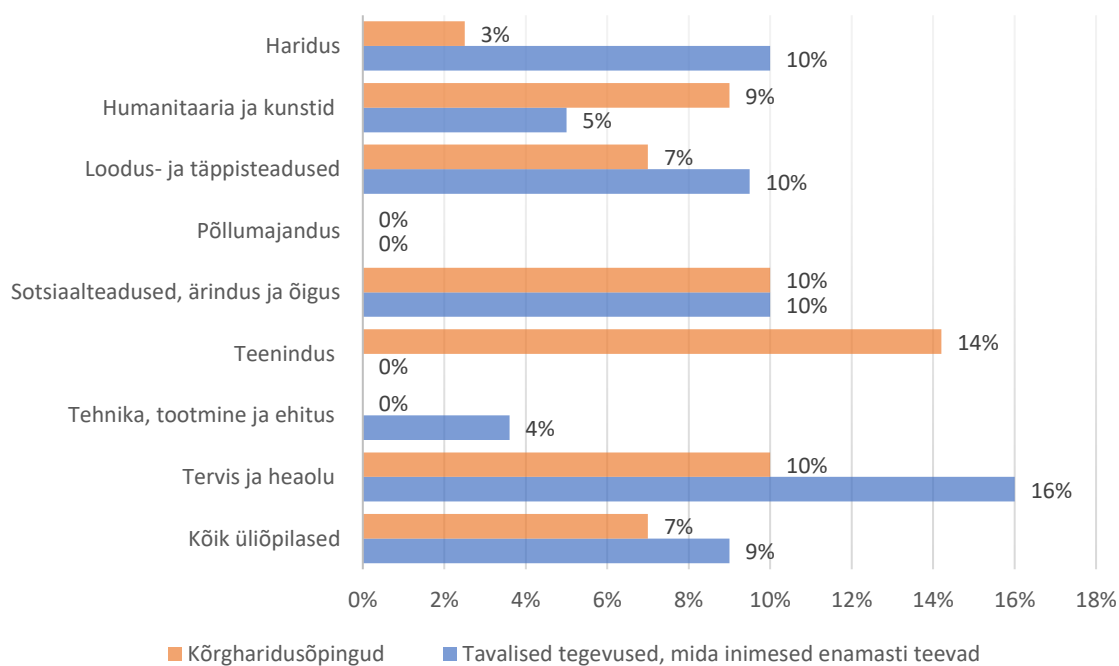

Valdav enamus erivajaduse või pikaajalise terviseprobleemiga tudengitest leiab, et spetsiifiline vaevus kõrgharidusõpinguid üldiselt ei takista. Üksnes 7% nendest tunneb end oma erivajaduse tõttu kõrgharidusõpingutes piiratuna või väga piiratuna. Kuivõrd EUROSTUDENT V (Espenberg jt, 2014) uuringus oli samal seisukohal koguni 26%, võib selles küsimuses täheldada märkimisväärset positiivset arengut. Selle üheks põhjuseks võib pidada erivajadusega üliõpilastele mõeldud stipendiumisüsteemi muutumist, kuivõrd uue korra kohaselt makstakse toetusi õppeaasta jooksul, mitte enam lõpus, võimaldades üliõpilastel saada oma erivajadustega kaasnevad lisakulud kompenseeritud jooksvalt, mitte enam tagasiulatuvalt. Erivajaduse tõttu end kõrgharidusõpingutes piiratuna tundvate üliõpilaste osakaal on suurim osakoormusega õppijate seas (25% vs. täiskoormuses 6%). Ehkki selle nähtuse

seletused võivad olla väga kompleksed, võib üheks põhjuseks pidada osakoormusega õppivate tudengite keerulisest majanduslikust toimetulekust tingitud üldisemat piiratusetunnet. Õppimine osakoormuses on reeglina tasuline ja ehkki rahalisest kompenseerimisest on vabastatud keskmise, raske ja sügava puudega tudengid, ei pruugi sugugi kõik erivajadusega tudengid ühtlasi puudega isikute alla klassifitseeruda. Osakoormuses pole ka üldjuhul võimalik taotleda ei õppetoetust ega õppelaenu, mis võib omakorda selles õppevormis osalevaid tudengeid survestada. Teisalt võib aga seletuseks olla asjaolu, et end erivajadusest rohkem piiratuna tundvad tudengid ongi oma vaevustest tingituna valinud omale sobivaks õppevormiks just osakoormusega õppe; vastasel juhul ei oleks neil üldse võimalik võib-olla kõrgharidusõpingutes osaleda. Seega tunnevad nad küll sagedamini piiratusi, kuid saavad siiski kõrgharidust omandada.

Kujundamaks kõikehõlmavamalt pilti seoses erivajadusest tulenevate takistuste tajumisega kõrgharidusõpingutes, uurisime võrdlusmomendi saamiseks tudengitelt lisaks ka seda, kuivõrd piiratuna tunnevad nad end tavalistes tegevustes, mida inimesed enamasti teevad. Selline võrdlus asetab kõrgharidusõpingud antud küsimuses igati positiivsesse valgusesse, sest enamikel juhtudel tuntakse end oma tavalistes tegevustes rohkem piiratuna kui kõrgharidusõpingutes. Vastupidine olukord esineb kõige reljeefsemalt osakoormuses õppivate tudengite puhul, kellest tavalistes tegevustes tunneb end oma erivajaduse tõttu piiratuna või väga piiratuna 7%, kuid kõrgharidusõpingutes 25%. Õppevaldkondade võrdluses tunnevad seda, et nende erivajadus piirab kõrgharidusõpinguid rohkem kui tavalisi tegevusi, teeninduse (osakaalud vastavalt 14 ja 0%) ning humanitaaria ja kunstide (osakaalud vastavalt 9 ja 5%) tudengid (joonis 33).

JOONIS 33. ÜLIÕPILASTE HINNANGUD ERIVAJADUSTE PIIRAVALE OLEMUSELE SEoses KÕRGHARIDUSÕPINGUTE JA TAVALISTE TEGEVUSTEGA ÕPPEVALDKONNITI, %

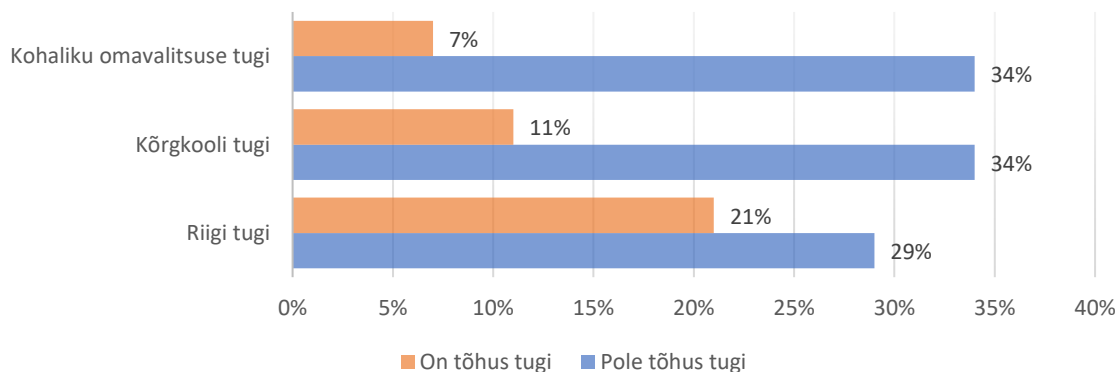

* Põllumajanduse õppevaldkonnas ei märkinud ükski küsitluses osalenud üliõpilane enda erivajadusi.

44% püsiva terviseprobleemi või erivajaduse tõttu end piiratuna tundvatest tudengitest ei vaja enda hinnangul õpingutega toimetulemiseks kõrgkoolilt eritingimusi või tuge. Riigi tuge ei vaja 33% ning kohaliku omavalitsuse tuge 52% spetsiifilise terviseprobleemiga üliõpilasi. Ühegi nimetatud abi pakkuva institutsiooni tuge ei vajanud ega soovinud kokku 69% erivajaduse tõttu end piiratuna tundvatest üliõpilastest, samas kui kõigi kolme abi ootaks 18%.

Püüdsime käesoleva uuringuga saada ülevaadet ka sellest, kuivõrd tõhusaks hindavad erivajadusega tudengid erinevate institutsioonide pakutavat abi. Sestap esitasime sellekohase rahuloluküsimuse neile üliõpilastele, kes end oma erivajaduse või pikaajalise tervisega seotud tõttu õpingutes mingil määral piiratuna tunnevad. Kõige tõhusamaks hindavad kirjeldatud tudengid riigi tuge, hinnates seda keskmiselt 2,6 palli vääriliseks (5 palli skaalal). Sama näitaja nii kohaliku omavalitsuse kui kõrgkooli kohta on 1,9. Siinkohal on aga oluline markerida, et iga institutsiooni puhul oli neid tudengeid, kes selle tuge ebatõhusaks hindasid rohkem kui neid, kelle arvates tugi igati tõhus oli (joonis 34). Seega, vaatamata sellele, et antud küsimusele vastajaid oli vähe, st 133 (vastasid vaid need, kes end oma erivajaduse tõttu õpingutes piiratuna tundsid – nende osakaal on aga viimastel aastatel olnud märkimisväärses langustrendis), ja et hiljuti on parandatud erivajadusega tudengitele mõeldud stipendiumisüsteemi, on siiski märke sellest, et püsivate tervisega seotud või erivajadustega üliõpilaste jaoks kujundatud tugistruktuuril on veel üksjagu arenguruumi.

JOONIS 34. ÕPINGUTES END ERIVAJADUSE TÕTTU PIIRATUNA TUNNVATE ÜLIÕPILASTE HINNANGUD KÕRGKOOLI, KOHALIKU OMAVALITSUSE JA RIIGI TOE TÕHUSUSELE, %

5. Töötamine

PEAMISED TULEMUSED:

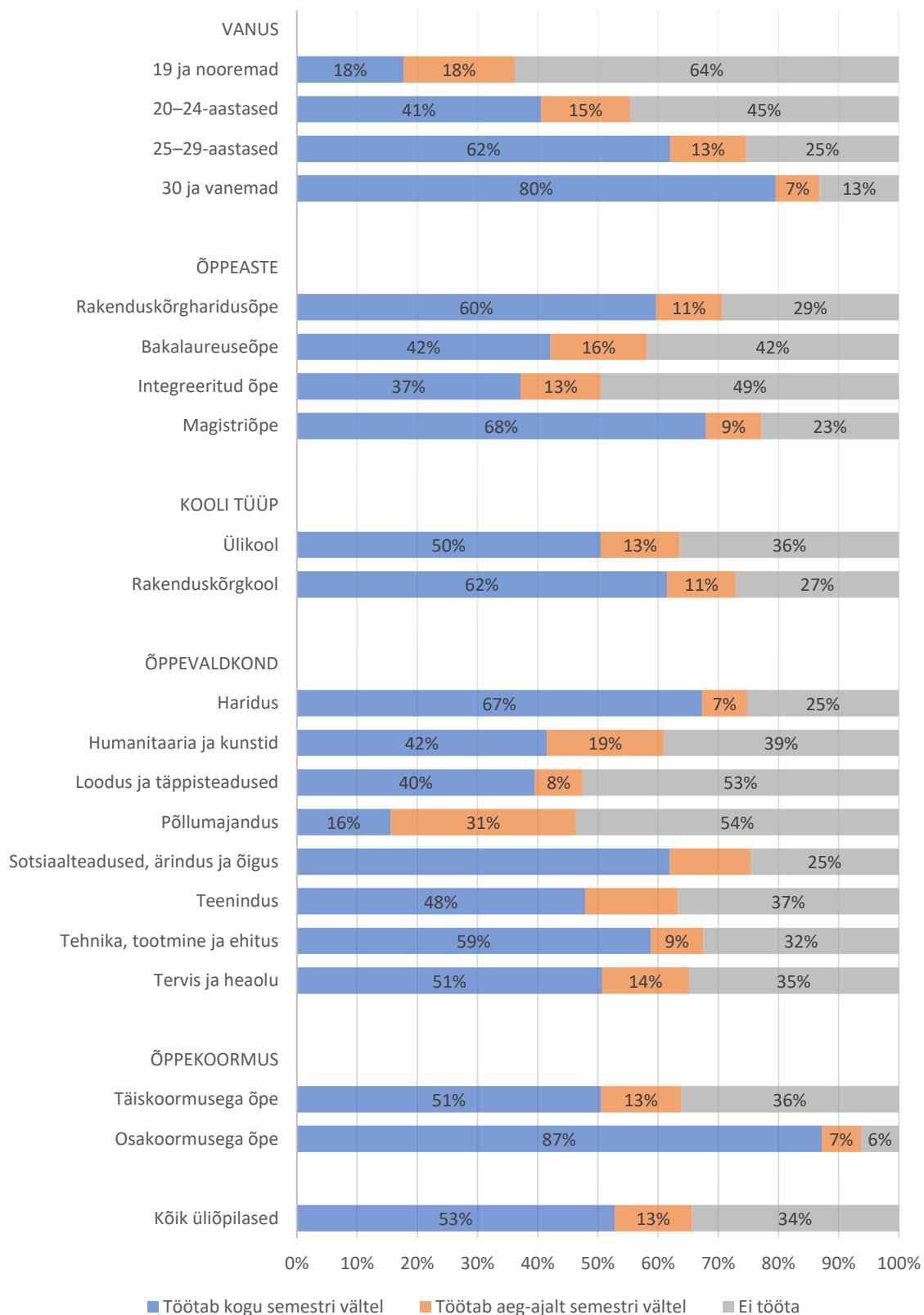
- Enamik üliõpilastest (66%) töötab ning rohkem kui pooled Eesti üliõpilastest (53%) töötavad regulaarselt ehk kogu semestri ulatuses.
- Üliõpilased töötavad keskmiselt 31 tundi nädalas, kusjuures pooled üliõpilased töötavad rohkem kui 35 tundi nädalas ja pooled vähem.
- Enam kui pooled töötavatest üliõpilastest (56%) on hõivatud tööga, mis on nende õpitava valdkonnaga tihedalt seotud, samas kui kolmandiku (34%) üliõpilaste töökoht ei ole üldse või on vähesel määral seotud nende õpitava valdkonnaga.
- Töötamise põhjusteks on peamiselt elamiskulude katmise vajadus (77%) ja töökogemuse omandamine (69%).
- Rohkem kui pooled (54%) üliõpilased näevad ennast ennekõike töötajana, kes õpib töötamise kõrvalt ning veidi alla poole üliõpilaskonnast üliõpilasena, kes töötab õppimise kõrvalt.

Kõrgharidusõpingute kõrvalt töötamine on kujunenud üliõpilaselu harjumuspäraseks osaks. Käesolevas peatükis analüüsime üliõpilaste töötamise mustrit ehk töötamise ulatust ja käitumist töötamise ning õppimise ühildamisel, samuti töötamise põhjuseid ning töökoha seotust õpitava erialaga. Uue tahuna üliõpilaste eluolu kirjeldamisel analüüsime ka seda, kas üliõpilased tajuvad end ennekõike üliõpilasena, kes töötab või töötajana, kes õpib töötamise kõrvalt.

Suurem osa Eesti üliõpilastest (66%) töötab õpingute kõrvalt (joonis 35). See näitaja on püsinud samas suurusjärgus ligi viimased kümme aastat (alates 2008. aastast). Tõusutrendi näitab aga regulaarselt ehk kogu semestri vältel töötavate üliõpilaste osakaal. Rohkem kui pooled (53%) Eesti üliõpilastest töötavad regulaarselt, mis on veidi enam kui kolm aastat tagasi, mil regulaarselt töötavaid üliõpilasi oli 50% (Espenberg jt 2013) ja oluliselt rohkem kui kuus aastat tagasi, mil see näitaja oli 40% (Kirss jt 2010). Tööhõive kasv on toimunud nii täis- kui osakoormusega õppivate üliõpilaste hulgas. Täiskoormusega õppivate ja regulaarselt töötavate üliõpilaste hulk on kolme aastaga kasvanud 48%lt 51%ni ning osakoormusega õppivate üliõpilaste regulaarne tööhõive 74%lt 87%ni. See tähendab, et osakoormusega õppivate üliõpilaste hulgas on väga vähe (6%) neid üliõpilasi, kes õpingute kõrvalt ei tööta samas kui täiskoormusega õppurite hulgas on neid pisut rohkem kui kolmandik (36%). Viimase kuue aasta jooksul on toimunud märkimisväärne vähenemine osakoormusega õppivate ja mittetöötavate üliõpilaste hulgas 25%-lt (Kirss jt 2010) 6%-le.

Rakenduskõrgkoolis õppivad üliõpilased töötavad regulaarselt oluliselt sagedamini võrreldes ülikoolis õppivate õpingukaaslastega (62% vs. 50%). Kui ülikoolis on mittetöötavaid üliõpilasi rohkem kui kolmandik (36%), siis rakenduskõrgkoolis ei tööta õpingutega samaaegselt veidi rohkem kui neljandik (27%). Ka õppeastmeti erineb üliõpilaste tööhõive märkimisväärselt. Tööl (nii regulaarselt kui aeg-ajalt) käivate üliõpilaste osakaal on oodatult suurim magistriõppes (77%). Kõige vähem töötavad õpingute kõrvalt integreeritud õppe üliõpilased (51%), kellest umbes 40% moodustavad arstiteaduse üliõpilased. Aastate lõikes võrrelduna on läbivalt olnud oluline erinevus rakenduskõrgharidusõppes ja bakalaureuseõppe töötavate õppurite osakaalu vahel. Samasugune trend jätkub: kui bakalaureuseõppe üliõpilastest töötab veidi üle poole (58%), siis rakenduskõrghariduse üliõpilastest töötab ligi kolm neljandikku (71%).

JONIS 35. TÖÖTAVATE ÜLIÕPILASTE OSAKAAL SEMESTRIS, %

Õppevaldkondade võrdluses on töötamine levinuim sotsiaalteaduste, äriduse ja õiguse ning hariduse valdkonnas, kus mõlemas töötab (regulaarselt või aeg-ajalt) kolm neljandikku (75%) üliõpilastest, mis on sarnane kolme aasta taguse ajaga EUROSTUDENT V uuringu andmetele tuginedes. Kui sotsiaalteaduste valdkonnas on regulaarselt ja aeg-ajalt töötavate üliõpilaste osakaalud võrreldes 2013. aastaga jäänud samaks, siis hariduse valdkonnas on märkimisväärselt suurenenud regulaarselt töötavate üliõpilaste osakaal (59%lt 67%le).

Üks põhilisi töötamise põhjuseid üliõpilaste hulgas on töökogemuse omandamise soov, et tööturul konkureerides edukas olla (Mägi jt 2011). Seetõttu sisenetakse tööturule üsna varakult, kuid ootuspäraselt on üliõpilaste tööhõive määr seotud vanusega. Mida vanemad on üliõpilased, seda tõenäolisem on nende töötamine õpingute kõrvalt. Kui 30-aastastest ja vanematest üliõpilastest on hõivatud valdav enamuse (87%), siis 25-29-aastaste ning 20-24-aastaste seas juba veidi vähem (vastavalt 75% ja 56%) ning 19-aastaste ja nooremate hulgas juba oluliselt vähem – vaid veidi üle kolmandiku (36%). Kuigi varasemates EUROSTUDENT IV ja V uuringutes on kasutatud veidi teistsuguseid vanuserühmi, on üldine töötamise muster vanuserühmiti viimaste aastate lõikes võrdlemisi sarnane.

Üliõpilaste töötamise ja muude taustatunnuste vahelised seosed on esitatud tabelis 4. Üks peamisi üliõpilaste töötamist prognoosivaid tegureid on ootuspäraselt üliõpilaste vanus: võrreldes 30-aastaste ja vanemate üliõpilastega on kõikidel teiste vanuserühmade üliõpilastel oluliselt väiksem tõenäosus töötamiseks. Statistiliselt oluline seos esineb ka eri õppeastmete ja tööhõive vahel: magistriõppe üliõpilastel on oluliselt suurem ning integreeritud ja bakalaureuseõppe üliõpilastel oluliselt väiksem tõenäosus töötada õpingute kõrvalt võrreldes rakenduskõrgharidusõppes olevate üliõpilastega. Vanemate majandusliku olukorra ja töötamise vahel statistiliselt oluline seos puudub. Samuti ei osutunud õpingute kõrvalt töötamist prognoosivaks teguriks ka üliõpilase sugu, keskkariduse omandamine linnas või maapiirkonnas, emakeel ega asjaolu, milliseks ta hindab oma ettevalmistust Eesti tööturul osalemiseks õpingute järel.

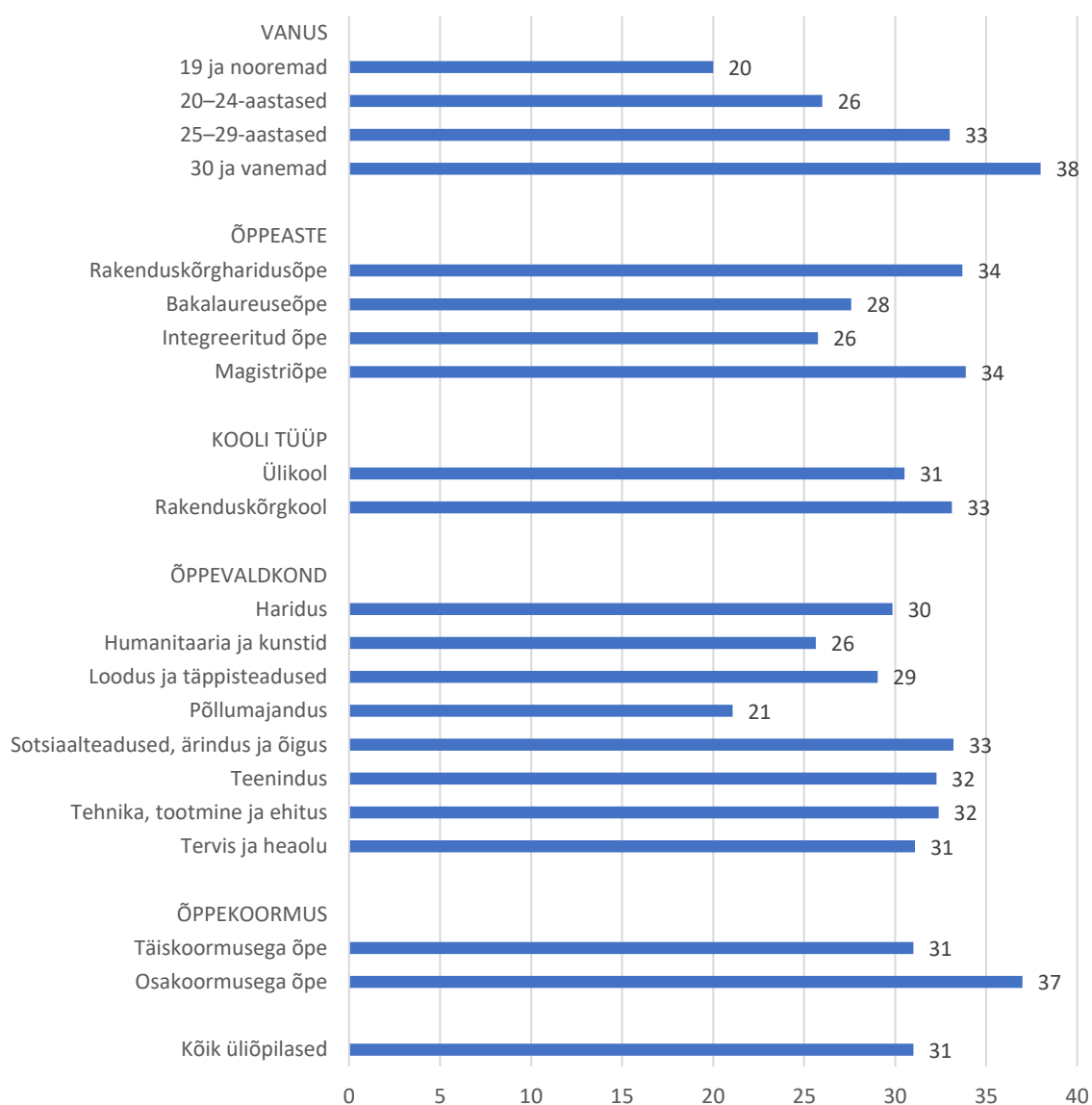
TABEL 4. ÕPINGUTE KÕRVALT TÖÖTAMIST PROGNOOSIVAD TEGURID (BINAARNE LOGISTILINE REGRESSIOON, VÕRDLSRÜHM: EI TÖÖTA)

Regulaarset töötamist prognoosivad tegurid	Töötamise tõenäosus	P
Integreeritud õpe (vs rakenduskõrgharidusõpe)	-12%	0,007
Bakalaureuseõpe (vs rakenduskõrgharidusõpe)	-6%	0,026
Magistriõpe (vs rakenduskõrgharidusõpe)	6%	0,078
Mees (vs naine)	-2%	0,446
19 ja nooremad (vs 30 ja vanemad)	-46%	0,000
20-24 (vs 30 ja vanemad)	-29%	0,000
25-29 (vs 30 ja vanemad)	-11%	0,000
Madal sotsiaal-majanduslik staatus (vs kõrge sotsiaal-majanduslik staatus)	-1%	0,714
Keskmine sotsiaal-majanduslik staatus (vs kõrge sotsiaal-majanduslik staatus)	-3%	0,212
Omandanud põhihariduse linnas (vs maal)	2%	0,390
Emakeel eesti (vs vene)	0%	0,955
Hindab oma ettevalmistust Eesti tööturul osalemiseks peale õpingute lõpetamist heaks (vs hindab kehvaks)	3,1%	0,368

Töötundide arv nädalas

Eesti üliõpilased töötavad (regulaarselt või aeg-ajalt) nädalas keskmiselt 31 tundi (joonis 36). Täpselt sama oli üliõpilaste keskmine töötundide arv ka 2013. aastal (Espenberg jt 2013). Töötundide mediaan on aga veidi kõrgem kui aritmeetiline keskmine, ulatudes 35 tunnini. See tähendab, et pooled üliõpilased töötavad vähem kui 35 tundi nädalas ja pooled rohkem. Rakenduskõrgkooli üliõpilased töötavad nädalas keskmiselt rohkem kui õppurid ülikoolis: 33 tundi vs. 31 tundi, mediaantundide arv vastavalt 40 ja 35. Mediaantundide arv on suurem kui keskmine, seega enamus üliõpilastest töötab üle keskmise arvu tunde nädalas.

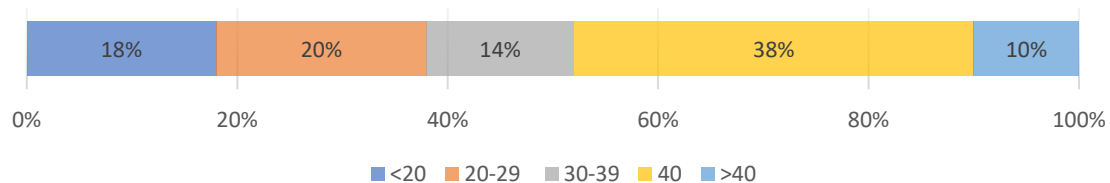
JOOINIS 36. KESKMINE TÖÖTUNDIDE ARV NÄDALAS

Töötundide arv on keskmisest suurem magistriõppe ja rakenduskõrgharidusõppe üliõpilastel (keskmiselt 34 tundi). Kõige vähem tunde on nädalas tööga hõivatud integreeritud õppe üliõpilased (keskmiselt 26 tundi), kes tegelevad õppetööga oluliselt rohkem tunde kui nende kaaslased (vt peatükk 6). Oodatult on osakoormusega õppivad üliõpilased oluliselt rohkem tunde tööga hõivatud (37) kui täiskoormusega õppurid (31). Õppevaldkonniti võrdluse alusel eristuvad rohkemate töötundidega kolm valdkonda: sotsiaalteaduste, teeninduse ning tehnika valdkonna üliõpilased, kelle keskmine töötundide arv nädalas on vastavalt 33 ja 32. Üliõpilaste vanuse kasvades suureneb tõenäosus töötada nädalas rohkem tunde.

Üliõpilaste töökoormuse jaotuse põhjal on näha, et peaaegu pooled töötavatest üliõpilastest töötavad vähemalt täiskoormusega (joonis 37). Üle kolmandiku töötavatest üliõpilastest käib tööl 40 tundi nädalas, 10% aga rohkemgi.

JOONIS 37. TÖÖTAVATE ÜLIÕPILASTE JAOTUS TÖÖKOORMUSE (NÄDALAS TÖÖTATUD TUNDIDE ARV) ALUSEL, %

Töökoha seotus õpitava valdkonnaga

Seos õpitava valdkonnaga on üliõpilaste jaoks tähtis kriteerium õpinguteaegse töökoha valikul eelkõige enda arengupotentsiaali ning erialast kogemust silmas pidades (Mägi jt 2012). Üle poole üliõpilastest (56%) töötab õpingute kõrvalt töökohal, mis on nende õpitava valdkonnaga kas väga tihedalt või tihedalt seotud. Samas on ligi kolmandik (34%) üliõpilastest hõivatud tööga, mis ei ole üldse või on vähesel määral seotud nende õpitava valdkonnaga. Sarnane muster väljendus ka eelmises EUROSTUDENT V uuringus (Espenberg jt 2013). Kõige sagedamini märkisid oma töökoha seotust valdkonnaga hariduse õppevaldkonna üliõpilased, kellest valdav enamus (68%) töötab erialaga väga tihedalt (59%) või tihedalt (9%) seotud ametikohal. Arvestades, et hariduse õppevaldkonnas on töötavate üliõpilaste osakaal keskmisest kõrgem, ning seda, et erialane töökogemus võib avaldada õpingutele positiivset mõju, siis on alust arvata, et hariduse valdkonna üliõpilased on mitmete teiste valdkondade õppuritega paremal positsioonil erialase töökogemuse ja õpingute sisu integreerimisel. Erialasel töökohal töötavate üliõpilaste jaoks on tähtis võimalus kõrgharidusõpingute käigus omandatud teadmisi ja kompetentse töö juures rakendada ja arendada (Mägi jt 2011).

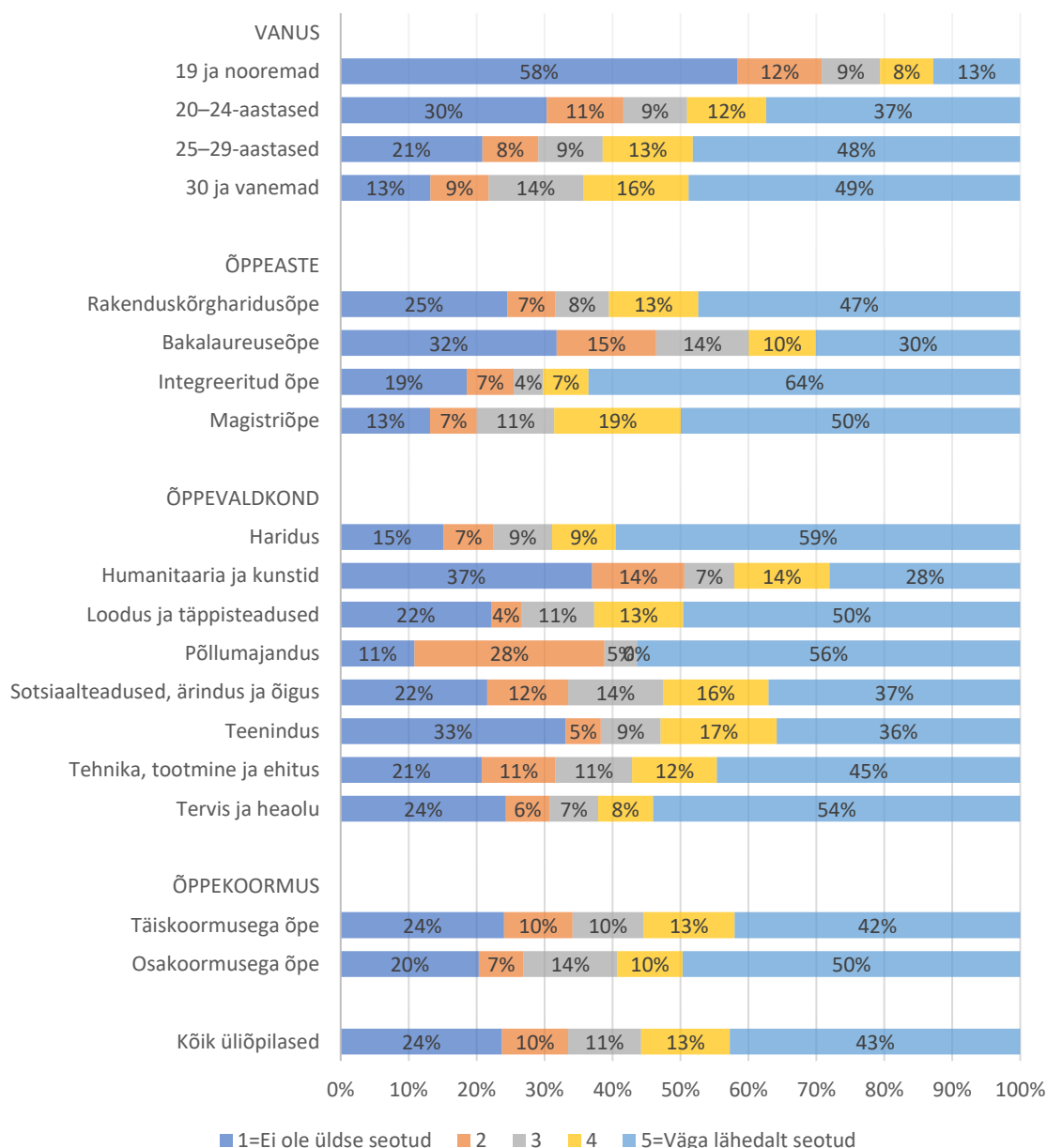
Töötamine on võrdväärselt keskmisest (vt joonis 38) kõrgem ka teises õppevaldkonnas – sotsiaalteadused, ärimus ja õigus. Samas hindas vaid veidi üle poole (53%) sotsiaalteaduste valdkonna üliõpilastest oma töökoha seotust õpitava valdkonnaga väga lähedaseks (37%) või lähedaseks (16%). Teistest õppevaldkondadest eristuvad humanitaaria ja kunstide valdkonna üliõpilased, kellest koguni veidi rohkem kui pooled (51%) leidsid, et nende töökoht ei ole üldse (37%) või on väga vähesel määral (14%) õpitava valdkonnaga seotud. Õppeastmete võrdluses käivad oma valdkonnaga väga lähedalt või

lähedalt seotud töö eelkõige integreeritud õppes (71%) ning magistriõppe üliõpilased (69%). Keskmisega võrreldes veidi väiksem on valdkonnaga seotud tööd tegevate üliõpilaste hulk bakalaureuseõppes (40%).

Oodatavalt on töökoha seotus õpitava valdkonnaga keskmisest suurem vanemate üliõpilaste hulgas. Kõige noorem vanuserühm (19aastased ja nooremad) on valdavas enamuses (70%) hõivatud tööga, mis ei ole üldse või on vähesel määral seotud nende õpitava valdkonnaga. Osakoormusega õppivad üliõpilased töötavad võrreldes täiskoormusega õppijatega oluliselt rohkem töökohtadel, mis on väga lähedalt nende valdkonnaga seotud (50% vs. 42%).

JOONIS 38. TÖÖ SEOTUS ÕPITAVA VALDKONNAGA, %

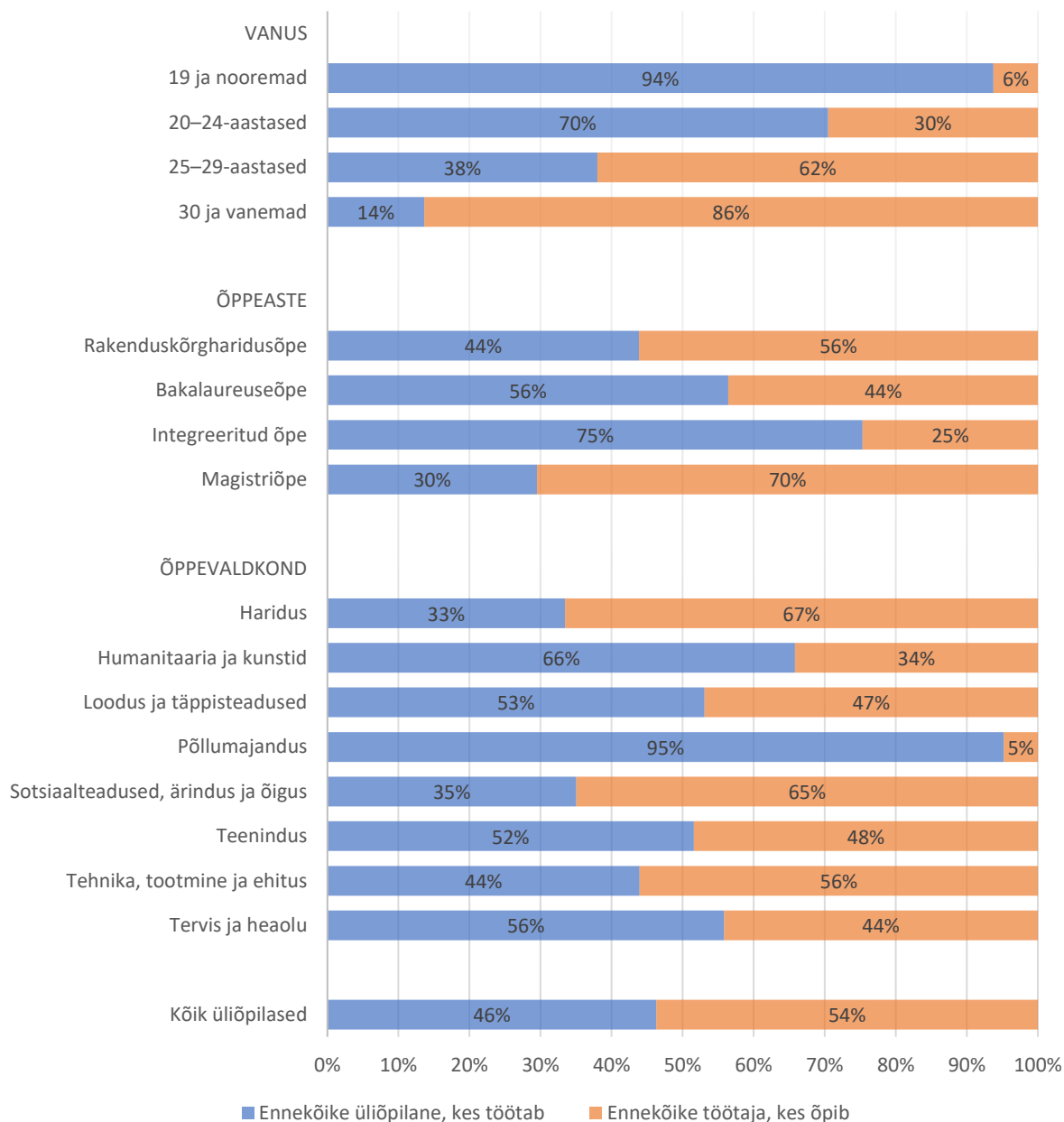
Varasemad uuringutulemused (Espenberg jt 2013, Kirss jt 2010) on näidanud, et üliõpilase töötamise tõenäosuse ja vanemate sotsiaal-majandusliku staatuse vahel ei ole statistiliselt olulist seost, mis tähendab, et üliõpilasevanemate majanduslikust olukorrast ei olene, kas üliõpilasel on tasustatud töökoht või mitte. Seda kinnitavad ka käesoleva uuringu andmed. Küll aga omab vanemate majanduslik olukord rolli erialase töökogemuse omandamisel. Hea majandusliku olukorraga peredest töötab valdkonnaga seotud töökohal 19%, kehva majandusliku olukorraga üliõpilaste puhul on see näitaja 10%.

Olukorras, kus kolmest üliõpilasest kaks töötab, on õppimise ja töötamise ühildamise vaatenurgast oluline analüüsida, kumba hindavad üliõpilased oma praegust elukorraldust arvestades kohasemaks kirjelduseks: üliõpilane, kes töötab või töötaja, kes õpib töötamise kõrvalt. Töötavad üliõpilased jagunevad siin peaaegu pooleks, kuid enam ehk natuke üle poole (54%) on neid üliõpilasi, kes näevad ennast ennekõike töötajana, kes õpib töötamise kõrvalt (joonis 39). Kui pooled täiskoormusega õppivatest ja töötavatest üliõpilastest leiavad, et nad on ennekõike üliõpilased, kes töötavad õpingute kõrvalt, siis osakoormusega õppivatest ja töötavatest üliõpilastest peab enda kohta sobivaks sellist kirjeldust vaid iga kümnes (13%). See tulemus on ootuspärane arvestades, et peaaegu kõik osakoormusega üliõpilased ka töötavad (94%) ning 87% regulaarselt kogu semestri vältel, samas kui täiskoormusega üliõpilastest töötab vaid 64%. Ennekõike töötajana näevad end keskmisest oluliselt sagedamini magistriõppe üliõpilased (70%) ja ennekõike üliõpilaseks olemise seavad esiplaanile integreeritud õppe üliõpilased (75%).

Õppevaldkondade võrdluses eristuvad teistest olulisel määral põllumajanduse, hariduse ja sotsiaalteenuste valdkonnad. Peaaegu kõik põllumajanduse valdkonna üliõpilased näevad ennast ennekõike üliõpilasena, kes töötab õpingute kõrvalt. Samas tajuvad valdav enamik hariduse (67%) ning sotsiaalteenuste, ärimise ja õiguse (65%) valdkonna üliõpilastest end ennekõike töötajana, kes õpib töötamise kõrvalt.

Töötamise sageduse trendidega sarnaselt on suurem tõenäosus ennast ennekõike õpingute kõrvalt töötajana hinnata vanema vanuserühma üliõpilaste seas. Nii leiab 86% 30-aastastest ja vanematest üliõpilastest, kuid 62% 25-29-aastastest, ja vaid 30% 20-24-aastastest ning 19-aastaste ja nooremate hulgas on see osakaal vaid 6%. Seega peavad peaaegu kõik 19-aastased ja nooremad üliõpilased ning valdav enamik 20-24-aastastest üliõpilastest ennast ennekõike õppuriteks, kes töötavad õpingute kõrvalt.

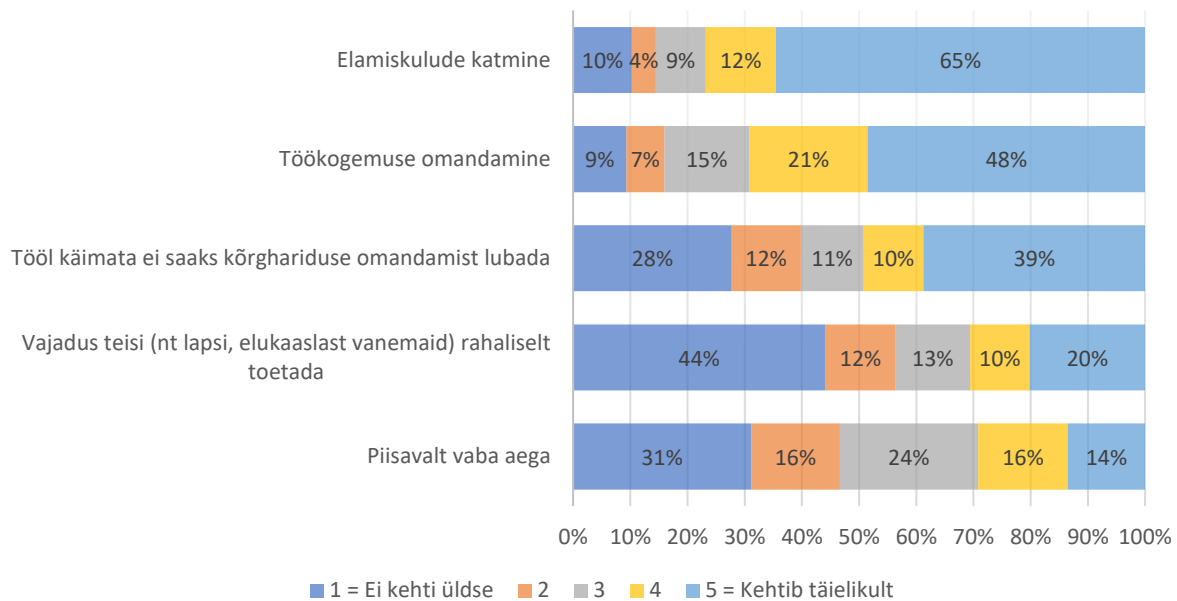
JOONIS 39. TÖÖTAVATE ÜLIÕPILASE HINNANG ENNEKÕIKE ÜLIÕPILASEKS VÕI TÖÖTAJAKS OLEMISELE, %

Üliõpilaste töötamise põhjused

Töötamise põhjustena (vt joonis 40) märgivad üliõpilased ülekaalukalt oma elamiskulude katmise vajadust (77%). Teiseks kõige sagedasemaks töötamise põhjuseks peavad üliõpilased töökogemuse omandamist (69%).

JOONIS 40. ÜLIÕPILASTE TÖÖTAMISE PÕHJUSED, %

Õppeastmete võrdlusest ilmneb, et töötamise põhjusteks toovad magistriõppe üliõpilased teistest oluliselt sagedamini elamiskulude katmise vajaduse samas kui bakalaureuseõppe ja integreeritud õppe üliõpilaste seas märgiti sel põhjusel tööl käimist oluliselt vähem. Integreeritud õppe üliõpilased eristusid teistest üliõpilastest seetõttu, et nõustusid vähem järgmiste põhjustega: tööl käimata ei saaks nad kõrghariduse omandamist lubada, vajadus teisi (lapsed, elukaaslane, vanemad jt) rahaliselt toetada ning töötamiseks on piisavalt vaba aega. Rakenduskõrgharidusõppe üliõpilased seevastu märkisid teistest sagedamini töötamise põhjusena vajaduse toetada teisi rahaliselt. Rakenduskõrgkooli üliõpilased märkisid oluliselt sagedamini võrreldes ülikooliõppuritega töötamise põhjusena vajadust toetada rahaliselt teisi (37% vs. 29%).

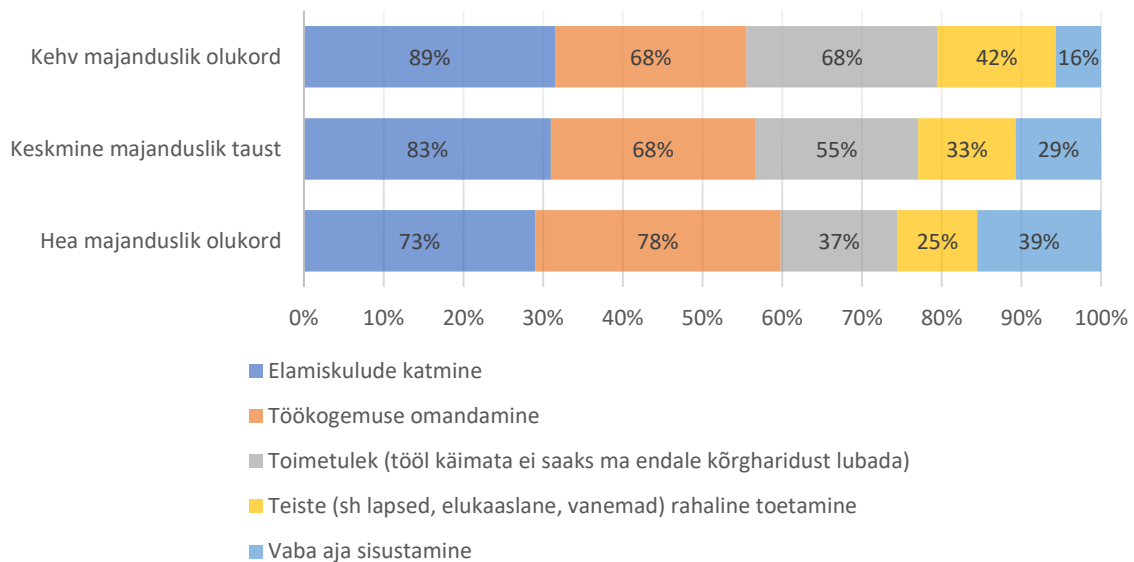
Töötamise põhjused erinevad vanuserühmade alusel. Kui nooremad üliõpilased (19-aastased ja nooremad, 48%) toovad kaasüliõpilastest sagedamini töötamise põhjusena selle, et neil on piisavalt palju vaba aega, siis vanemaealised üliõpilased märgivad, et tööl käimata ei saaks nad endale kõrghariduse omandamist lubada. Nii leiavad enamik 30-aastaseid ja vanemad üliõpilasi (66%) ning 25-29-aastased üliõpilased (58%). Siinjuures on oluline, et vanuse kasvades mängib töötamise põhjustes olulisemat rolli nii elamiskulude katmine kui ka teiste rahaline toetamine: 88% 30-aastaste ja vanematest ning 84% 25-29-aastastest üliõpilasest toob töötamise põhjusena elamiskulude katmise vajaduse. Huvitava erinevusena võib veel välja tuua, et nooremaealised (19 ja nooremad) üliõpilased nimetasid oluliselt vähem töötamise põhjusena töökogemuse omandamist (37% vs. 72% 20-24-aastase vanuserühmas ja 73% 25-29-aastaste seas). Ilmselt ei mõtle äsja õpinguid alustanud üliõpilased, keda on selles vanuserühmas valdav enamus, veel niivõrd sagedasti oma konkurentsivõimele tööturul. Vanuse kasvades muutub perspektiivikus tööturul varasema töökogemuse kaudu märksa olulisemaks argumendiks õpingute ja tööelu ühildamisel, samuti ollakse paremini kursis tööturul valitseva olukorra ning tööandjate ootustega. Seda kinnitab ka asjaolu, et enamik noorima vanuserühma üliõpilasi peavad ennast eelkõige õppuriteks, kes töötavad õpingute kõrvalt samas kui vanuse kasvades see hinnangu muutub, ning domineerima hakkab nägemus endast kui töötajast, kes õpib töötamise kõrvalt.

Õppevaldkondade võrdluses eristub teistest selgelt põllumajanduse valdkond, kus üliõpilased märkisid piisava vaba aja olemasolu töötamise põhjusena keskmisest sagedamini, samas toodi kõiki teisi võimalikke töötamise põhjuseid esile keskmiselt oluliselt vähem. Ka loodus- ja täppisteaduste valdkonna üliõpilased tõid oluliselt sagedamini töötamise põhjusena välja vaba aja olemasolu. Kui üldiselt on valdav põhjus üliõpilaskonnas töötamiseks elamiskulude katmine, siis hariduse valdkonna üliõpilased tõid seda esile keskmisest oluliselt sagedamini nagu ka lähedaste toetamise vajadust. Keskmisest oluliselt sagedamini on LTT valdkonnas töötamise põhjuseks töökogemuse omandamine. Väitega, et töötatakse piisava vaba aja olemasolu tõttu nõustusid teistest oluliselt vähem humanitaaria ja kunstide valdkonna ning tervise ja heaolu valdkonna üliõpilased. Samuti on humanitaaria ja kunstide valdkonna üliõpilaste hinnangul oluliselt vähem töötamise põhjuseks lähedaste rahaline toetamine ja töökogemuse omandamine.

Oodatavalt nendivad osakoormusega üliõpilased oluliselt sagedamini, et nad ei saaks tööl käimata endale kõrghariduse omandamist lubada ning et nad peavad teisi rahaliselt toetama.

Üliõpilaste töötamise põhjused erinevad vanemate majandusliku olukorra võrdluses (joonis 41). Kehvemas majanduslikus olukorras olevad üliõpilased töötavad oma hea majandusliku taustaga üliõpilastest sagedamini elamiskulude katmise, toimetuleku ja teiste rahalise toetamise eesmärgil. Samas on hea majandusliku olukorraga üliõpilaste töötamise põhjuseks sagedamini töökogemuse omandamine ning vaba aja sisustamine.

JOONIS 41. ÜLIÕPILASTE TÖÖTAMISE PÕHJUSED VANEMATE MAJANDUSLIKU OLUKORRA ALUSEL, %

6. Ajakasutus

PEAMISED TULEMUSED:

- Üliõpilased pühendavad õppetööle nädalas keskmiselt 33 tundi: 17 tundi auditoorsele ja 16 tundi iseseisvale õppetööle ning töötamisele 31 tundi.
- Üliõpilased on rahul auditoorsele õppetööle pühendatud ajamahuga, kuid sooviksid pühendada rohkem aega nii iseseisvale õppetööle kui ka töötamisele.

Töötamine kõrgharidusõpingute kõrvalt on väga levinud, mis tähendab, et õppurite aktiivne töötamine mõjutab õppetööle pühendumist, kuid õppetegevus omakorda avaldab mõju ka töötamismustritele. Järgnevalt analüüsime üliõpilase ajakasutuse mustreid nii (auditoorse ja iseseisva) õppetöö kui ka töötamisele kulutatud ajamahu osas ning üliõpilaste hinnanguid oma ajakasutusele.

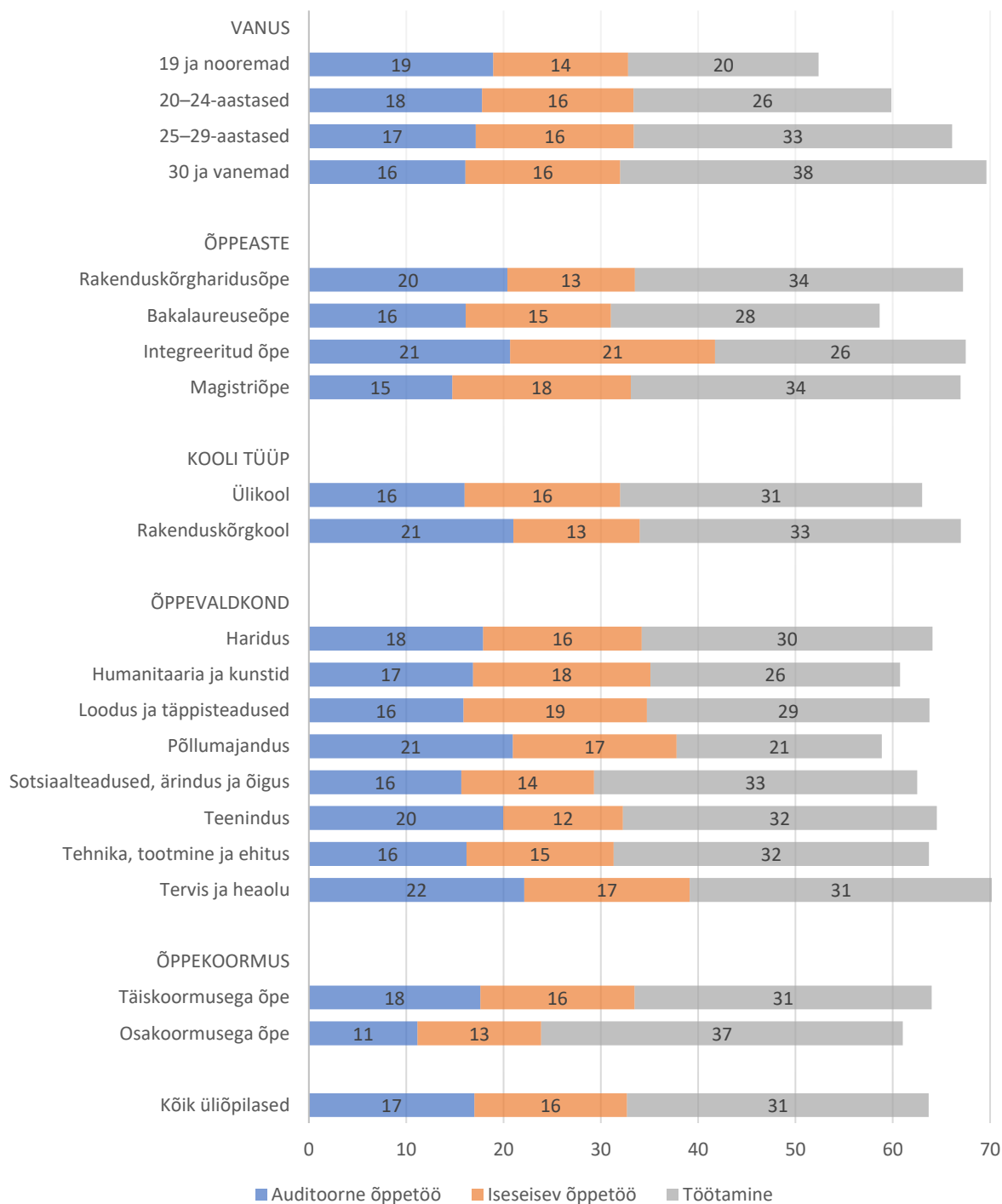
Eesti üliõpilased tegelevad õppetööga keskmiselt 33 tundi nädalas, kusjuures auditoorne õppetöö (loengud, seminarid, praktikumid jne) moodustab sellest 17 tundi ja iseseisev õppetöö (kodutöö, lugemine, ettevalmistused jms) 16 tundi (vt joonis 42). Kui üliõpilaste auditoorse õppetöö tundide mediaan (16) on pisut madalam kui aritmeetiline keskmine, siis iseseisva õppetöö tundide mediaan (12) on oluliselt madalam kui keskmine. See tähendab, et pooled üliõpilased kulutavad iseseisvale õppetööle vähem kui 12 tundi nädalas ning pooled üliõpilased rohkem kui 12 tundi.

Õppetööle pühendatud tundide arv nädalas on üliõpilaste hinnangutele tuginedes viimaste aastate jooksul järjepidevalt tõusnud: 2010. aasta EUROSTUDENT IV andmetel (Kirss jt 2010) tegeles üliõpilane õppetööga nädalas keskmiselt 30 tundi ja 2013. aastal (Espenberg jt 2013) 31 tundi. Töötatud tundide arv on viimaste aastate lõikes jäänud samaks, ulatudes keskmiselt 31 tunnini nädalas.

Ootuspäraselt esinevad märkimisväärsed erinevused õpingute kõrvalt töötavate ja mittetöötavate üliõpilaste ajakasutuses. Mittetöötavad üliõpilased pühendavad õppetööle keskmiselt 37 tundi nädalas, kuid töötavad üliõpilased 31 tundi. Asetades selle erinevuse õppeaasta pikkusesse perspektiivi, on õppetööle pühendatud aeg töötavate ja mittetöötavate üliõpilaste võrdluses märkimisväärselt erinev. Erinevused ajakasutuse mustris on märgatavad nii auditoorse, kuid veelgi enam iseseisvale õppetööle pühendatud aja hulgas. Kui mittetöötavad üliõpilased osalevad auditoorses õppetöös keskmiselt 19 tundi ja teevad iseseisvalt õppetööd 18 tundi nädalas, siis töötavate üliõpilaste seas on vastavad näitajad 17 ja 14 tundi.

Kui õppetööle pühendatavate tundide hulk rakenduskõrgkooli ja ülikooli üliõpilaste võrdluses on üsna sarnane, siis tundide jagunemine auditoorse ja iseseisva õppetöö vahel on kõrgkooli tüübi alusel võrreldes erinev. Ülikoolis õppurid pühendavad oluliselt rohkem aega iseseisvale õppetööle (keskmiselt 16 vs. 13 tundi nädalas) ning märkimisväärselt vähem aega auditoorsele õppetööle (keskmiselt 16 vs. 21 tundi nädalas).

JONIS 42. ÜLIÕPILASTE AJAKASUTUS, TUNDE NÄDALAS

Õppetööga on hõivatud nädalas kõige rohkem aega ja keskmisega võrreldes märkimisväärselt rohkem integreeritud õppe üliõpilased (auditoorsele ja iseseisvale õppetööle kuluv aeg nädalas on 42 tundi), kes ühtlasi ka töötavad kõige vähem tunde (keskmiselt 26 tundi nädalas). Need tulemused on kooskõlas ka töötamise peatüki analüüsi järeldustega, mille põhjal on tööhõive kõige madalam just integreeritud õppe üliõpilaste hulgas (vt joonis 35).

Võrreldes 2013. aastaga (Espenberg jt 2013) on peaaegu kõikidel õppeastmetel tõusnud õppetööle pühendatud tundide arv nädalas ning samasugune tõus iseloomustab auditoorses õpptöös osalemise mahtu. Kõige märkimisväärsem muudatus on toimunud magistriõppe üliõpilaste hulgas, kes hindavad oma osalemist auditoorses õppetöös keskmiselt 11 tunnile nädalas (2013. aastal oli see EUROSTUDENT V andmete põhjal vaid 5 tundi, vt Espenberg jt 2013). See on siiski madalam kui üliõpilaste keskmine (17 tundi nädalas), kuid kuna valdav enamus (77%) magistriõppe üliõpilastest töötavad ning õpete võrdluses on magistrantidel kõige suurem töötundide arv nädalas, siis on tõenäoline, et suure töökoormuse tõttu on neil keeruline leida aega auditoorses õppetöös osalemiseks. Varasemad uuringutulemused (nt Mägi jt 2011) kinnitavad, et ajakonflikti korral langeb üliõpilaste valik pigem töötamise kui õppetöös osalemise kasuks. Eriti arvestades, et suurem osa töötavatest magistrantidest (70%) näevad ennast pigem töötajana, kes õpib õpingute kõrvalt kui üliõpilasena, kes töötab õpingute kõrvalt (vt Joonis 39). Keskmisest enam kulutasid magistriõppe üliõpilased aega iseseisvale õppetööle (keskmiselt 18 tundi nädalas).

Üliõpilaste ajakasutuse muster on ootuspäraselt seotud õppekoormusega. Kui täiskoormusega üliõpilased pühendavad õppetööle keskmiselt 34 tundi (18 tundi auditoorsele ja 16 tundi iseseisvale õppetööle) nädalas, siis osakoormusega õpilased oluliselt vähem ehk 24 tundi (11 tundi auditoorsele ja 13 tundi iseseisvale õppetööle.) Osakoormusega õppivate üliõpilaste puhul on suurem osakaal iseseisval töö. Huvitav on siinjuures, et nii täis- kui osakoormusega õppivate üliõpilaste iseseisva õppetöö tundide mediaan on oluliselt madalam kui aritmeetiline keskmine, ulatudes vastavalt 8 ja 13 tunnini. See tähendab, et pooled osakoormusega õppivad üliõpilased kulutavad iseseisvale õppetööle vähem kui 8 tundi nädalas ning pooled täiskoormusega õppivad üliõpilased vähem kui 13 tundi.

Õppetööle pühendatud aeg vanuserühmade võrdluses jääb kõigi üliõpilaste nädalas keskmiselt õppetööle kulutatud tundide arvu (33 tundi) lähedale. Viimaste aastate kasvutrend õppetööle pühendatud tundide arvus vanuserühmiti väljendub järgmiselt: 2010. aasta andmetega võrreldes on kasv 30 -aastaste ja vanemate üliõpilaste seas olnud 4 tundi ehk 28-lt tunnilt (Kirss jt 2010) 32 tunnini nädalas ning 25-29-aastaste seas 7 tundi ehk 24-lt tunnilt (Kirss jt 2010) 33 tunnini nädalas. Nooremaid vanuserühmi grupeeriti teistsuguste tunnuste alusel võrreldes praeguse aruandega.

Üliõpilaste ajakasutuse mustrit vanuserühmade võrdluses mõjutab töökoormus, mille kasvades väheneb üliõpilaste auditoorses õppetöös osalemise maht. Vanemad üliõpilased osalevad noorematega võrreldes auditoorses õppetöös oluliselt vähem (joonis 42). Kuigi tundide auditoorses õppetöös osalemise tundide hulk vanuserühmades erineb vaid mõne tunni võrra on oluline märkida, et õppeaasta vältel kujuneb auditoorses õppetöös osalemise mahus välja märkimisväärne erinevus.

Iseseisvale õppetööle pühendatud tundide arv on vanuserühmade võrdluses üsna sarnane, olles veidi madalam kõige nooremate üliõpilaste hulgas. Iseseisva õppetöö tundide mediaan (vastavad näitajad noorimast vanuserühmast alates: 10, 12, 13, 14 tundi nädalas) on aga oluliselt madalam kui aritmeetiline keskmine kõigis vanuserühmades, mis tähendab, et pooled üliõpilastest nendes vanuserühmades pühendavad individuaalsele õppetööle vähem kui keskmine näitaja.

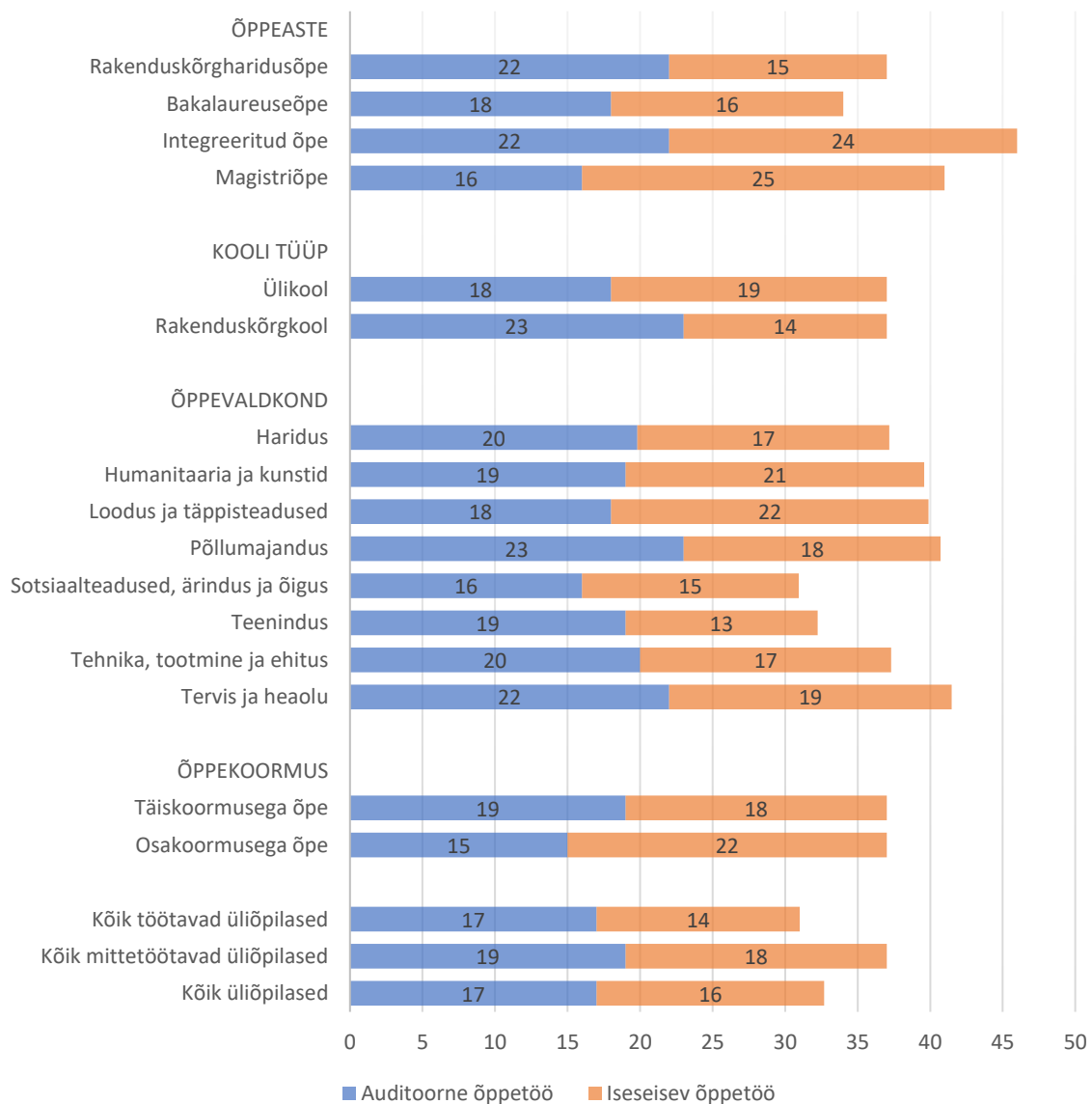
Üliõpilaste ajakasutust mõjutab eriala, millel üliõpilane õpib. Õppevaldkondade vaheline võrdlus näitab, et õppevaldkondade vahel on üliõpilaste ajakasutuses märkimisväärsed erinevused. Kui sotsiaalteaduste, äriduse ja õiguse valdkonna üliõpilased saavad nädalas hakkama 30 õppetööle pühendatud tunniga, siis tervise ja heaolu valdkonna üliõpilased hindavad õppetööle kulutatud tundide

mahtu 39 tunnile, mis on oluliselt enam kui keskmine õppetööle pühendatud tundide arv Eesti üliõpilaste hulgas (33 tundi nädalas).

Mittetöötavad üliõpilased pühendavad õppetööle keskmiselt 37 tundi nädalas (joonis 43). See on tunni võrra madalam kui 2013. aasta uuringus (Espenberg jt 2013). Sama näitaja töötavate üliõpilaste hulgas on 31 tundi. Mittetöötavate üliõpilaste õppetööle pühendatav aeg on õppevaldkonniti üsna erinev, jäädes vahemikku 31-41 tundi nädalas. Teistest eristuvad tervise ja heaolu ning sotsiaalteadused, ärimus ja õigus õppevaldkond. Tervise ja heaolu valdkonna (nii töötavad kui mittetöötavad) üliõpilased pühendasid õppetööle rohkem aega kui teiste õppevaldkondade õppurid. Keskmiselt õppetööle pühendatava 41 tunniga on selle valdkonna mittetöötavate õppurite õppetööle kulutatud aeg 4 tundi pikem kui mittetöötavatel üliõpilastel keskmiselt.

JOONIS 43. ÕPPETÖÖLE PÜHENDATUD AEG MITTETÖÖTAVATEL ÜLIÕPILASTEL, TUNDE NÄDALAS

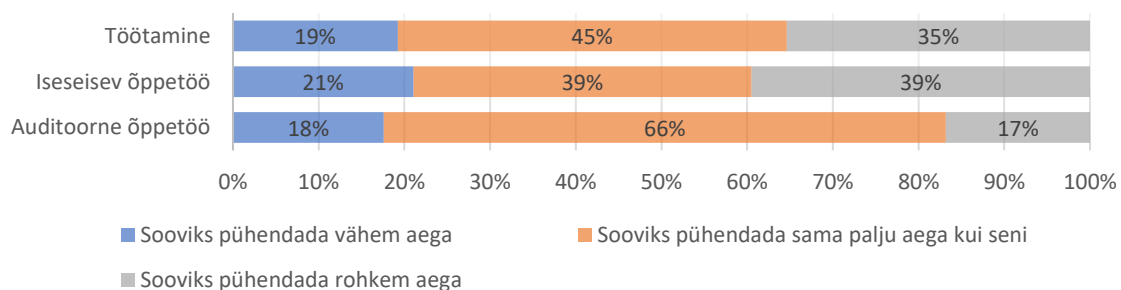
Võrreldes 2013. aasta EUROSTUDENT V uuringuga on tervise ja heaolu valdkonna mittetöötavate üliõpilaste õppetööle pühendatud tundide arv vähenenud ühe tunni võrra. Sotsiaalteaduste, äri- ja õiguse valdkonna üliõpilased hindavad oma ajakasutust õppetööle pühendatud mahu osas väiksemaks kui teiste valdkondade õppurid ehk 31 tunnile nädalas. See maht on tunni võrra suurem kui aastal 2013 (Espenberg jt 2013), kuid tendents eelnevate aastatega on sarnane. Siinjuures on oluline märkida, et sotsiaalteaduste, äri- ja õiguse valdkonna üliõpilaste tööhõive määr on samuti üks kõrgemaid – umbes kolm neljandikku selle valdkonna õppuritest töötab. Antud valdkonna töötavad üliõpilased kulutavad õppetööle vaid tunni vähem kui nende mittetöötavad õpingukaaslased. Nii sugune muster sotsiaalteaduste, äri- ja õiguse valdkonnas nii tööhõive kui õppetööle pühendatud ajamahu osas on täheldatav juba viimased kuus aastat.

Seega on töötavate ja mittetöötavate üliõpilaste ajakasutus võrdlemisi sarnane juba ligi viimase dekaadi ulatuses: kõige enam aega pühendavad õppetööga seotud tegevustele tervise ja heaolu valdkonna üliõpilased ning kõige vähem aega kulub õppetööks sotsiaalteaduste, äri- ja õiguse valdkonna üliõpilastel.

Hinnangud ajakasutusele

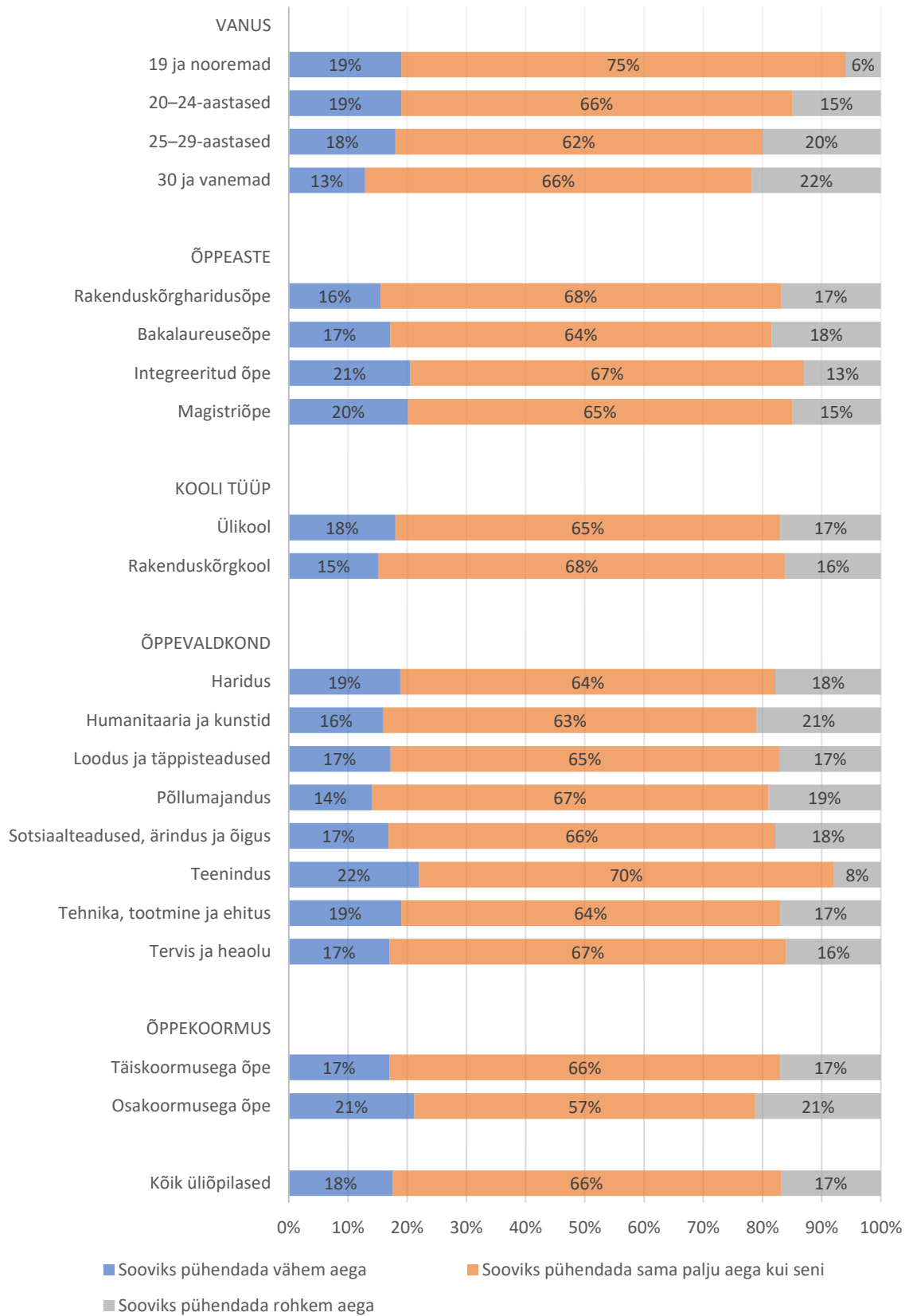
Üliõpilaste hinnangud oma ajakasutusele näitavad, et õppurid on rahul auditoorsele õppetööle pühendatud aja mahuga, kuid muudatuste soovi väljendasid üliõpilased eelkõige iseseisvale õppetööle pühendatava ja tasustatud töökohale kuluva aja mahu osas. Valdav enamus (66%) üliõpilastest soovib auditoorses õppetöös osaleda samas mahus kui nad seda teinud on (joonis 44). Veidi alla viiendiku (17%) märkis oma soovi pühendada auditoorsele õppetööle senisest rohkem aega ning umbes sama palju (18%) üliõpilasi tahab seda teha senisest vähemas mahus.

JOONIS 44. ÜLIÕPILASTE HINNANG OMA AJAKASUTUSE MISTRILE, %

Õppeastmete võrdluses ei ole suuri erinevusi üliõpilaste hinnangutes auditoorse õppetöö ajakasutuse mustrile (joonis 45). Integreeritud õppe üliõpilased väljendavad teistest sagedamini soovi pühendada auditoorsele õppetööle senisest vähem aega. Osakoormusega õppivad üliõpilased erinevad oma hinnangutes auditoorsele õppetööle täiskoormusega õppuritest. Esimeste hulgas on oluliselt rohkem neid (42% vs. 34%), kes väljendasid praegusest olukorrast erinevaid ootusi ajakasutusele. Pooled neist soovivad pühendada auditoorsele õppetööle senisest suuremas ning pooled väiksemas mahus.

JONIS 45. ÜLIÕPILASTE HINNANG AJAKASUTUSE KOHTA AUDITOORSE ÕPPETÖÖ OSAS, %

Õppevaldkondade võrdluses eristuvad teeninduse valdkonna üliõpilased, kes võrreldes teiste valdkondade üliõpilastega soovivad pühendada auditoorsele õppetööle senisest vähem aega (22% vs. 18%). Teistsugune muster iseloomustab humanitaaria ja kunsti valdkonna üliõpilasi, kellest rohkem kui viiendik (21%) tahab auditoorsele õppetööle rohkem aega pühendada.

Üliõpilaste vanuse kasvades süveneb soov pühendada auditoorsele õppetööle rohkem aega. Samas osalevad vanemad üliõpilased noorima vanuserühmaga võrreldes oluliselt vähem auditoorses õppetöös, mis tähendab, et kuigi vanemad üliõpilased soovivad auditoorses õppetöös osaleda, võib see nende elukorraldust (sh suuremat töökoormust) arvestades keeruline olla.

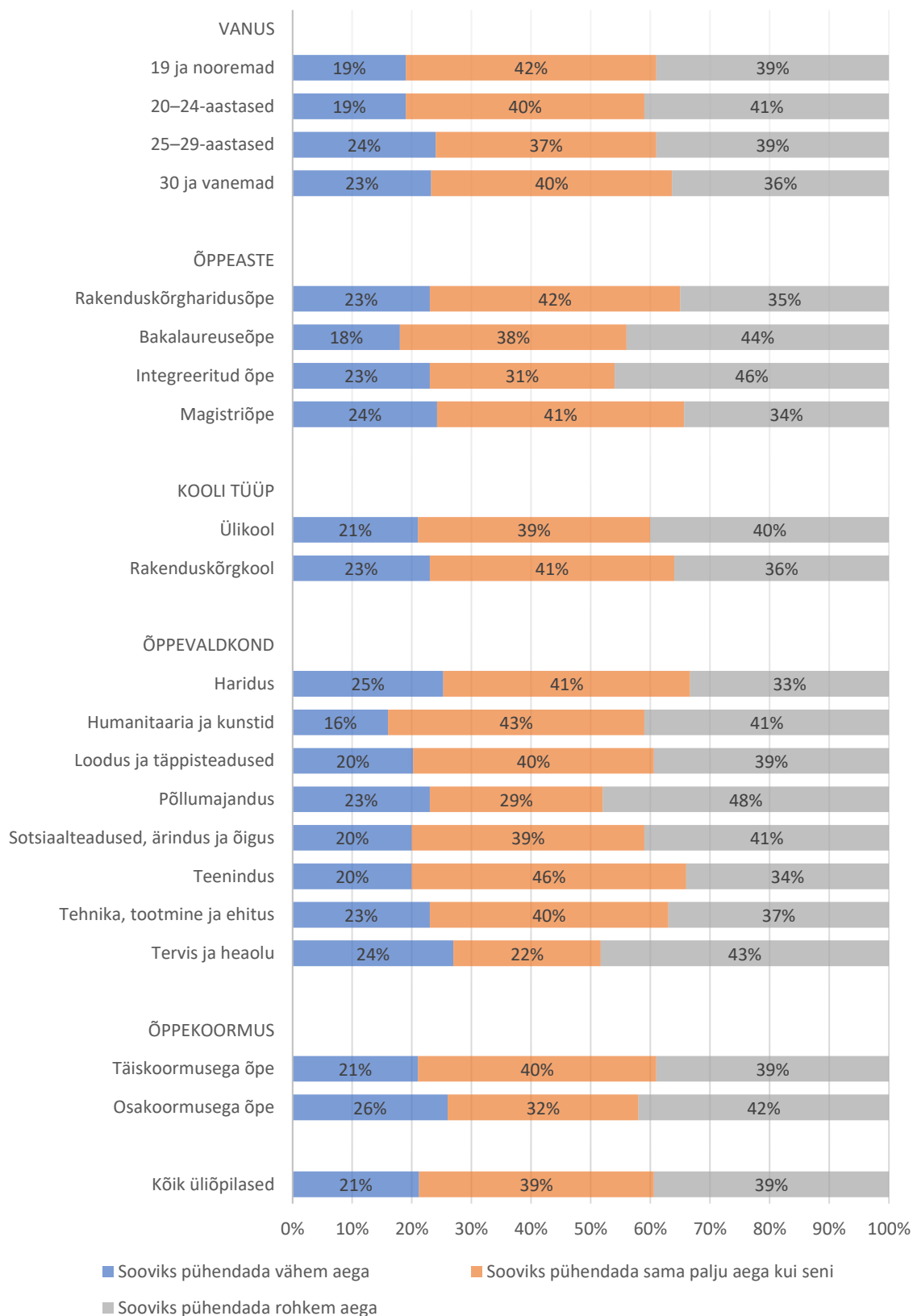
Üliõpilaste hinnang ajakasutuse kohta **iseseisva õppetöö** osas erineb auditoorsele õppetöö kohta väljendatud hinnangutest (joonis 46). Vaid veidi rohkem kui kolmandik (39%) üliõpilastest tahab iseseisvale õppetööle pühendada sama palju kui seni. Suurem osa (60%) üliõpilaste hinnanguid peegeldasid soovi muutusteks iseseisva õppetöö mahus, kusjuures enamik muutuste soovijatest igal õppeastmel tahab pühendada sellele tegevusele senisest suuremas mahus. Keskmisest sagedamini iseloomustab niisugune soov integreeritud õppe üliõpilasi (69% vs. 60%), kelle hinnangud iseseisvale õppetööle pühendatud aja osas väljendasid kõige sagedamini rahulolematust praeguse korraldusega: vaid kolmandik nentis, et soovib iseseisvale õppetööle pühendada sama palju aega kui seni. Kõige sagedamini peegeldasid ootust iseseisvale õppetööle senisest vähem aega kulutada magistrandid, kellest ligi neljandik seda esile tõi.

Hinnangutes oma iseseisva õppetöö mahule eristub õppevaldkondadest tervise ja heaolu, kus teistsugust ajakasutuse mustrit iseseisva õppetöö puhul eelistaks oluliselt rohkem õppureid (67% vs. 60%). Märkimisväärne on, et 43% selle valdkonna üliõpilastest tahab iseseisvale õppetööle pühendada senisest rohkem aega. Tervise ja heaolu valdkonna üliõpilased pühendavad (nii auditoorsele kui individuaalsele) õppetööle kokku oluliselt rohkem aega kui nende kaasõppurid teistes õppevaldkondades (39 vs. 33 tundi nädalas).

Osakoormusega õppivad üliõpilased erinevad oma hinnangutes iseseisvale õppetööle täiskoormusega õppuritest, väljendades sagedamini soovi muutusteks iseseisvale õppetööle pühendatava ajamahu osas (68% vs. 60%). Oodatult tahab enamik muutuste soovijatest (42%) iseseisvale õppetööle pühendada senisest rohkem aega, kuid on ka neid (21%), kes soovivad sellele kulutada senisest vähem aega.

Kui auditoorse õppetöö puhul esinesid üliõpilaste hinnangutes vanusrühmade võrdluses olulised erinevused, siis individuaalse õppetööga seotud ajakasutuse osas on vanuserühmade muster üsna sarnane, erinevate oluliselt üliõpilaste keskmisest.

JONIS 46. ÜLIÕPILASTE HINNANG AJAKASUTUSE KOHTA ISESEISVA ÕPPETÖÖ OSAS, %

Kui oma **tasustatud töökohale** kulutatud ajaga väljendab rahulolu ligi pool (45%) üliõpilaskonnast, siis veidi suurem osa (54%) märgivad, et nad soovivad tööle pühenduda senisest erinevas mahu (joonis 47). Iga kolmas üliõpilane on märkinud soovi töötada rohkem aega kui seni. Ligi viiendik (19%) töötavatest õppuritest on väljendanud soovi töötada praegusest vähem.

Pisut üle poole (54%) üliõpilastest soovib näha muudatusi oma töötamisele kuluvas ajas. Sagedamini/Pigem soovivad üliõpilased pühendada töötamisele senisest rohkem kui vähem aega. Kõige sagedamini (62%) väljendasid soovi muutusteks integreeritud õppe üliõpilased, kellest valdav enamik (44%) soovib tööle pühendada senisest rohkem aega. Kõige enam on töötamise mustriks rahul rakenduskõrgharidusõppe üliõpilased, kuigi ka nende hulgas on ligi kolmandik (31%) õppureid, kes soovivad töötada senisest rohkem aega.

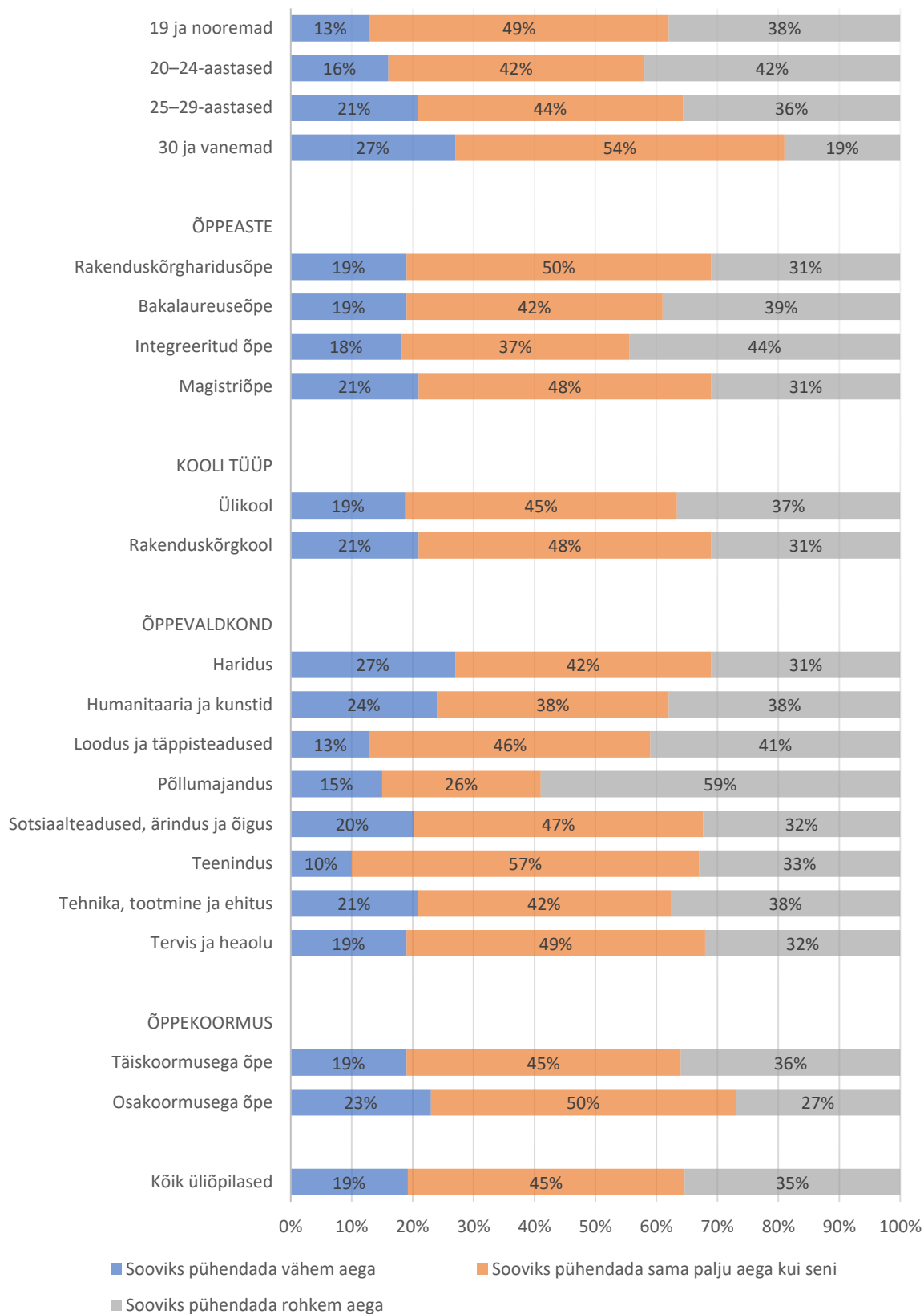
Hinnangutes oma töötamise mahule eristuvad õppevaldkondade võrdluses humanitaaria ja kunstide valdkond ning teeninduse valdkond, kuid erinevatel põhjustel. Humanitaaria ja kunstide valdkonna üliõpilaste hulgas on kõige enam (62%) neid, kes soovivad pühendada töötamisele senisest teistsugusest mahu. Kui suurem osa muutuste soovijatest (38%) tahavad töötada senisest enam, siis umbes neljandik (24%) leidis, et nende soov on töötada senisest vähem. Humanitaaria ja kunstide valdkonna üliõpilased töötavad teiste õppevaldkondade õppuritega võrreldes keskmiselt oluliselt vähem (26 vs. 31 tundi nädalas) (vt Joonis 36). Kõige sagedamini väljendasid rahulolu töötamisele kuluva aja osas teeninduse valdkonna üliõpilased, kellest muudatusi töötamisele kuluvas ajas soovisid näha vähem kui pooled (43%). Kolmandik neist väljendas soovi pühendada töötamisele rohkem aega.

Vanuserühmade võrdluses kerkib esile, et mida vanemad on üliõpilased, seda sagedamini soovivad nad pühendada töötamisele senisest vähem aega.

Osakoormusega õppivad üliõpilased võrreldes täiskoormusega õppivate kaaslastega on mõnevõrra rahulolevamad oma ajakasutusega töötamise osas (50% vs. 45%). Kui täiskoormusega õppuritest soovib töötamisele senisest rohkem aega pühendada iga kolmas (36%), siis osakoormusega üliõpilastest iga neljas (27%).

Sagedamini soovivad töötamisele senisest enam aega pühendada hea majandusliku taustaga üliõpilased (34% vs. 18% kehva majandusliku taustaga üliõpilastest). Samuti väljendasid suurema mahuga töötamise soovi pigem need üliõpilased, kes töötavad kuni 30 tundi nädalas. Oma praeguse töötamise osakaaluga on suuremas osas rahul pigem hea kui kehva majandusliku taustaga üliõpilased (39% vs. 15%) ning eelkõige need üliõpilased, kes töötavad täiskoormusega (40 tundi nädalas).

JONIS 47. ÜLIÕPILASTE HINNANG AJAKASUTUSE KOHTA TÖÖTAMISE OSAS, %

7. Sissetulekud ja kulutused

PEAMISED TULEMUSED:

Kuni 24-aastaste, bakalaureuseõppe või rakenduskõrgharidusõppes täiskoormusega õppivate üliõpilaste keskmine igakuine netosissetulek on 447 eurot ja keskmised kulutused 359 eurot kuus (sissetulekute mediaan on 575 eurot ja kulutuste mediaan 321 eurot). Nende rahalist olukorda iseloomustab:

- suur sissetulekute ebavõrdsus: 20% kõige madalamate sissetulekutega üliõpilasi omavad igakuiselt kuni 212 eurot ja 20% kõige kõrgemate sissetulekutega üliõpilastel on igakuiselt kasutada keskmiselt 660 kuni 1450 eurot. Kogu semestri vältel töötavate üliõpilaste keskmine netosissetulek on pea kaks korda kõrgem, kui mitte-töötavatel üliõpilastel, vastavalt 625 ja 315 eurot kuus.
- pool üliõpilaste sissetulekutest on nende enda teenitud palk ja kolmandik perekonnalt või partnerilt saadud raha, veidi üle viiendiku moodustavad erinevad üliõpilastele makstavad toetused ja stipendiumid. Pea pool igakuistest väljaminekutest läheb igapäevastele elamiskuludele (toit ja muud tavapärased kulud) ja veerand eluasemega seotud kulude katteks.
- tõsistes rahalistes raskustes on enda hinnangul umbes viiendik üliõpilastest, 47% aga ei tunne rahalisi raskusi.

Üheks oluliseks teemaks üliõpilaste sotsiaal-majanduslikust olukorrast rääkides on muidugi nende sissetulekud ja kulutused. Siinses alapeatükis on fookuses üliõpilaste igakuiste keskmiste sissetulekute suurus, peamised sissetulekuallikad, igakuiste keskmiste kulutuste suurus ja struktuur ning üliõpilaste hinnang oma rahalisele olukorrale.

Kui teistes aruande peatükkides on analüüsitud ja esitatud tulemused üliõpilaste kohta erinevatel õppetasetel (va doktoriõpe) ja igas vanuses, siis **sissetulekute ja kulutuste peatükis on esitatud tulemused ainult kõrghariduse esimese astme – bakalaureuseõppe ja rakenduskõrgharidusõppe üliõpilaste kohta, kes on kuni 24-aastased (kaasa arvatud) ja õpivad täiskoormusega õppes (kokku 805 üliõpilast)**. Nagu eelnevatest peatükkidest lugeda võis, on Eesti üliõpilaskond äärmiselt mitmekesine nii vanuse, töötamise mustrite, haridustee, laste ja paljude teiste tegurite poolest. Kogu see mitmekesisus mängib olulist rolli ka nende sissetulekutes ja kulutustes, mis varieeruvad väga suurel määral. See omakorda teeb aga ülevaate saamise Eesti üliõpilaste keskmistest sissetulekutest ja kulutustest väga keeruliseks. Lisaks tuleb arvesse võtta asjaolu, et EUROSTUDENT uuringus ei kasutata sissetulekute ja kulutuste all ametlikku statistikat, vaid üliõpilastel palutakse endal hinnata ja sisestada vastavad arvud oma vastustesse. EUROSTUDENT uuringu pikaajaline kogemus on näidanud, et tegemist on üliõpilaste jaoks kõige keerulisema osaga küsimustikus, mida on raske täita ning uuringu teostajatel on keeruline tagada, et kõik üliõpilased küsimustest ühtmoodi aru said ja oma vastused andsid. Andsime EUROSTUDENT VI küsitluses üliõpilastele ka võimaluse vaba vastusena kommenteerida, kuidas nad sissetulekuid ja kulutusi käsitlevatest küsimustest aru said ja neid täitsid. Nende vastuste analüüs näitab, et olukord on küllaltki mitmekesine ja segadust tekitav. Kõikidel eelnevatel kirjeldatud põhjustel on tulemuste selguse ja võrreldavuse tagamiseks siinses peatükis otsustatud analüüsida ja esitada

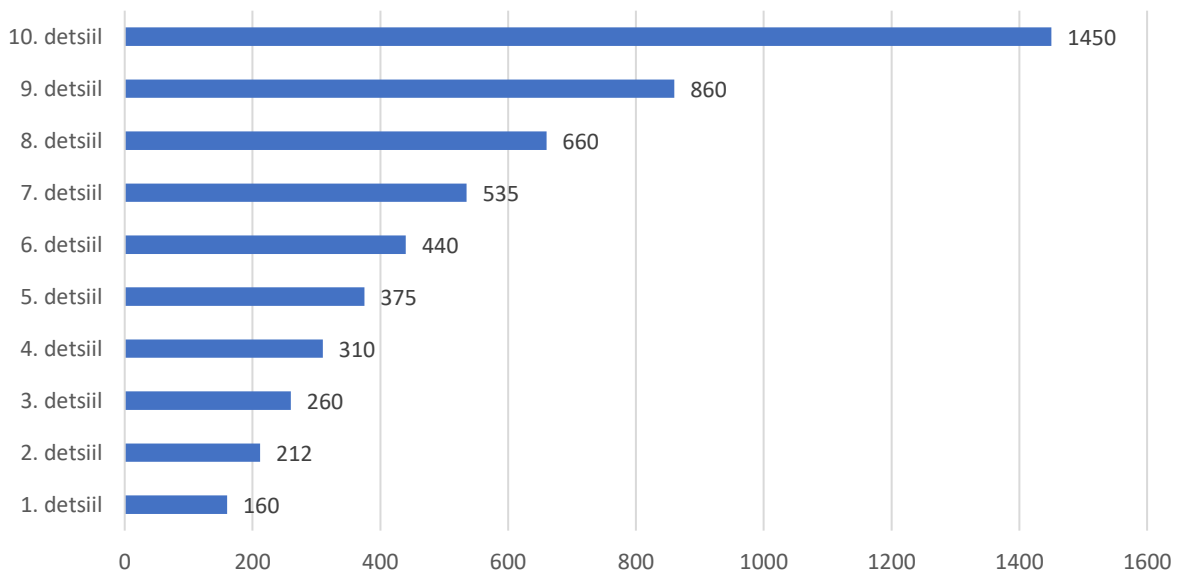

ainult nn traditsioonilise üliõpilase majanduslikku olukorda puudutav info. Selleks on kõrghariduse esimesel astmel ehk rakenduskõrgharidusõppes või bakalaureuseõppes täiskoormusega õppiv noor üliõpilane, kes on kuni 24-aastane. Nimetatud piirangute tõttu pole kahjuks võimalik võrrelda siinse, 2016.aasta uuringu tulemusi varasemate EUROSTUDENT uuringute tulemustega.

Sissetulekud

Sissetulekute all palusime üliõpilastelt märkida rahasummad, mis on nende käsutuses ja mõeldud ühes kuus kasutamiseks. Sinna alla kuuluvad perekonnalt/partnerilt/elukaaslaselt saadud raha, üliõpilastele mõeldud toetused ja stipendiumid nii Eestist kui ka välisriigist, enda teenitud töötasu (neto) ja muud tulud (näiteks sotsiaaltoetused, tulu investeringutelt või kinnisvarast, laenud). Kuni 24-aastaste, bakalaureuseõppe või rakenduskõrgharidusõppes õppivate üliõpilaste keskmine igakuine netosissetulek on 447 ja mediaansissetulek 375 eurot²⁵. Kuigi siinses peatükis on analüüsitud ainult kitsendatud osa üliõpilaskonnast, esineb ka siin suur varieeruvus üliõpilaste sissetulekutes (vt joonis 48). Kui 20% kõige madalamate sissetulekutega üliõpilasi omavad igakuiselt kuni 212 eurot, siis 20% kõige kõrgemate sissetulekutega üliõpilastel on igakuiselt kasutada keskmiselt 660 kuni 1450 eurot. Kõige suurem hüpe sissetulekute suuruses toimubki 10% kõige kõrgemate sissetulekutega üliõpilaste seas, kus keskmise sissetuleku vahemik jääb 860 ja 1450 euro vahele. Poolte üliõpilaste sissetulek jääb alla 375 euro kuus.

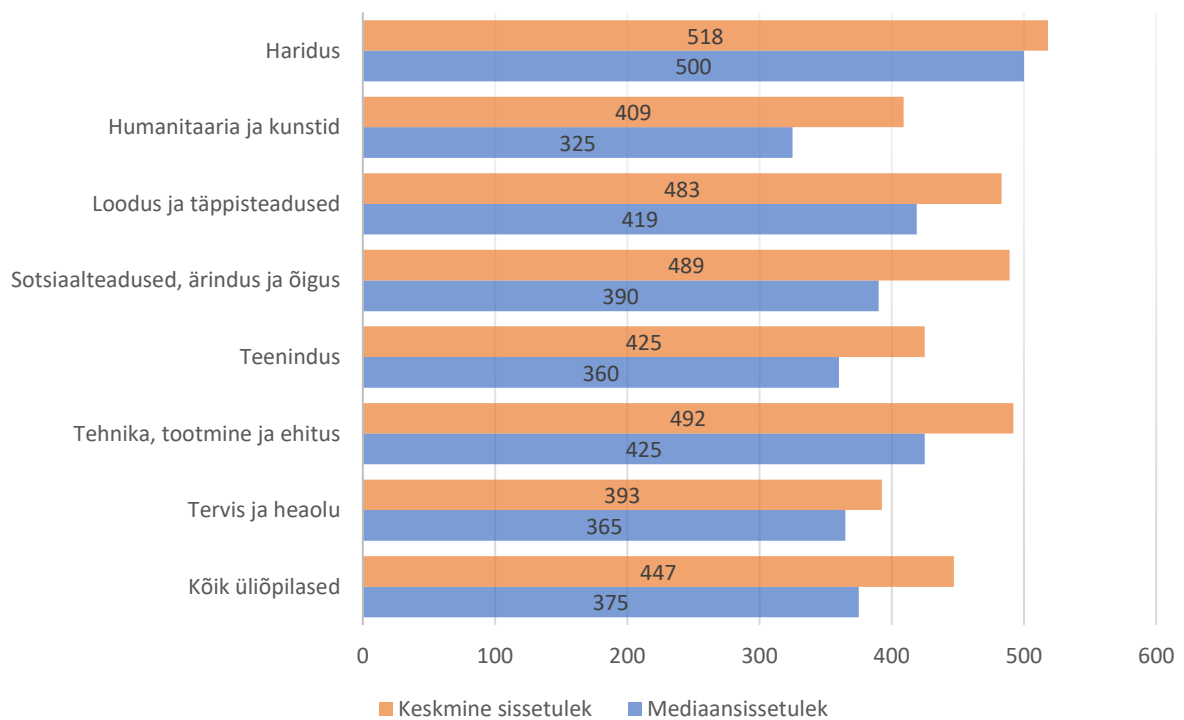
JOONIS 48. KUNI 24-AASTASTE TÄISKOORMUSEGA ÕPPIVATE KÕRGHARIDUSE I ASTME (BAKALAUREUSE- JA RAKENDUSKÕRGHARIDUSÕPPE) ÜLIÕPILASTE KESKMINE NETOSISSETULEK KUUS DETSIILIDE KAUPA, €

²⁵ Keskmine sissetulek on üliõpilaste sissetulekute aritmeetiline keskmine, mis on saadud sissetulekute kogusumma jagamisel üliõpilaste arvuga. Mediaansissetulek on järjestatud sissetulekute arvurea keskmine liige, mediaansissetulekust on pooltel üliõpilastel madalam sissetulek ja pooltel üliõpilastel kõrgem sissetulek.

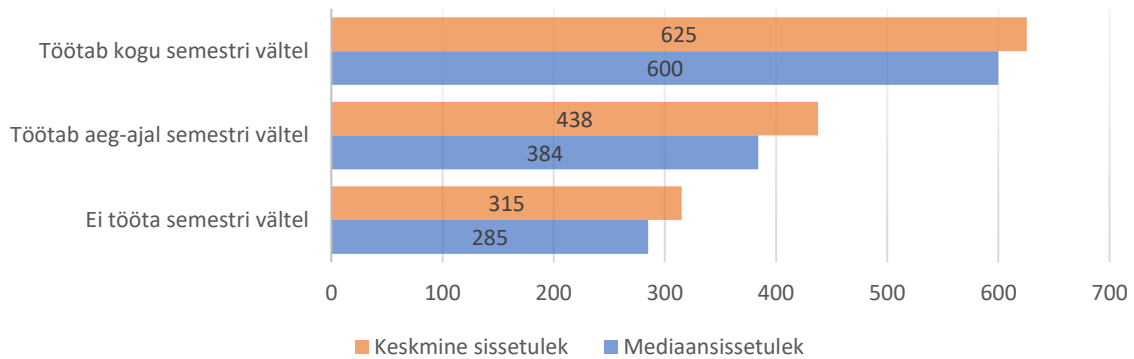
Üliõpilaste kuine keskmine netosissetulek sõltub ka sellest, millises õppevaldkonnas õpitakse (joonis 49). Kui keskmine mediaansissetulek kõikide üliõpilaste puhul on 375 eurot kuus, siis sellest kõrgem on mediaansissetulek hariduse (500 eurot kuus), loodus- ja täppisteaduste (410 eurot kuus) ja tehnika, tootmise ja ehituse valdkonnas õppijatel (403 eurot kuus) ning madalaim põllumajanduse erialadel õppijatel (230 eurot kuus).

JOONIS 49. KUNI 24-AASTASTE TÄISKOORMUSEGA ÕPPIVATE KÕRGHARIDUSE I ASTME (BAKALAUREUSE- JA RAKENDUSKÕRGHARIDUSÕPPE) ÜLIÕPILASTE NETOSISSETULEK ÜHES KUUS ÕPPEVALDKONNA JÄRGI, MEDIAAN JA KESKMINE, €

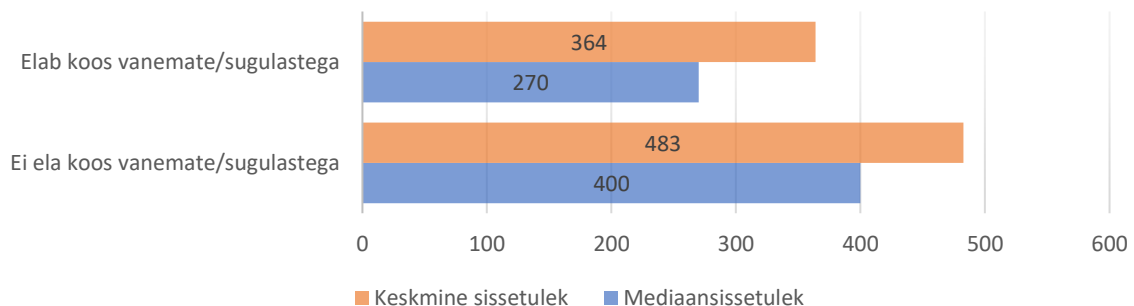
Ühe kuu sissetuleku suuruse juures on oluline roll kindlasti nii sellel, kas üliõpilane käib õpingutega paralleelselt ka tööl või mitte kui ka sellel, kas ta elab õpingute ajal koos oma vanematega või mitte. Joonisel 50 on esitatud üliõpilaste kuine keskmine netosissetulek selle alusel, kas üliõpilane töötas ja kui sageli semestri vältel (küsitluse ajal). Selgub, et üliõpilaste puhul, kes töötasid kogu semestri vältel, oli kuine mediaansissetulek 600 eurot, aeg-ajalt semestri vältel töötavatel üliõpilastel 384 eurot (sarnane üldise mediaaniga) ja neil, kes semestri vältel üldse ei töötanud, oli mediaansissetulek 285 eurot kuus.

JOONIS 50. KUNI 24-AASTASTE TÄISKOORMUSEGA ÕPPIVATE KÕRGHARIDUSE I ASTME (BAKALAUREUSE- JA RAKENDUSKÕRGHARIDUSÕPPE) ÜLIÕPILASTE NETOSISSETULEK ÜHES KUUS TÖÖTAMISE JÄRGI, MEDIAAN JA KESKMINE, €

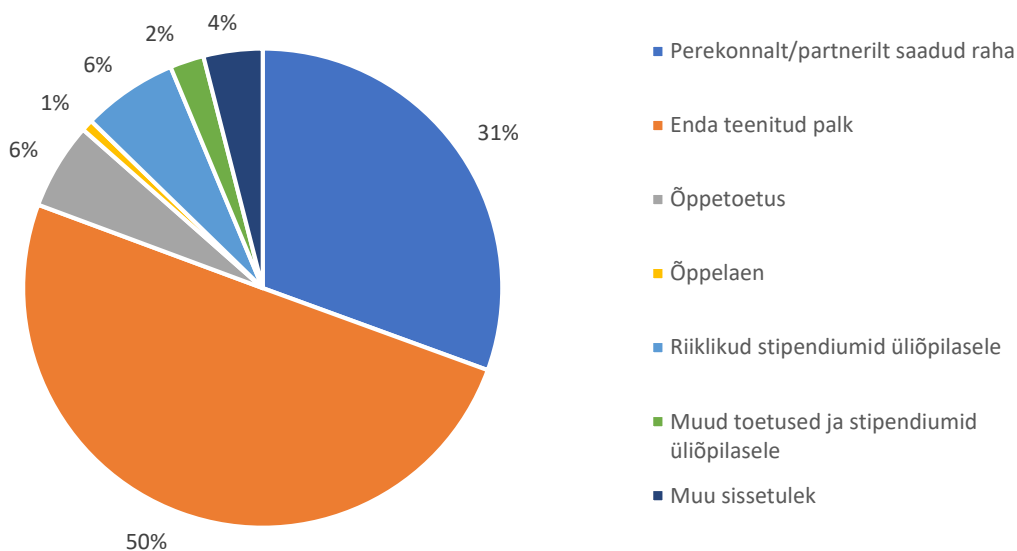
Joonisel 51 on esitatud üliõpilaste kuine sissetulek selle alusel, kas õpingute ajal elatakse koos vanemate/sugulastega või mitte. Selgub, et vanemate ja/või sugulastega õpingute ajal koos elavate üliõpilaste mediaansissetulek ühes kuus on oluliselt madalam (270 eurot kuus) kui neil, kes vanemate/sugulastega koos ei ela (400 eurot kuus).

JOONIS 51. KUNI 24-AASTASTE TÄISKOORMUSEGA ÕPPIVATE KÕRGHARIDUSE I ASTME (BAKALAUREUSE- JA RAKENDUSKÕRGHARIDUSÕPPE) ÜLIÕPILASTE NETOSISSETULEK ÜHES KUUS VANEMATE/SUGULASTEGA ELAMISE JÄRGI, MEDIAAN JA KESKMINE, €

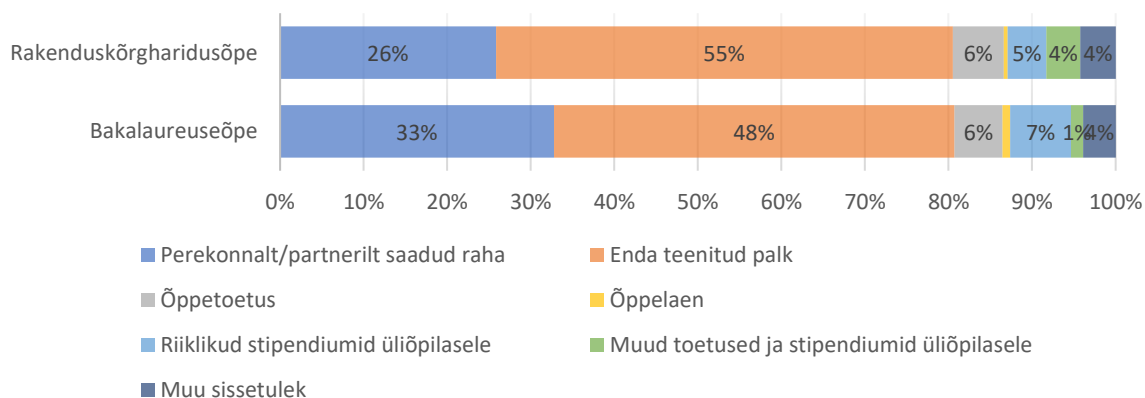
Kõige suurema osa üliõpilaste sissetulekutest (vt joonis 52) moodustab nende enda teenitud palk (50% kogusissetulekust) ja teise olulise osa perekonnalt või partnerilt saadud raha (31% kogusissetulekust). Muud sissetulekuallikad moodustavad kokku juba vähem kui 20% üliõpilaste keskmisest sissetulekust, neist suurema osa (14%) moodustavad erinevad üliõpilastele makstavad toetused ja stipendiumid (sh õppetoetus). Õppelaenu roll üliõpilaste sissetulekutes on väga väike (vaid 1% kogusissetulekust).

JOONIS 52. KUNI 24-AASTASTE TÄISKOORMUSEGA ÕPPIVATE KÕRGHARIDUSE I ASTME (BAKALAUREUSE- JA RAKENDUSKÕRGHARIDUSÕPPE) ÜLIÕPILASTE SISSETULEKUALLIKAD

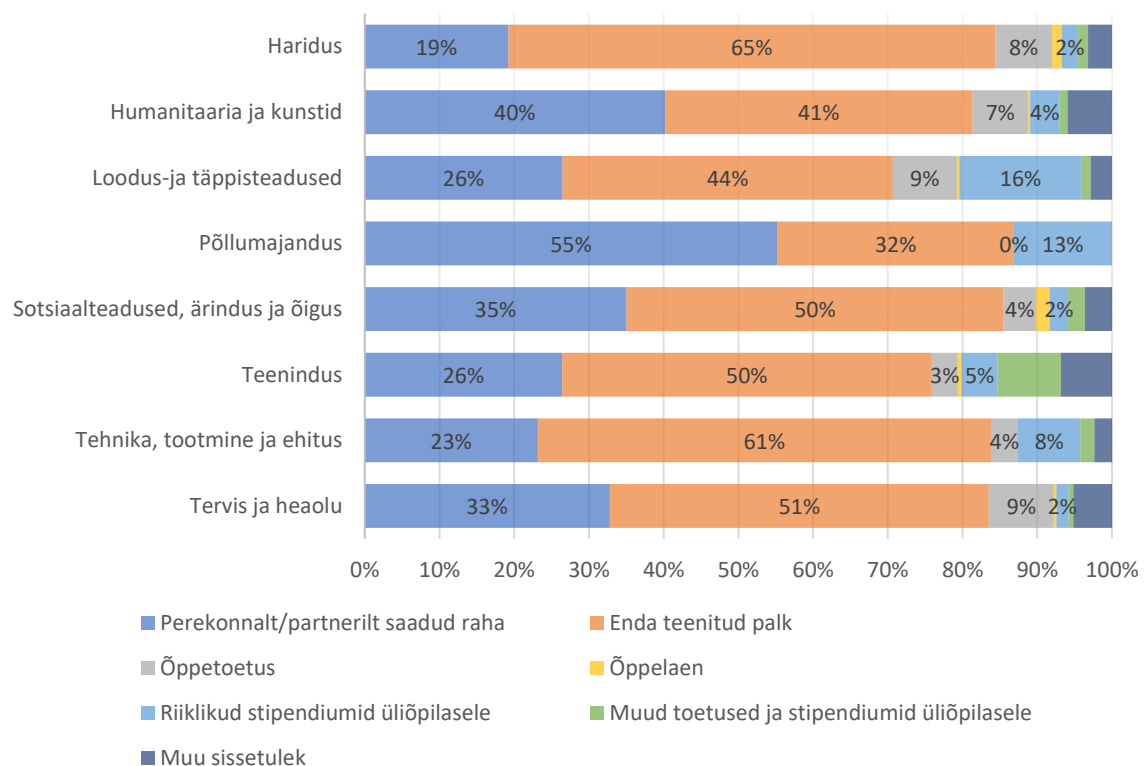
Väikesed erinevused üliõpilaste sissetulekuallikate olulisuses esinevad selle alusel, kas õpitakse ülikoolis, bakalaureuseõppes või rakenduskõrgkoolis, rakenduskõrgharidusõppes (joonis 53). Bakalaureuseõppe üliõpilastel moodustab perekonnalt või partnerilt saadud raha veidi suurema osakaalu koguelarvest ja enda teenitud palk väiksema osakaalu sissetulekutest, kui rakenduskõrghariduse üliõpilastel. Seda selgitab muuhulgas muidugi ka asjaolu, et rakenduskõrgharidusõppes on töötavate üliõpilaste osakaal oluliselt kõrgem, kui bakalaureuseõppes (kui rakenduskõrgharidusõppes töötab kogu semestri vältel või aeg-ajalt 71% üliõpilastest, siis bakalaureuseõppes 58% üliõpilastest).

JOONIS 53. KUNI 24-AASTASTE TÄISKOORMUSEGA ÕPPIVATE KÕRGHARIDUSE I ASTME (BAKALAUREUSE- JA RAKENDUSKÕRGHARIDUSÕPPE) ÜLIÕPILASTE SISSETULEKUALLIKATE JAOTUS ÕPPEASTME ALUSEL

Sissetulekuallikad ja nende panus üliõpilase igakuisesse sissetulekusse sõltub olulisel määral ka valdkonnast, kus õpitakse. Jooniselt 54 nähtub, et kui muidu moodustab enda teenitud palk kõige suurema osa kogusissetulekust enamikes õppevaldkondades õppijatel, siis põllumajanduse valdkonnas annab suurima panuse vanematelt/partnerilt saadud raha, mis on ka humanitaaria ja kunstide valdkonna üliõpilastel enda teenitud palga kõrval samaväärse panusega. Kõige väiksem on perekonna või partneri roll sissetulekutes hariduse ja tehnika, tootmise ja ehituse valdkonnas, kõige suurem aga põllumajanduse valdkonnas. Märkimisväärne on kindlasti riiklike stipendiumide osatähtsus loodus- ja täppisteaduste valdkonna üliõpilaste

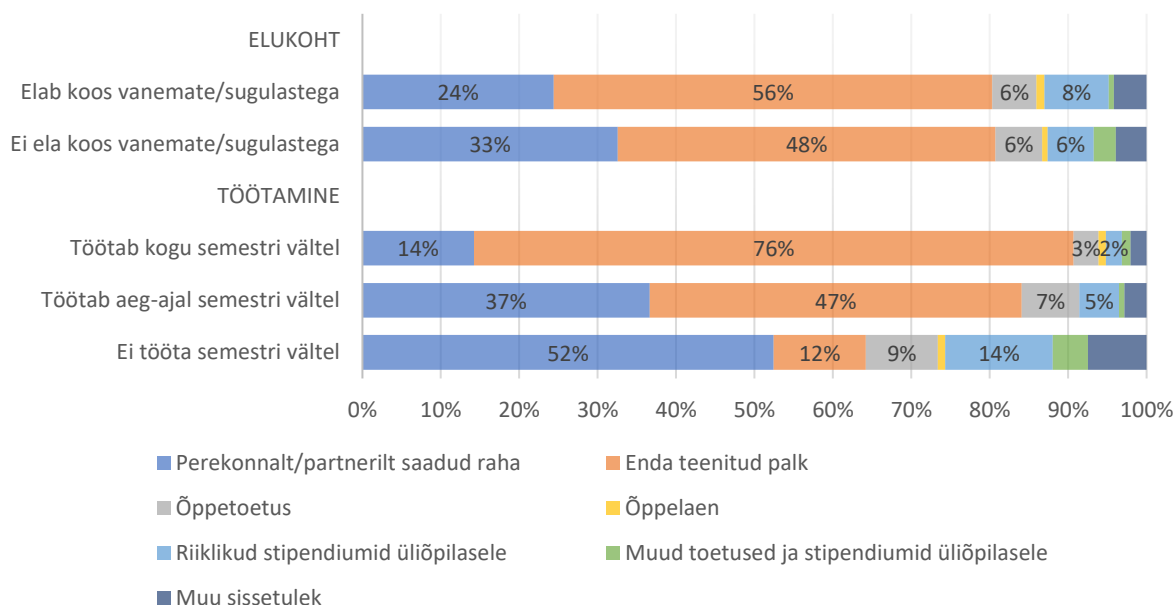
JOONIS 54. KUNI 24-AASTASTE TÄISKOORMUSEGA ÕPPIVATE KÕRGHARIDUSE I ASTME (BAKALAUREUSE- JA RAKENDUSKÕRGHARIDUSÕPPE) ÜLIÕPILASTE SISSETULEKUALLIKATE JAOTUS ÕPPEVALDKONNA ALUSEL

Kuna sissetulek enda teenitud palgast moodustab keskmise üliõpilase sissetulekust suurima osa, sõltub üliõpilase tegelik sissetulekuallikate jaotus sellest, kas ja kui sageli ta õpingute ajal töötab (vt joonis 55). Üliõpilastel, kes töötavad kogu semestri vältel, moodustab enda teenitud palk igakuisest sissetulekust 76%, perekonnalt/partnerilt saadud raha vaid 14% ja erinevat üliõpilastele mõeldud toetused ja stipendiumid 6%. Semestri vältel aeg-ajalt töötavate üliõpilaste sissetulekust moodustab enda teenitud palk veidi alla poole (47%), vanematelt/partneritelt saadud raha juba oluliselt suurema osa ehk 37% ja erinevad üliõpilaste toetused ja stipendiumid 13%. Üliõpilased, kes üldse semestri vältel ei tööta, saavad veidi üle poole oma sissetulekust vanematelt ja/või partnerilt (52%) ja 28% õppetoetusest ja teistest üliõpilastele mõeldud toetustest ja stipendiumidest, enda teenitud palk

moodustab vaid 12% ja siin all on ilmselt mõeldud kas varasemalt teenitud palgast jäänud sääste või on töötatud semestrite-vahelisel perioodil.

JOONIS 55. KUNI 24-AASTASTE TÄISKOORMUSEGA ÕPPIVATE KÕRGHARIDUSE I ASTME (BAKALAUREUSE- JA RAKENDUSKÕRGHARIDUSÕPPE) ÜLIÕPILASTE SISSETULEKUALLIKATE JAOTUS ELUKOHA JA TÖÖTAMISE ALUSEL

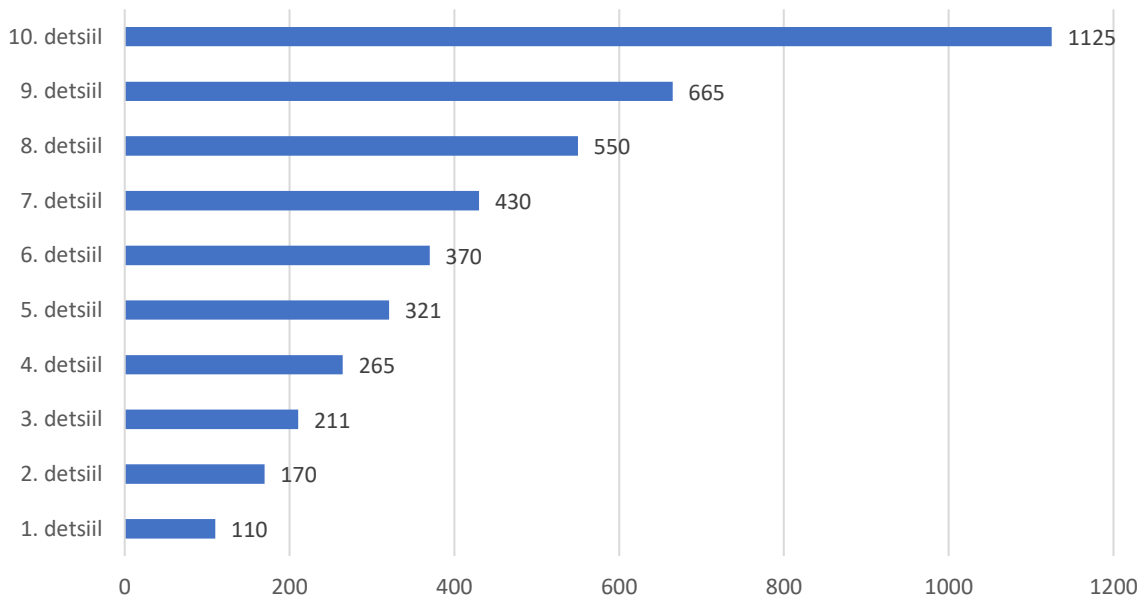
Vajaduspõhist õppetoetust saab kuni 24-aastastest täiskoormusega õppivatest rakenduskõrghariduse- või bakalaureuseõppe üliõpilastest küsitluse tulemuste alusel viiendik (20% saab vajaduspõhist õppetoetust ja 1% vajaduspõhist eritoetust). Kui üliõpilaste netosissetuleku mediaan on ühes kuus 375 eurot, siis vajaduspõhise õppetoetuse saajate seas on 56% selliseid, kelle netosissetulek ühes kuus (koos toetusega) jääb alla 375 euro ja 44% toetuse saajatest omavad ühes kuus suuremat sissetulekut, kui 375 eurot. Kuigi 28% vajaduspõhise õppetoetuse saajatest hindavad end olevat tõsisemates rahalistes raskustes, ütleb teisalt 40% toetusesaajatest, et neil ei ole rahalisi raskusi. Vajaduspõhise õppetoetuse saajatest 27% elab õpingute ajal vanemate või sugulastega ja 43% õpingute ajal. Toetuse saajatest 25% töötab kogu semestri vältel ja 18% aeg-ajalt. Peamise põhjusena toovad vajaduspõhist õppetoetust saavad üliõpilased esile töötamist elamiskulude katmiseks (63%), veidi vähem töökogemuse saamist (54%), 42% toetuse saajatest leiab, et ilma tööil käimata ei saaks nad endale kõrghariduse omandamist lubada. Siiski leidub ka vajaduspõhist õppetoetust saavate üliõpilaste seas küllaltki suur osa neid (29%), kes töötavad seetõttu, et neil on selleks piisavalt vaba aega.

Kulutused

Küsitluses palusime üliõpilastel anda ka ülevaate oma keskmistest ühe kuu kuludest käimasoleval semestril. Siia alla kuuluvad nii elamiskulud (eluasemekulud, toit, transport, sidekulud, tervishoiukulud, lapsehoiukulud, võlgade/laenude tagasimaksud, vaba aja tegevuste kulud ja muud kulud) kui ka õpingutega seotud kulud (õppeteenustasu, ainetele registreerimise ja eksami sooritamise tasu, õppematerjalide kulud ja muud õpingutega seotud kulud). Silmas pidasime kõiki tavapäraseid kulutusi, välja arvatud ühekordsed suuremad kulutused, nagu näiteks kodutehnika soetamine või puhkusereis. Seejuures palusime üliõpilastel eraldi märkida nii need kulud, mis nad ise tasuvad kui ka need, mida keegi teine (näiteks vanemad, partner, tööandja või teised) tema eest otse tasuvad nii, et see raha üliõpilase enda kätte vahepeal ei jõuagi. Siinses ülevaates on selguse mõttes ja võrreldavuse tagamiseks esitatud ainult need kulud, mida üliõpilased ise otse oma sissetulekust maksavad ja välja jäetud teiste poolt tasutud kulud. Üliõpilaste poolt antud vastustest selgus, et neil on teiste poolt tasutud kulutusi väga keeruline hinnata, mistõttu märgiti neid küsitluses väga erinevalt ja saadud vastused pole analüüsiks seetõttu piisavalt usaldusväärsed.

Kuni 24-aastaste täiskoormusega bakalaureuse- ja rakenduskõrghariduses õppivate üliõpilaste keskmised kulutused semestri vältel ühes kuus on 359 eurot ja mediaankulutused 321 eurot. Nii, nagu sissetulekute puhul, on ka igakuiste kulutuste järgi üliõpilaste olukord vägagi erinev. Joonisel 56 on esitatud üliõpilaste kuised kulutused detšiilide kaupa. Sellest nähtub, et kui 20% kõige madalamate igakuiste kulutustega üliõpilased kulutuavad kuni 170 eurot kuus, siis 20% kõige kõrgemate väljaminekutega üliõpilastel kulub ühes kuus vähemalt 550 eurot ja mõnedel ulatub see ka 1125 euroni.

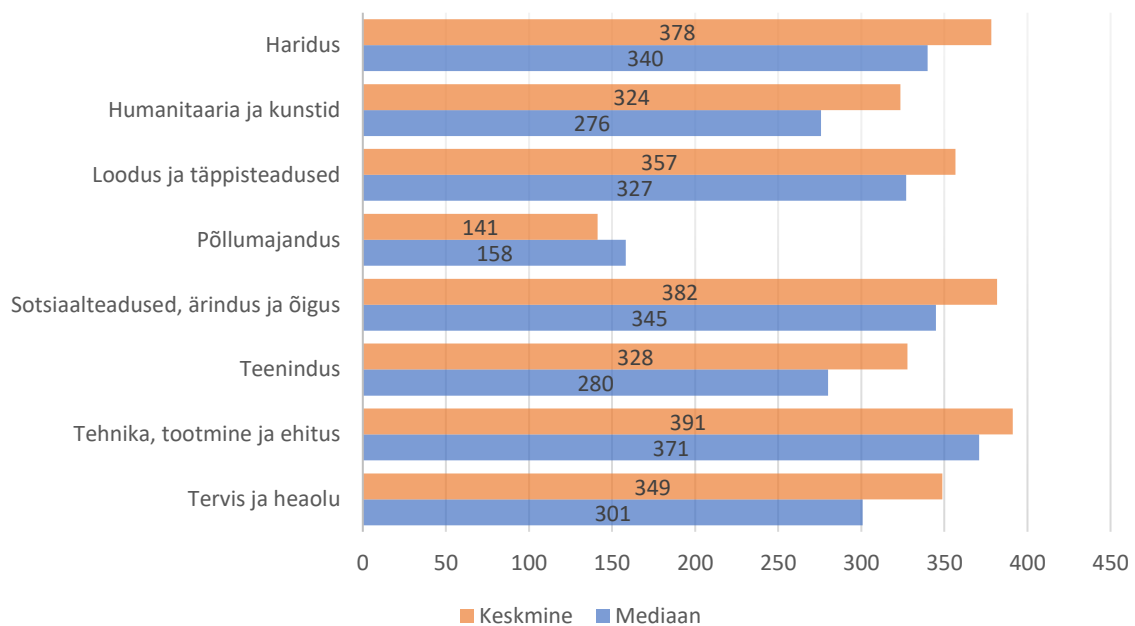
JOONIS 56. KUNI 24-AASTASTE TÄISKOORMUSEGA ÕPPIVATE KÕRGHARIDUSE I ASTME (BAKALAUREUSE- JA RAKENDUSKÕRGHARIDUSÕPPE) ÜLIÕPILASTE KESKMISED KULUTUSED ÜHES KUUS DETSIILIDE KAUPA, €

Üliõpilaste igakuised keskmised kulutused ei erine oluliselt selle alusel, kas õpitakse bakalaureuse- või rakenduskõrgharidusõppes – esimese puhul on kulutuste mediaan 321 eurot ja teise puhul 322 eurot kuus. Küll aga erinevad väljaminekud selle alusel, mis valdkonnas õpitakse, kas õpingute ajal töötatakse ja kas elatakse koos vanematega või mitte.

Erinevused igakuistes väljaminekutes pole erinevate õppevaldkondade õppijate vahel küll väga suured, kuid mõned olulisemad vahed on siiski (vt joonis 57). Kui kõikide üliõpilaste puhul oli kuiste kulutuste mediaan 321 eurot, siis humanitaaria ja kunstide valdkonnas on mediaankulukuks 276 eurot kuus ja teeninduse valdkonnas 280 eurot kuus, samal ajal tehnika, tootmise ja ehituse valdkonnas õppijatel ulatuvad ühe kuu väljaminekud 371 euroni. Seega on erinevus ligi 100 eurot kuus. Kõige madalamad igakuised kulutused on küll põllumajanduse valdkonnas õppijatel (mediaan 158 eurot kuus), aga kuna neid on väga vähe nii Eesti üliõpilaskonnas tervikuna kui ka siinse küsitluse vastajate seas (kuigi vastajate valim on esinduslik), ei ole siinkohal hea põllumajanduse valdkonna tulemuste alusel järeldusi teha.

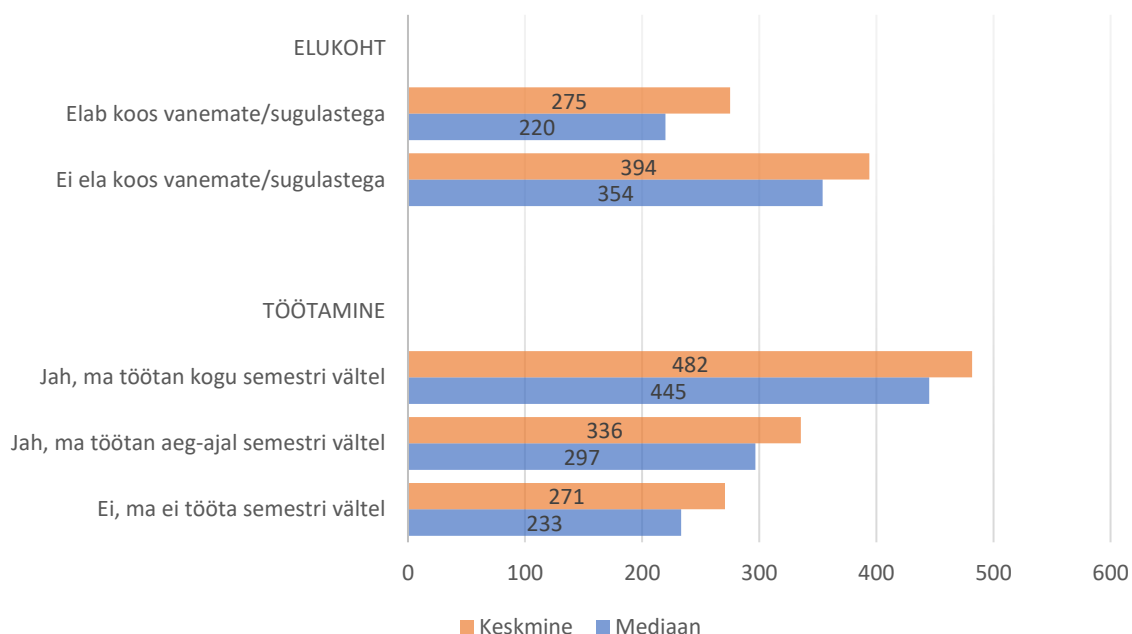
JOONIS 57. KUNI 24-AASTASTE TÄISKOORMUSEGA ÕPPIVATE KÕRGHARIDUSE I ASTME (BAKALAUREUSE- JA RAKENDUSKÕRGHARIDUSÕPPE) ÜLIÕPILASTE KULUTUSED ÜHES KUUS ÕPPEVALDKONDADE ALUSEL, MEDIAAN JA KESKMINE, €

Koos vanemate ja/või sugulastega õpingute ajal elavatel üliõpilastel on ka igakuised kulutused väiksemat (mediaan 220 eurot) kui neil, kes vanemate/sugulastega koos ei ela (mediaan 354 eurot) (joonis 58). Vanematega koos elades ei pea üliõpilased tõenäoliselt kulutama nii palju eluasemega seotud kuludele (üür, eluasemelaen) kui ka näiteks toidule. Töötavad üliõpilased kulutavad igakuiselt ka pea kaks korda rohkem raha elamis- ja õpingutega seotud väljaminekutele. Kui neil, kes üldse semestri vältel ei tööta, kulub ühes kuus 233 eurot (mediaan), siis aeg-ajalt töötavatel 297 eurot ja kogu semestri vältel töötavatel üliõpilastel juba 445 eurot kuus.

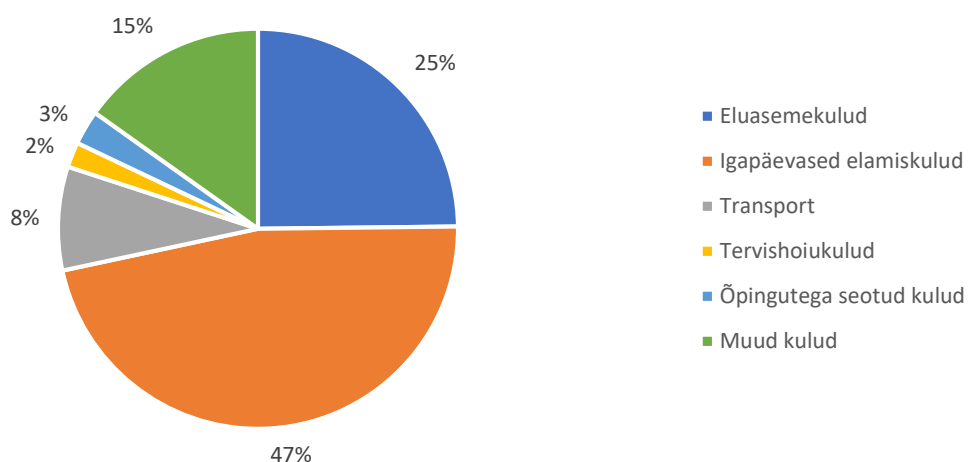

JOONIS 58. KUNI 24-AASTASTE TÄISKOORMUSEGA ÕPPIVATE KÕRGHARIDUSE I ASTME (BAKALAUREUSE- JA RAKENDUSKÕRGHARIDUSÕPPE) ÜLIÕPILASTE KULUTUSED ÜHES KUUS ELUKOHA JA TÖÖTAMISE ALUSEL, MEDIAAN JA KESKMINE, €

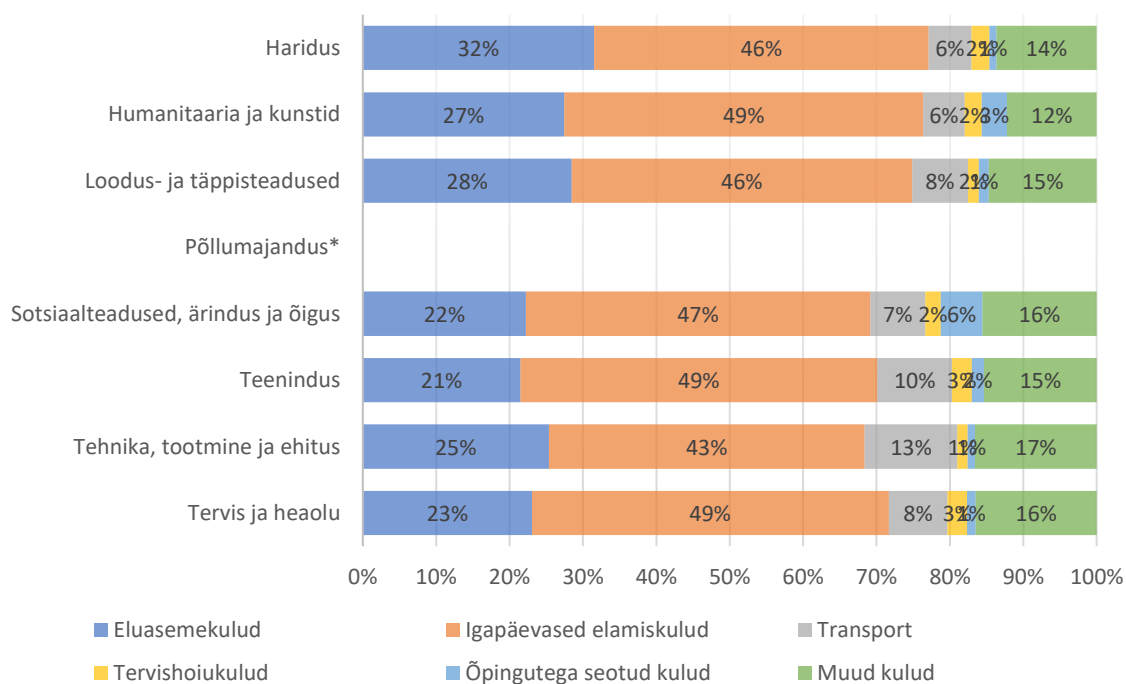
Kõige suurema osakaalu ehk 47% üliõpilaste igakuistest väljaminekutest (vt joonis 59) moodustavad igapäevased elamiskulud (toit ja muud tavapärased kulud, nagu riided, jalatsid, hügieenitarbed jm). Veerand üliõpilaste väljaminekutest läheb eluasemega seotud kulude katteks (üür, eluasemelaen, kommuunakulud, vesi, elekter ja sidekulud), 8% transpordile ja 15% moodustavad muud kulud (näiteks vaba aja tegevused, lapsehoiukulud, võlgade/laenude tagasimaksud jm). Õpingutega seotud kulud on igakuiselt üliõpilaste hinnangul väga väikesed – keskmiselt kuni 3% kuus.

JOONIS 59. KUNI 24-AASTASTE TÄISKOORMUSEGA ÕPPIVATE KÕRGHARIDUSE I ASTME (BAKALAUREUSE- JA RAKENDUSKÕRGHARIDUSÕPPE) ÜLIÕPILASTE KULUDE JAOTUS ÜHES KUUS

Üliõpilaste kulutuste struktuur on küllaltki sarnane, sõltumata sellest, kas õpitakse bakalaureuse- või rakenduskõrgharidusõppes, ülikoolis või rakenduskõrgkoolis. Mõningad erisused kerkivad esile õpilaste kulustruktuuris selle alusel, millises õppevaldkonnas õpitakse. Joonisel 60 on näha, et hariduse valdkonnas õppijate jaoks moodustavad eluasemekulud kuus ligi kolmandiku (32%), samal ajal kui teeninduse või sotsiaalteaduste, õiguse ja äriduse valdkonna üliõpilastel umbes viiendiku (vastavalt 21% ja 22%). Kuna hariduse valdkonna üliõpilased elavad kõige harvem üliõpilaselamus, võib see osaliselt põhjendada eluasemekulude suuremat osakaalu nende kulutustes. Teisalt elavad ka sotsiaalteaduste, äriduse ja õiguse valdkonna üliõpilased harvem ühiselamus, kuid nende väljaminekutest ei moodusta eluasemekulud nii suurt osa. Kui igapäevaste elamiskulude (toit, riided jm) osakaal üliõpilaste väljaminekutes on õppevaldkondade võrdluses küllaltki sarnane, siis suurem erinevus on väljaminekutes transpordikuludele.

JOONIS 60. KUNI 24-AASTASTE TÄISKOORMUSEGA ÕPIVATE KÕRGHARIDUSE I ASTME (BAKALAUREUSE- JA RAKENDUSKÕRGHARIDUSÕPPE) ÜLIÕPILASTE KULUDE JAOTUS ÜHES KUUS ÕPPEVALDKONNA ALUSEL

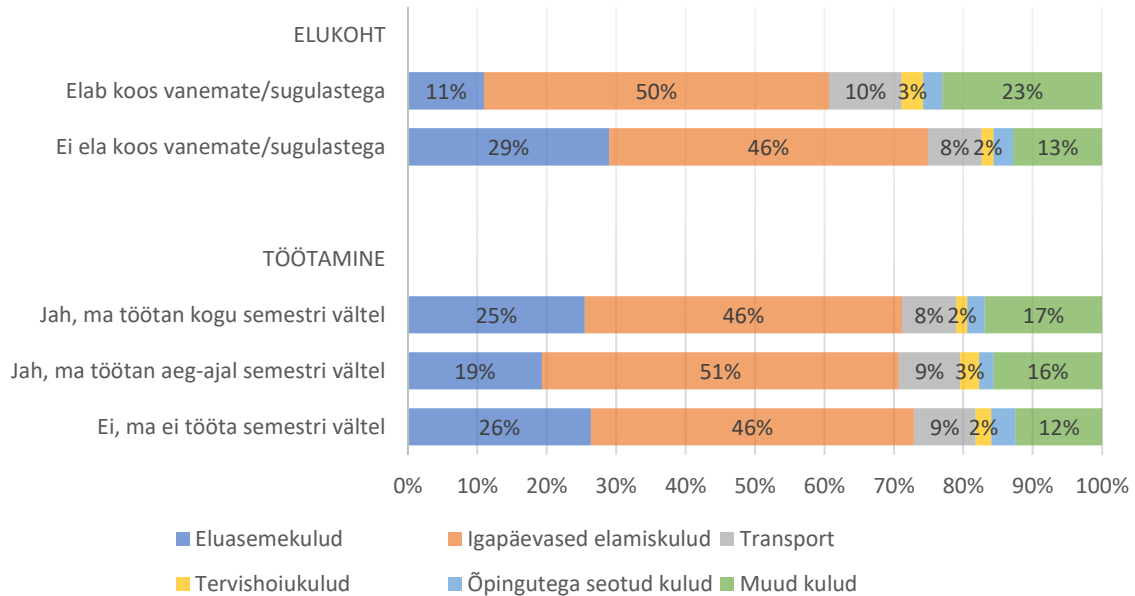

* Põllumajanduse valdkonnas oli selle küsimuse puhul liiga vähe vastajaid, et tulemusi esile tuua

Joonisel 61 vaatleme erinevusi üliõpilaste kulutustes selle alusel, kas elatakse õpingute ajal koos vanemate ja/või sugulastega ning kas ja kui sageli semestri vältel töötatakse. Vanemate/sugulastega elavad üliõpilased kulutavad ootuspäraselt väiksema osakaalu oma väljaminekutest eluasemega seotud kuludele (11% versus 29% ilma vanemate/sugulasteta elavatel üliõpilastel) ja suurema osakaalu (23% versus 13%) oma kogukuludest muudele kuludele ehk näiteks vaba aja tegevustele, lapsehoiukuludele, laenude tagasimaksetele jmt. Huvitaval kombel ei erine üliõpilaste kulustruktuur oluliselt selle alusel,

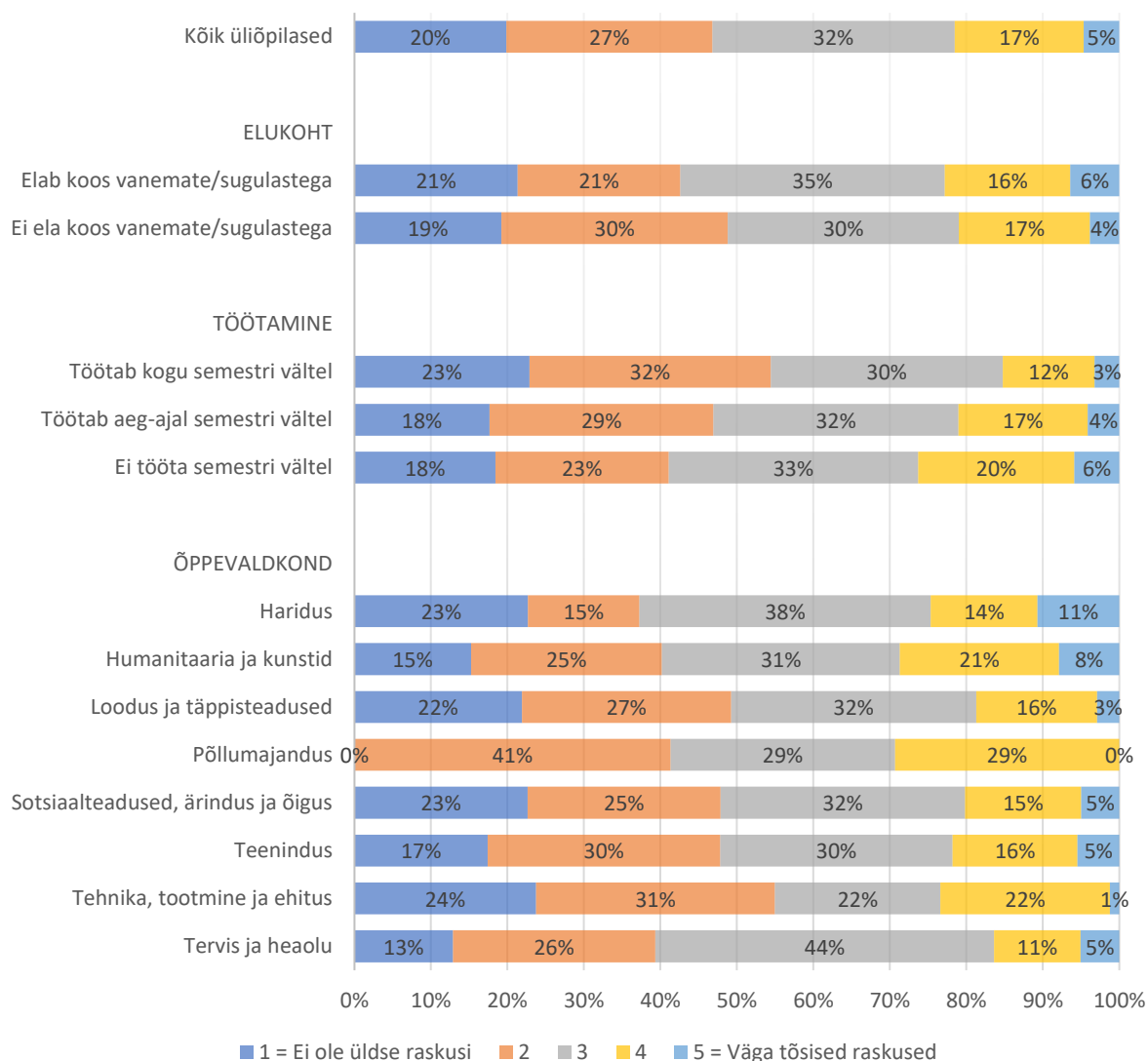
kas õpingute ajal ka töötatakse või mitte. Samas on siin vaatluse all vaid kuni 24-aastased üliõpilased, kelle seas töötajaid vähem, kui vanemate üliõpilaste seas.

JOONIS 61. KUNI 24-AASTASTE TÄISKOORMUSEGA ÕPIVATE KÕRGHARIDUSE I ASTME (BAKALAUREUSE- JA RAKENDUSKÕRGHARIDUSÕPPE) ÜLIÕPILASTE KULUDE JAOTUS ÜHES KUUS ELUKOHA JA TÖÖTAMISE ALUSEL

Küsitluses palusime üliõpilastel ka hinnata, mil määral on neil praegu rahalisi raskusi (joonis 62). (Väga) tõsiseid rahalisi raskusi tõi esile 22% ehk veidi üle viiendiku üliõpilastest (neist 5%l on väga tõsised raskused ja 17% tõsised raskused) ja see ei erine oluliselt ülikoolis või rakenduskõrgkoolis õppijate vahel. Teatavad erisused hinnangutes oma rahalisele olukorrale on selle järgi, millises õppevaldkonnas õpitakse. Hariduse, humanitaaria ja kunstide ja ka tehnika, tootmise ja ehituse valdkondades õppijad hindavad end teistest enam tõsistes rahalistes raskustes olevat (vastavalt 25%, 29% ja 23%), seejuures hariduse, aga ka humanitaaria ja kunstide erialadel on teistest oluliselt rohkem neid, kes väga tõsiseid raskusi esile toovad (vastavalt 11% ja 8%). Tõsistes rahalistes raskustes on ka rohkem need, kes semestri vältel üldse ei tööta (26%) võrreldes nendega, kes kogu semestri vältel töötavad (15%).

JONIS 62. KUNI 24-AASTASTE TÄISKOORMUSEGA ÕPPIVATE KÕRGHARIDUSE I ASTME (BAKALAUREUSE- JA RAKENDUSKÕRGHARIDUSÕPPE) ÜLIÕPILASTE HINNANG OMA RAHALISTELE RASKUSTELE

8. Rahvusvaheline mobiilsus

PEAMISED TULEMUSED:

- Lühiajaliselt on mõnes väliskõrgkoolis õppimas käinud 7% üliõpilastest ja 22% plaanib seda millalgi teha. Ülejäänud ei ole käinud ega plaani ka seda teha.
- Kõige sagedamini on lühiajaliselt õppimas käidud Saksamaal ja Soomes ning valdavalt on välisriigis viibitud 4-6 kuud.
- Peamiselt rahastavad üliõpilased oma õpinguid välisriigis Euroopa Liidu stipendiumi/laenu toel (53%) ja/või perekonna/vanemate/partneri toetusega (21%).
- Peamisteks takistusteks rahvusvahelisele mobiilsusele peetakse kaasnevaid rahalisi kulutusi, lahusolekut lähedastest ja tasustatud töökoha kaotust.
- Üliõpilaste hinnangud kõrgharidusreformiga muutunud tingimuste mõjule rahvusvahelisele mobiilsusele jagunevad pooleks – pooled leiavad, et uued tingimused toetavad ja teine pool leiab, et hoopis takistavad lühiajaliselt vahetusüliõpilaseks minemist.

Euroopa kõrgharidusruumis on eesmärgiks seatud, et aastaks 2020 peab vähemalt 20% kõrghariduse lõpetajatest olema rahvusvahelise mobiilsuskogemusega. Eesti on lõpetajate asemel fookusesse seadnud hetkel õppivad tudengid ja nende lühiajalise õpirände, mille puhul on soov saavutada sihttase, kus aastal 2020 on vähemalt 10% meie üliõpilaskonnast on rahvusvahelise mobiilsuskogemusega (Eesti elukestva õppe strateegia 2020). Eesmärgi täitumiseni on aga veel pikk maa minna – viimaste ametlike andmete kohaselt oli üliõpilaste lühiajaline mobiilsus vastavalt 1,4% aastal 2015 ja 1,8% aastal 2016²⁶. Kuid lisaks lühiajalisele õpirändele on ka muidugi teisi mooduseid rahvusvahelist mobiilsuskogemust saada, seda terviklikult seiravad indikaatorid on alles loomisel²⁷.

Lisaks kõrghariduse rahvusvahelistumisele kui laiemale eesmärgile kannab rahvusvaheline õpiränne endas ka üliõpilase kui isiku mitmekülgset arengut soodustavat võimalust. Välismaal õppimine rikastab üliõpilast mitmeti – lisaks uutele erialastele teadmistele ning toimetulekule uues akadeemilises keskkonnas on tegemist ka isiklikus plaanis väljakutset pakkuva kogemusega, mis annab võimaluse tutvuda ja kohaneda teise keele- ning kultuuriruumiga, luua uusi rahvusvahelisi kontakte ning arendada seeläbi endas erinevaid oskusi. Antud peatükk annab ülevaate, kui paljud Eesti üliõpilastest on oma kõrgharidusõpingute jooksul viibinud lühiajaliselt välismaal õppimas ning mida peavad Eesti üliõpilased peamisteks takistavateks ning soodustavateks teguriteks, et välismaale õppima suunduda. Üliõpilaste kohta, kes on rahvusvahelise õpirände kogemusega, esitasime täpsustava ülevaate, kui kaua, millises riigis ning millise programmi kaudu olid õpingud korraldatud, samuti võtsime tähelepanu alla rahastamisallikad, mis on üliõpilaste seas välisõpingute finantseerimisel enam levinud.

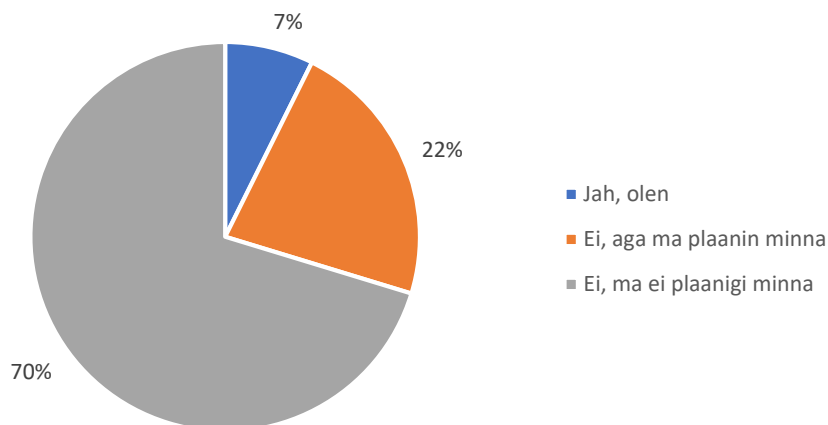
Võrreldes riikliku statistikaga, ilmneb EUROSTUDENT VI uuringust, et Eesti üliõpilaste seas on mõnevõrra rohkem neid, kes on viibinud välismaal seoses lühiajaliste õpingutega, küll aga on siinkohal oluline silmas pidada, et riiklik statistika väljendab andmeid ühe konkreetse aasta kohta, kuid

²⁶ Haridussilm.ee

²⁷ Välisüliõpilased Eesti kõrghariduses. <https://www.hm.ee/sites/default/files/uuringud/valisuliopilased.pdf>

EUROSTUDENT VI kaardistas üldisemalt, kui paljud üliõpilased on oma kõrgharidusõpingute jooksul viibinud mõnes välisriigis lühiajaliselt õppimas. Uuringu tulemustest ilmnes, et lühiajalist välismaal õppimise võimalust on kasutanud 7% Eesti üliõpilastest ning valdav enamus (70%) ei ole seni kusagil välisriigis õppinud ega plaani seda ka oma kõrghariduse õpingute ajal teha (joonis 63). Positiivset hoiakut välisriigis õppimise osas väljendab veerand Eesti üliõpilaskonnast (22%), kes on veendumusel, et kuigi nad ei ole veel antud võimalust kasutanud, siis on neil plaanis see ette võtta. Juhime tähelepanu, et antud andmed ei peegelda praktikat, suvekoole, keeleõpet ega õppereise välisriiki, vaid konkreetseid õpinguid kõrgkoolis, samuti ei sisalda antud analüüs doktorantide rahvusvahelist kogemust, mistõttu võib saadud tulemus olla mõnevõrra alahinnatud. Eesti kõrgkoolide 2015. aasta vilistlaste uuringu põhjal viibis 24% doktorantidest oma õpingute ajal vähemalt ühe semestri välisriigis kas õppimas või praktikat sooritamas (Ernst & Young, 2017).

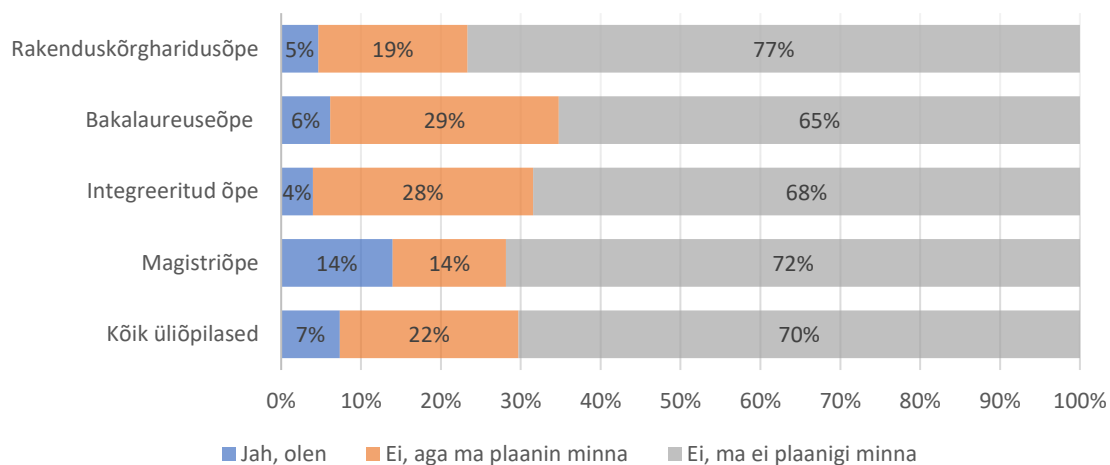
JOONIS 63. EESTIS OMANDATAVA KÕRGHARIDUSE AJAL LÜHIAJALISELT VÄLISMAAL ÕPPIMAS²⁸ KÄINUD ÜLIÕPILASED, %

Üliõpilasi, kes on tänaseks lühiajalise õpirände kogemusega²⁹, on kõige enam magistrantuuris (14%), teiste õpete puhul jääb antud osakaal 5% juurde (joonis 64). Suuremat entusiasmi välismaale õppima mineku osas tunnevad bakalaureuse- ning integreeritud õppe tudengid, kellest vastavalt 29% ja 28% plaanib selle oma kõrghariduse omandamise ajal teoks teha. Samuti ilmneb, et üliõpilaste seas, kes õpivad rakenduskõrgkoolides, on rohkem neid, kes ei plaani välismaale õppima minekut võrreldes ülikoolis õppijatega - 77% vs. 69% ei ole käinud ega plaani seda ka teha.

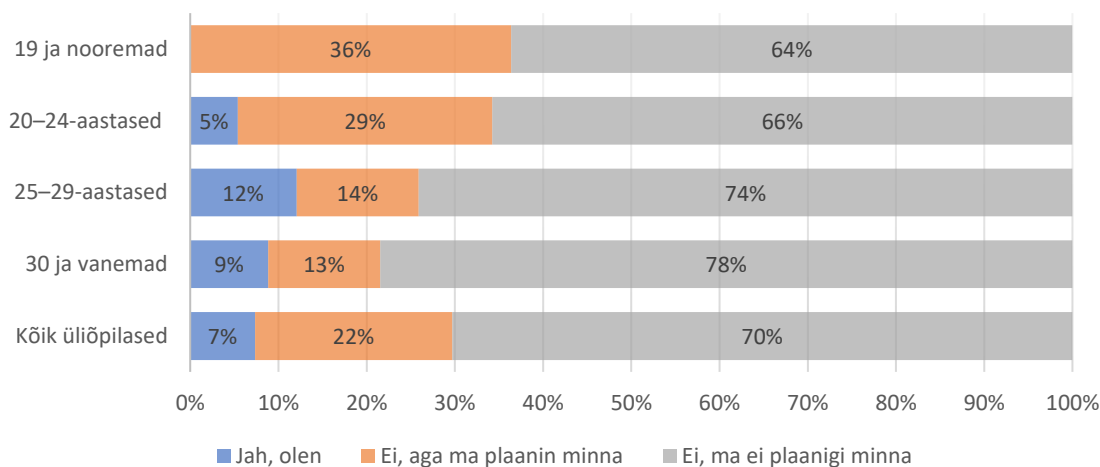
²⁸ Siinkohal me ei pea silmas praktikat, suvekoole, keeleõpet või õppereise välisriiki, vaid konkreetseid õpinguid kõrgkoolis, kus võetakse aineid vastavast õppekavast.

²⁹ Küsimus hõlmas rahvusvahelist õpirände kogemust üldiselt kõrgharidusõpingute ajal Eestis ja mitte konkreetsel õppel ega õppeaastal.

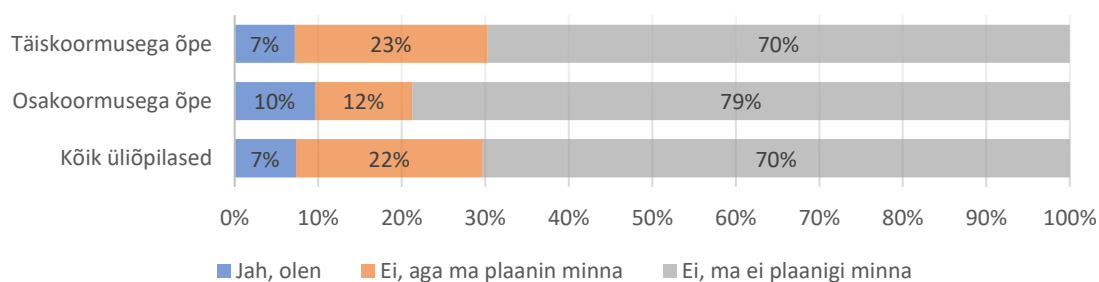
JOONIS 64. EESTIS OMANDATAVA KÕRGHARIDUSE AJAL LÜHIAJALISELT VÄLISMAAL ÕPPIMAS KÄINUD ÜLIÕPILASED ÕPETE ALUSEL, %

Humanitaaria ja kunstide valdkonna üliõpilased on võrreldes teiste õppevaldkondade tudengitega enam viibinud lühiajaliselt välismaal õppimas (13% võrrelduna Eesti keskmisega 7%). Samuti on humanitaaria ja kunstide valdkonnas õppivad üliõpilased kõige optimistlikumalt meelestatud lühiajaliselt välismaale õppima mineku osas – kolmandik tõdes, et on antud võimaluse endale plaani võtnud. Võrreldes Eesti üliõpilaste keskmisega, kus 70% ei ole seni veel lühiajaliselt välismaal õppimas käinud ega plaani seda edaspidi ka teha, paistavad silma haridusvaldkonna õppurid, kelle seas on üliõpilasi, kes ei plaani lühiajaliselt välismaale õppima minna 85%. Ühest küljest on siin kindlasti oluline asjaolu, et õpetajakoolituse programmid on erinevates riikides erinevalt üles ehitatud ja seetõttu ka üliõpilastel keerulisem välismaal õpitut oma koduõppekavaga ühildada. Samuti on haridusvaldkonna üliõpilased sageli töötavad õpetajad, kellel võib olla keeruline leida võimalust õpetajatööst mitu kuud eemal olla. Teisalt paistab esile aga ka üliõpilaste sotsiaal-majandusliku tausta roll rahvusvahelise kogemuse omandamisel. Kui humanitaaria ja kunstide valdkonna üliõpilastel on keskmisest sagedamini kõrgharidusega vanemad ja ka suurem rahaline toetus vanematelt, siis hariduse valdkonnas õpib keskmisest enam vähemkindlustatud peredest pärit üliõpilasi.

Lühiajaliste õpingute planeerimine välismaal on ühe tegurina kindlasti mõjutatud üliõpilase vanusest ning tema elujärgust – vanuse kasvades kaasnevad tihti perekondlikud, rahalised ning tööga seotud kohustused, mis muudavad välismaale õppima suundumise plaanid keerulisemaks. EUROSTUDENT VI tulemustest ilmneb ootuspäraselt, et nooremad üliõpilased tunnevad suuremat soovi välismaale õppima minna (vastavalt 36% kuni 19-aastastest ning 29% 20-24 aastastest võrrelduna Eesti üliõpilaste keskmisega 22%) ning vanemad õppurid on seevastu enam välja toonud, et olenemata välismaal õppimise kogemuse puudumisest, ei ole neil ka plaanis seda ette võtta (74% 25-29 aastastest ning 78% vanematest kui 30 eluaastat) (joonis 65).

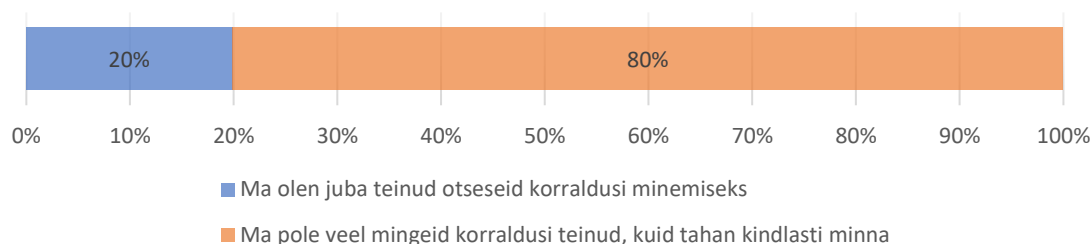
JOONIS 65. EESTIS OMANDATAVA KÕRGHARIDUSE AJAL LÜHIAJALISELT VÄLISMAAL ÕPPIMAS KÄINUD ÜLIÕPILASED VANUSEGRUPPITI, %

Võrreldes täiskoormusega õppivate üliõpilastega, on osakoormusega tudengite seas rohkem neid, kes ei planeeri välismaale õppima minekut (79% vs. Eesti üliõpilaste keskmine 70%) (joonis 66). Ühe selgitusena võib näha asjaolu, et osakoormusega õppivad üliõpilased erinevad oma tausta poolest, olles vanemad ning sagedamini seotud töö ja perekondlike kohustustega, mis omakorda muudab välismaale suundumise keerulisemaks. Täpsemalt, 44% osakoormusega õppivatest üliõpilastest kuulub vanusegruppi 25-29 ning kolmandik on vanemad kui 30 eluaastat, samuti toob 87% osakoormusega õppijatest välja, et nad töötavad terve semestri vältel, ning 28% on lapsevanemad. Täiskoormusega õppurite seas on seevastu rohkem neid, kes soovivad lühiajaliselt välismaale õppima minna (23% vs. osakoormusega õppivate üliõpilaste puhul 12%).

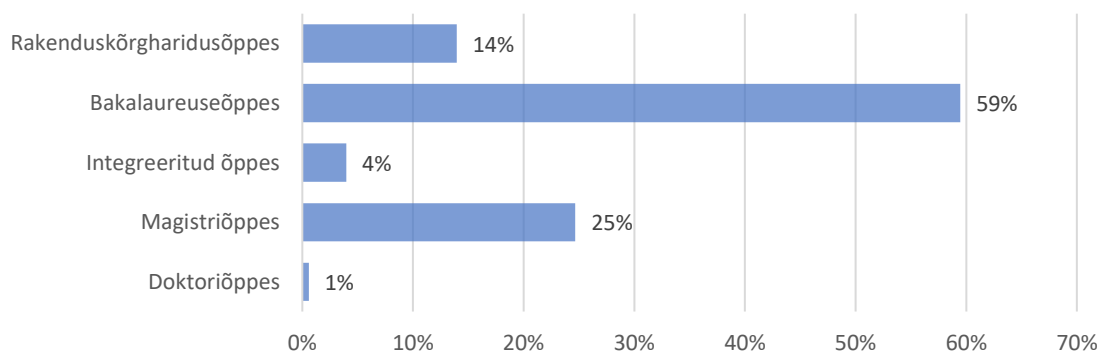
JOONIS 66. EESTIS OMANDATAVA KÕRGHARIDUSE AJAL LÜHIAJALISELT VÄLISMAAL ÕPPIMAS KÄINUD ÜLIÕPILASED ÕPPEKOORMUSE ALUSEL, %

Lähemal selgitamisel ilmnes, et üliõpilastest, kes seni ei ole lühiajaliselt välismaal õppimas viibinud, kuid omavad vastavat soovi, on konkreetsete ettevalmistuste ja korraldusteni jõudnud viiendik (20%) (joonis 67). Kui nende üliõpilaste puhul võib kindlamalt eeldada välismaale õppima jõudmist, siis ülejäänud 80% puhul on veel teadmata, kas ja kui paljud lõpuks reaalselt sammude ja ettevalmistusteni jõuavad.

JOONIS 67. ÜLIÕPILASTE ETTEVALMISTATUS, KES PLAANIVAD LÜHIAJALISELT VÄLISMAALE ÕPPIMA SUUNDUDA, %

Lühiajaliselt välismaal õppimas käinud üliõpilased on seda valdavalt teinud oma bakalaureuseõpingute jooksul (59%) ning mõnevõrra vähem (25% vastanutest) magistrantuuris (joonis 68). Tulemused ei pruugi peegelda aega, mil käidi esmakordselt välisriigis õppimas, kuna tudengitel, kes on korduvalt käinud, paluti vastata oma viimase kogemuse kohta. Küsitlusele vastamise ajal magistriõppes õppinud üliõpilased jagunesid peamiselt kaheks suuremaks grupiks – 47% käis välisriigis õppimas oma bakalaureuse- ning 46% magistriõpingute ajal.

JOONIS 68. ÕPPEASTE EESTIS ÕPPIMISE AJAL, KUI KÄIDI LÜHIAJALISELT VÄLISMAAL ÕPPIMAS (%)³⁰³¹

Kõige enam on Eesti üliõpilased lühiajaliselt välismaal õppimas viibinud Saksamaal ja Soomes (vastavalt 15% ja 12% vastanutest) ning valdavalt on välisriigis viibitud 4-6 kuud (65% vastanutest). Enam kui pool aastat tõi kestusena välja 20% üliõpilastest.

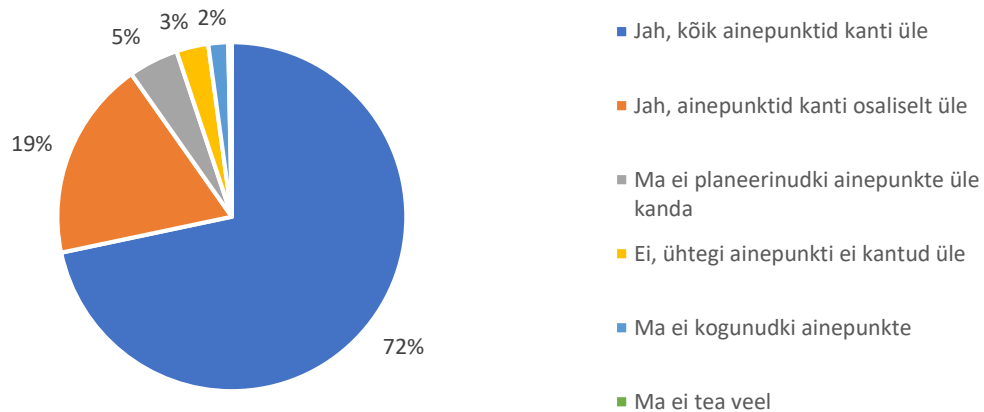
Välismaal lühiajaliselt õppimas käinud üliõpilastest sai kodukõrgkooli naastes kõik välisõpingutel kogutud ainepunktid üle kanda 72% ning osaliselt 19% (joonis 69). Valdavalt kanti ainepunktid just

³⁰ Korduvalt välismaal lühiajaliselt õppimas viibinud üliõpilastel paluti vastata oma viimase kogemuse kohta.

³¹ Kuna siinses küsitluses osalesid vaid kõrghariduse I ja II astme üliõpilased, viitab joonisel 68 esitatud tulemus doktoriõppes viibimise kohta ajal, mil käidi lühiajaliselt välismaal õppimas, ilmselt sellele, et doktoriõpingute (katkestamise) järel on vastajad jätkanud õpet I või II astmel.

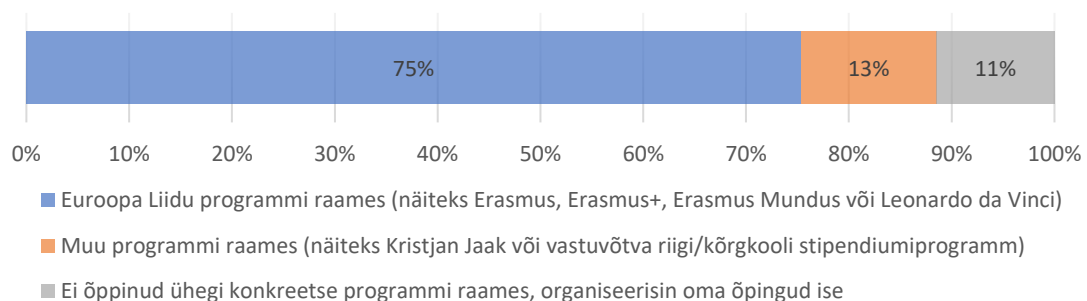
nendesse moodulitesse, kuhu sooviti (69% üliõpilastest), kuid kolmandiku jagu oli ka tudengeid, kes tõdes, et kõik või enamik kogutud ainepunktidest kanti üle valik- või vabaainetena.

JOONIS 69. VÄLISÕPINGUTE AJAL KOGUTUD AINEPUNKTIDE ÜLEKANDMINE KODUKÕRGGKOO LIS EESTIS, %

75% lühiajaliselt välisriigis õppimas käinud üliõpilastest on seda teinud mõne Euroopa Liidu programmi raames, näiteks Erasmus, Erasmus+, Erasmus Mundus või Leonardo da Vinci kaudu (joonis 70). Vähem on üliõpilaste seas levinud mõne muu programmi kasutamine, näiteks välisriigis õppimine Kristjan Jaagu või vastuvõtva riigi/kõrgkooli stipendiumiprogrammi raames (13%). Kristjan Jaagu stipendiumite puhul tuleb silmas pidada, et need on mõeldud üksnes magistrantidele ja noorteadlastele, kuivõrd antud uuring näitab, et kõige aktiivsemalt on lühiajaliselt välisriigis õppimas käidud eelkõige bakalaureuseõppes. Samuti leidub Eesti üliõpilaste seas vähem neid, kes organiseerivad ise oma välisõpinguid ehk välismaale ei minda konkreetse programmi raames (12%). Siinkohal tuleb silmas pidada, et doktoritõppe tudengid ei ole analüüsi kaasatud.

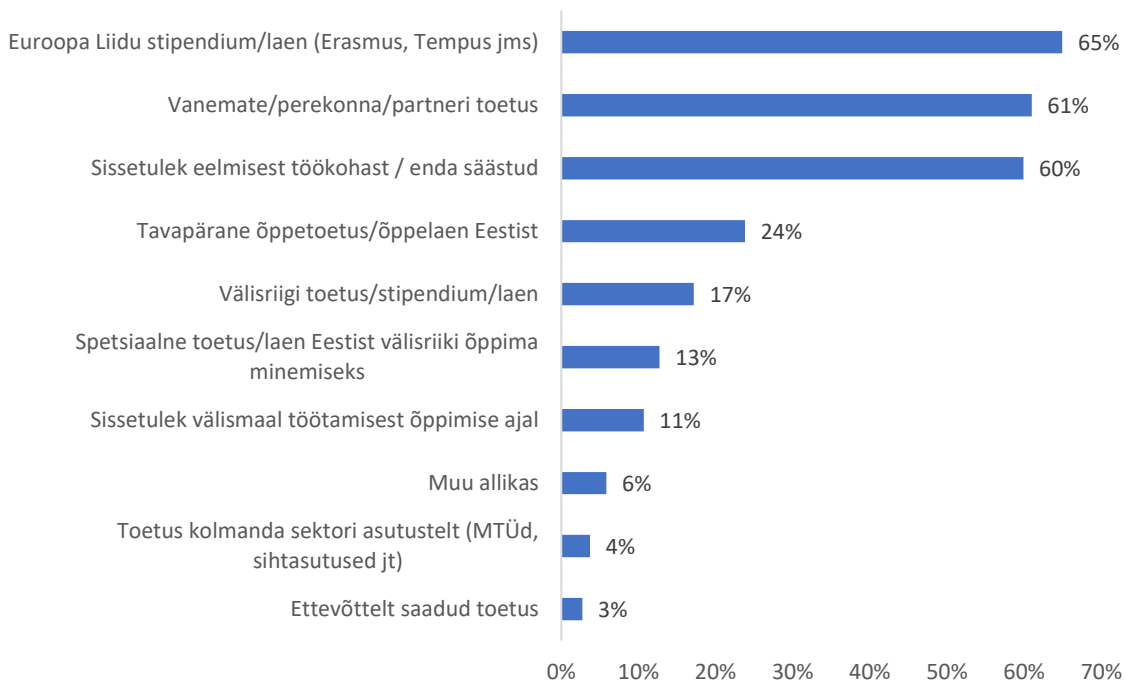
JOONIS 70. PROGRAMMID, MILLE RAAMES ON LÜHIAJALISELT VÄLISRIIGIS ÕPITUD, %

Tulenevalt Euroopa Liidu programmide laialdasest kasutusest Eesti üliõpilaste seas, kes on lühiajaliselt välismaal õppinud, on Euroopa Liidu stipendiumi/laen ka ootuspäraselt üks enam esile tõstetud rahastamisallikatest (65%). Teised sagedamini kasutatud rahastamisallikad on Eesti tudengite seas

olnud vanemate/perekonna/partneri toetus (61%) ning sissetulek oma eelmisest töökohast/enda säästud (60%). Vähem on üliõpilased kasutanud välisõpingute rahastamiseks tavapäraselt õppetoetust/õppelaenu Eestist (24%), välisriigi toetust/stipendiumi/laenu (17%), spetsiaalset toetust/laenu Eestist välisriiki õppima minemiseks (13%) ning sissetulekut välismaal töötamisest õppimise ajal (11%) (joonis 71). Pooled välismaal õppinud tudengid töid oma peamise rahastamisallikana välja Euroopa Liidu stipendiumi/laenu (Erasmus, Tempus jms) (53%) ning oluliselt teisele kohale jäi perekonna/vanemate/partneri toetus (21% üliõpilastest).

JOONIS 71. LÜHIAJALISTE ÕPINGUTE RAHASTAMINE VÄLISMAAL, %

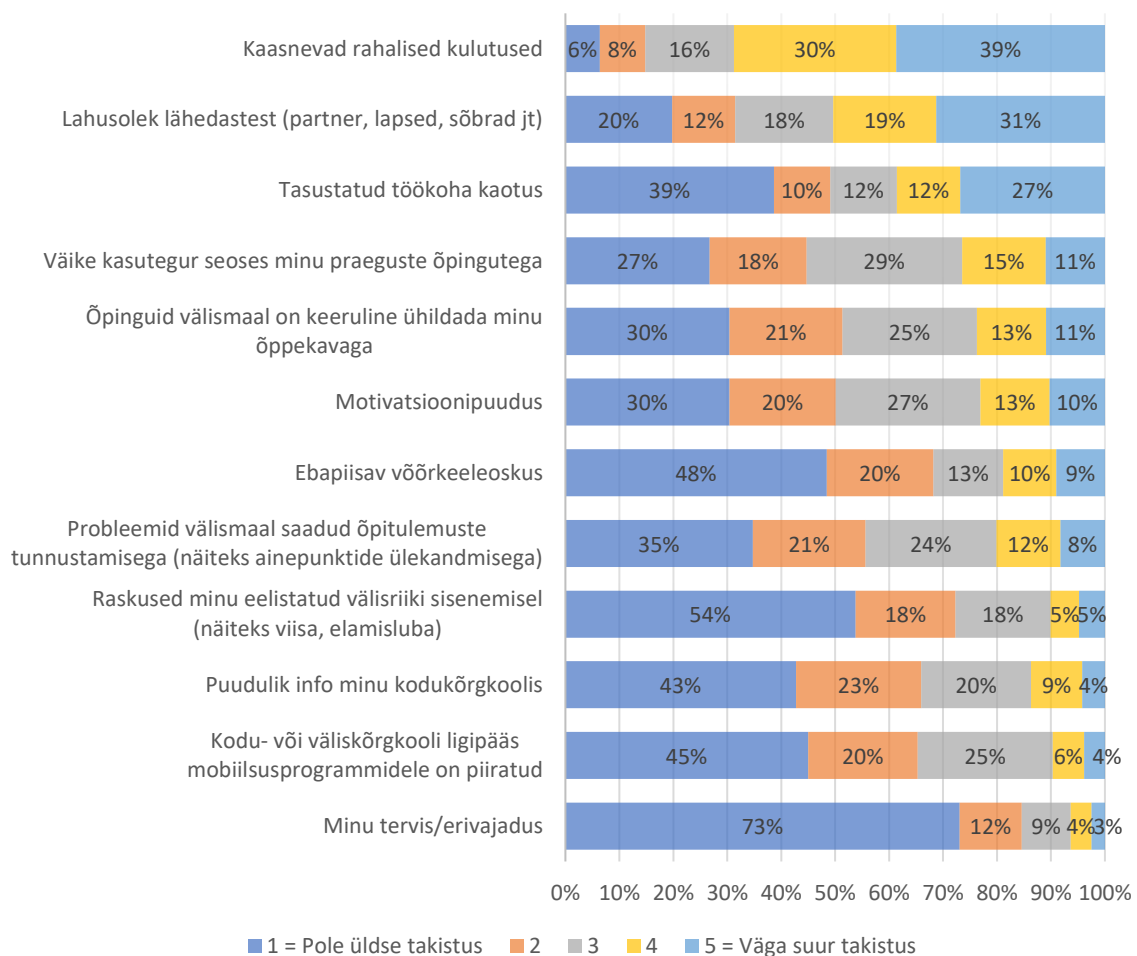
Eelneva põhjal jääb silma, et üliõpilased kasutavad Euroopa Liidu stipendiumi järel väga suuremal määral ka vanemate/perekonna/partneri poolset tuge, et finantseerida oma välisõpinguid (veerand üliõpilastest toob selle välja kui peamise rahastamisallika). Tõstatub küsimus, kas Euroopa Liidu stipendiumid on täna üliõpilastele piisavalt kättesaadavad ning mõistliku suurusega, eriti silmas pidades vähem kindlustatud perekondadest pärit tudengeid, kelle jaoks võib stipendium olla määrava tähtsusega, et ette võtta lühiajalised õpingud välismaal.

Takistused lühiajaliselt välismaale õppima suundumisel

Üliõpilaste õpiränne on oluline osa Eesti kõrghariduse rahvusvahelistumisest, mistõttu on oluline mõista, miks üliõpilased ei ole varmad kasutama neile loodud võimalusi. Takistuste spekter on lai, ulatudes üliõpilase sotsiaal-majanduslikust taustast ning elujärgust õpitava eriala spetsiifikani (joonis 72).

Kõige enam leiavad Eesti üliõpilased, et nende lühiajalist õppimist välismaal takistavad sellega kaasnevad rahalised kulutused (69% tudengitest, kelle seas 39% pidas seda väga suureks takistuseks), lahusolek lähedastest (50%, kellest kolmandik nägi seda väga suure takistusena) ning tasustatud töökohta kaotus (vastavalt 39% ja 27%). Küll aga pidasid üliõpilased heaks enda tervist (73%), eelistatud välisriiki sisenemist (54%), võõrkeeleoskust (48%), kodu- või väliskõrgkooli ligipääsu mobiilsusprogrammidele (45%) ning info olemasolu enda kodukõrgkoolis (43%), mille puhul tõid tudengid välja, et ei pea antud tegureid välismaale suundumisel üldse takistuseks. Võrdluses EUROSTUDENT V tulemustega ilmneb, et üliõpilaste jaoks ei ole ajaga peamised takistavad tegurid ega nende järjestus muutunud.

JONIS 72. LÜHIAJALISELT VÄLISRIIKI ÕPPIMA SUUNDUMIST TAKISTAVAD TEGURID, %

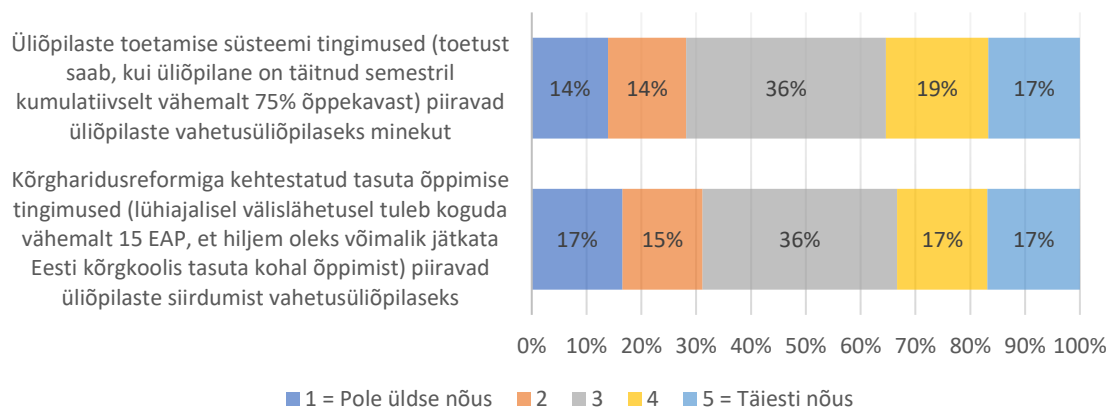
Lähemalt vaadates ilmnes, et integreeritud ning bakalaureuseõppe üliõpilased tunnetavad vähem, et välismaale siirdumisel võiks takistuseks saada tasustatud töökohta kaotamine – vastavalt 64% integreeritud õppe ning 58% bakalaureuse õppe tudengitest tõi välja, et tegemist ei ole nende jaoks takistusega (vs. üliõpilaste keskmine 49%). Küll aga tajuvad integreeritud õppe üliõpilased võrreldes teiste õpetega tunduvalt tugevamalt, kuidas õpinguid välismaal on keeruline ühildada oma õppekavaga (47% peab seda takistuseks vs. üliõpilaste keskmine 24%), samuti tunnetavad nad enam probleeme

välismaal saadud õpitulemuste tunnustamisega, näiteks ainepunktide ülekandmisega (41% peab seda takistuseks vs. üliõpilaste keskmine 20%). Integreeritud õppe tudengite puhul tõstatub seega tõsiasi, et olenemata nende suuremast entusiasmist suunduda välismaale lühiajaliselt õppima (28% vs. keskmine 22%), võib määravaks takistuseks saada välisõpingute ühildamine oma õpingutega kodukõrgkoolis, mida tunnetatakse võrdluses teiste õpetega tunduvalt tugevama probleemina. Õpete võrdlusest tõstatusid enam esile ka rakenduskõrgharidus- ning magistriõppe tudengid, kes tõid välja tasustatud töökoha kaotamise kui takistuse välismaale õppima siirdumisel (vastavalt 44% ja 49% võrrelduna tudengite keskmisega 39%).

Õppevaldkondade lõikes paistab silma, et haridusvaldkonna üliõpilased on tunduvalt tundlikumad levinumate takistuste osas kui Eesti tudengid keskmiselt – haridusvaldkonna õppurid tajuvad tugevamalt, et välismaale suundumisega kaasnevad rahalised kulutused (81% vs. 69%), lahusolek lähedastest (69% vs. 50%) ning tasustatud töökoha kaotus (54% vs. 39%) on nende jaoks takistusteks välismaale õppima siirdumisel. Samuti leidsid tudengid sotsiaalteaduste, ärimise ja õiguse valdkonnast keskmisest enam, et tasustatud töökoha kaotus on nende jaoks takistuseks (47% vs. tudengite keskmine 39%).

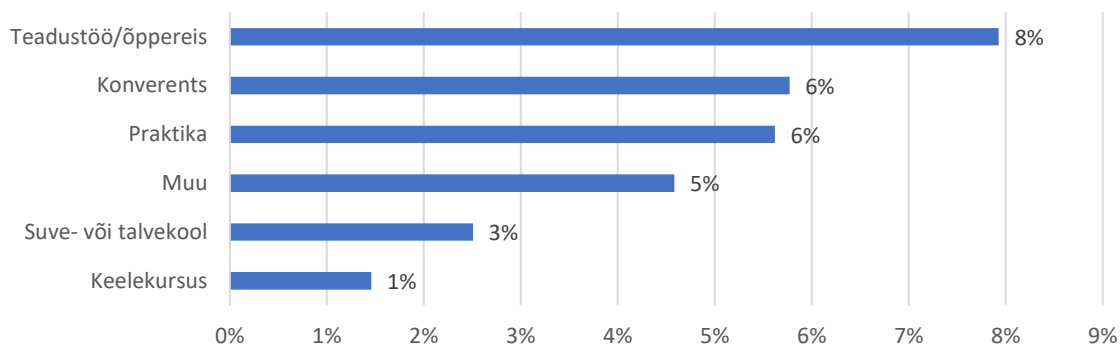
Võrreldes keskmisega (49%) on nooremad üliõpilased (<25 eluaastat) enam seda meelt, et tasustatud töökoha kaotus ei ole nende jaoks takistuseks välismaale õppima siirdumisel (74% vanusegrupis <20 ning 59% vanusegrupis 20-24). Hilisemas eas see tendents muutub ning 64% tudengitest, kes on vanemad kui 30 eluaastat, leiavad, et tasustatud töökoha kaotus on nende jaoks takistuseks välismaale õppima siirdumisel (vs. üliõpilaste keskmine 39%). Tudengite puhul, kes on vanemad kui 30 eluaastat, ilmnes ootuspäraselt ka, et lahusolekut lähedastest hinnati keskmisest kõrgemalt takistuseks: vastavalt 67% vs. 50%. Sarnaselt vanemate tudengitega tajuvad ka osakoormusega õppivad tudengid märkimisväärselt enam, et tasustatud töökoha kaotus on nende jaoks takistuseks välismaale õppima siirdumisel (vastavalt 62% vs. keskmine 39%).

Kõrgharidusreformiga rakendunud muudatused, eelkõige seoses õppekulude hüvitamise ning vajaduspõhise toetuse saamise tingimustega, on tõstatanud küsimuse, kas ja kuivõrd piiratuna tunnevad end üliõpilased oma lühiajaliste välisõpingute planeerimisel. EUROSTUDENT VI tulemused näitavad, et tudengid jagunevad oma hinnangutes võrdselt – kolmandik üliõpilastest on nõus, et kõrgharidusreformiga rakendunud uued tingimused raskendavad välismaale vahetusõpilaseks minekut ning pea sama palju on neid, kes sellist seost ei tunnetata (joonis 73).

JOONIS 73. HINNANGUD KÕRGHARIDUSREFORMI MUUDATUSTELE VAHETUSÜLIÕPILASEKS MINEMISEL, %

Täpsemalt, 33% Eesti tudengitest on täiesti või pigem nõus, et kõrgharidusreformiga kehtestatud tasuta õppimise tingimused, kus lühiajalisel välislähetusel tuleb koguda vähemalt 15 EAP, et hiljem oleks võimalik jätkata Eesti kõrgkoolis tasuta kohal õppimist, piiravad üliõpilaste siirdumist vahetusüliõpilaseks. Pea sama suur hulk (35%) on ka veendumusel, et üliõpilaste toetamise süsteemi tingimused (toetuse saamiseks peab üliõpilane täitma semestril kumulatiivselt vähemalt 75% õppekavast) piiravad üliõpilaste siirdumist välisõpingutele. Tudengeid, kes ei jaganud antud seisukohti, oli samuti kolmandiku juures.

Tudengitelt uuriti täiendavalt, kas nad on Eesti üliõpilaseks viibinud välismaal ka muudel õpingutega seotud eesmärkidel, näiteks osalenud konverentsil, teinud praktikat vms (joonis 74). Tulemustest ilmneb, et muudel eesmärkidel on Eesti üliõpilased välismaal pigem vähe viibinud, kõige enam toodi välja välismaal käimist seoses teadustöö/õppereisi (8%), konverentsi (6%) ning praktikaga (6% üliõpilastest). Integreeritud õppe tudengid tõstsid keskmisest enam esile välismaal viibimist seoses praktika sooritamisega (vastavalt 10% vs. 6%) ning magistriõppe tudengitel oli esikohal teadustöö/õppereisil (12% vs. keskmine 8%) ning konverentsidel osalemine (11% vs. keskmine 6%). Siinkohal on taas oluline silmas pidada, et analüüsi ei ole kaasatud doktoriõppes õppijaid.

JOONIS 74. VÄLISMAAL VIIBIMINE MUUDEL ÕPINGUTEGA SEOTUD EESMÄRKIDEL, %

9. Eesti üliõpilaskond enne ja pärast kõrgharidusreformi

Kõrgharidusreformist lühidalt³²

2013/2014. õppeaastast muudeti Eestis kõrgharidusreformi raames õpingute rahastamise ja toetamise põhimõtteid, mille tulemusena muutus üliõpilaste jaoks mitu olulist aspekti. Täiskoormusel ja eestikeelsetel õppekavadel õppima asunud üliõpilastelt ei nõuta enam õppekulude hüvitamist, kui nad täidavad kõrgkooli poolt kehtestatud õppekoormuse nõuet. Kui üliõpilane nõutud koormust ei täida, võib kõrgkool temalt nõuda osalist õppekulude hüvitamist. Rahvusvahelise mobiilsuse soodustamiseks ei nõuta lühiajaliselt välismaal õppivalt tudengilt täiskoormuse nõude täitmist. Kui üliõpilane õpib välisriigi õppeasutuse vähemalt kolm kuud ja seal saadud tulemusi arvestatakse vähemalt 15 EAP ulatuses õppekava täitmise osana, siis välismaal õppimise semestritel ei ole üliõpilasel kohustust täita oma õppekava täies mahus ning ka välismaal õppimisele järgneval semestril ei pea maksma õppetasu puuduolevate ainepunktide eest.

Teine oluline kõrgharidusreformiga kaasnev muudatus tõi senise hinnete-põhise õppetoetuse asemele vajaduspõhise õppetoetuse süsteemi, mille eesmärk on toetada vähemkindlustatud perekondadest pärit tudengeid kõrghariduse omandamisega seotud lisakulude katmisel. Toetuse saamiseks peab üliõpilane õppima täiskoormusega, täitma õppekava nõudeid kumulatiivselt 75% ulatuses ja tema perekonna kuusissetulek ühe pereliikme kohta ei tohi ületada 394 eurot. Kuni 24-aastase tudengi perekonnaks on tema vanemad ning alaealised õed, vennad, poolõed ja -vennad. Kuni 24-aastane tudeng, kes on abielus, lapsevanem või lapse hooldaja, moodustab iseseisva perekonna. Samuti loetakse iseseisvaks perekonnaks 25-aastane ja vanem tudeng, kelle puhul õppetoetuse taotlemisel vanemate sissetulekut ei arvestata.

Üliõpilaskond enne ja pärast reformi jõustumist – keda võrdleme?

EUROSTUDENT küsitlus ei ole disainitud spetsiaalselt Eesti kõrgharidusreformi ja selle võimaliku mõju hindamiseks. Selle alusel pole võimalik teha järeltõlget reformi eesmärkide täitumise kohta, kuid see pakub hea võimaluse võrrelda Eesti üliõpilaskonda enne ja pärast kõrgharidusreformi rakendumist. Nimelt toimus eelmine, EUROSTUDENT V küsitlus Eestis 2013. aasta kevadel, täpselt enne reformi jõustumist, ja viimane, EUROSTUDENT VI küsitlus, 2016. aasta kevadel ehk pea kolm aastat pärast reformi jõustumist. Et näha täpsemalt, kuivõrd enne ja pärast reformi kõrgkoolis õpinguid alustanud üliõpilased oma tausta ja käitumise poolest erinevad, on järgnevas analüüsis fookusesse võetud nõ traditsioonilised tudengid: kuni 24-aastased, täiskoormusega õppivad, kõrghariduse I astme – rakenduskõrghariduse ja bakalaureuseõppe – üliõpilased. Teisisõnu oleme vaatluse alla võtnud sihtrühma, keda eeskätt silmas pidades on kõrgharidusreformi kavandatud. Kuna Eesti üliõpilaskond on niivõrd mitmekesine, võimaldab fookuse kitsendamine paremini esile tuua võimalikke muutusi kõrghariduse omandamisel.

Järgnevas analüüsis on seega võrreldud omavahel EUROSTUDENT V uuringu raames 2013. aastal kogutud andmeid kuni 24-aastaste, täiskoormusega kõrghariduse I astmel õppivate üliõpilaste kohta

---

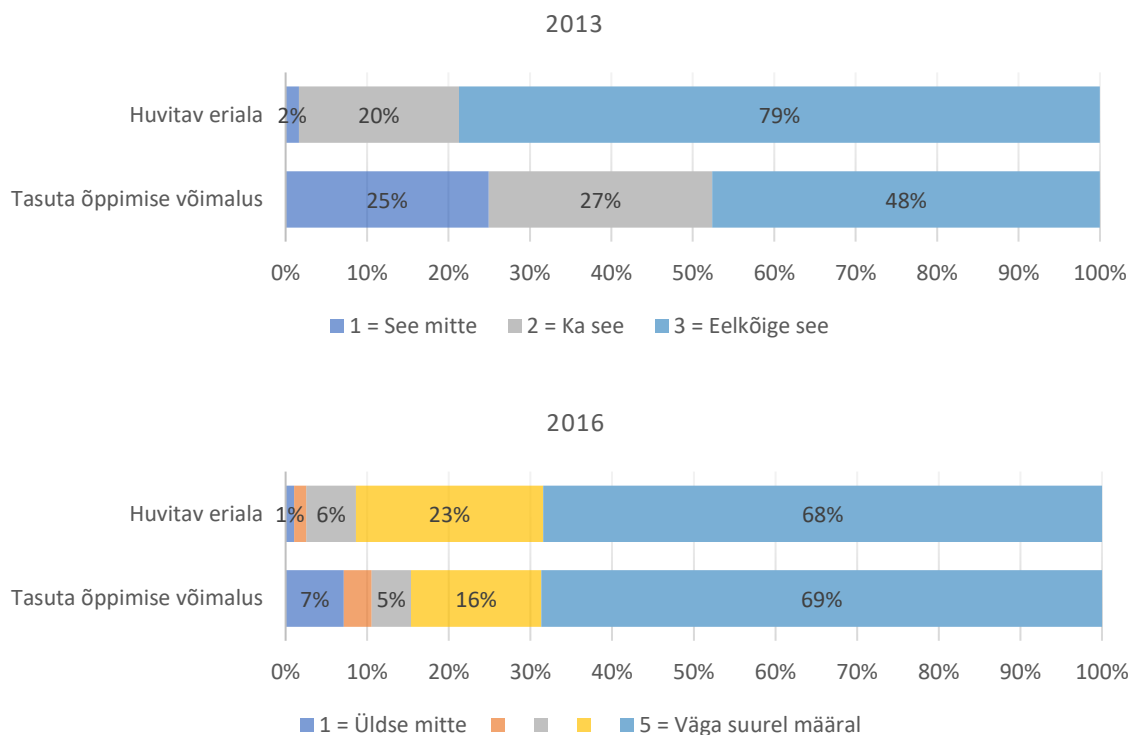
³² Allikas: www.hm.ee

(kokku 2886 üliõpilast), kes kõik alustasid oma õpinguid seega enne kõrgharidusreformi jõustumist, EUROSTUDENT VI uuringu raames 2016. aastal kogutud andmetega sama sihtrühma üliõpilaste kohta, kes kõik alustasid oma õpinguid pärast kõrgharidusreformi jõustumist (kokku 769 üliõpilast). Oluline on silmas pidada, et erinevused nende kahe sihtrühma vahel ei pruugi olla otseselt tulenenud kõrgharidusreformist, selliseid seoseid ei ole siinses töös analüüsitud. Pigem on tegemist ülevaatega Eesti üliõpilaskonnas viimase nelja õppeaasta jooksul toimunud muutustest.

Kas ja mil määral on üliõpilaskond muutunud?

Kui enne kõrgharidusreformi õpinguid alustanud noorte seas oli peamiseks teguriks eriala ja kõrgkooli valikul vaieldamatult huvi selle eriala vastu, siis pärast kõrgharidusreformi õpinguid alustanute seas on huvitava erialaga samaväärseks teguriks tõusnud tasuta õppimise võimalus (vt joonis 75). Kuna kõrgharidusreformi järel suurenesid tasuta õppe võimalused kõrgkoolides, on kindlasti ootuspärane, et üliõpilased seda tegurit varasemaga võrreldes rohkem esile tõstavad. Muidugi tasub olla tähelepanelik selle osas, mil määral peetakse tasuta õppe võimalust niivõrd oluliseks teguriks, et selle mõjul valitakse pigem valdkond/kõrgkool, kuhu on kindlam tasuta õppesse pääseda. Kuid kuna siinse uuringu alusel on huvitav eriala enamike üliõpilaste hinnangul jätkuvalt kõige olulisemaks teguriks haridusvalikute tegemisel, võib järeldada, et suuremal osal üliõpilaskonnast on reformijärgselt olnud võimalik ühildada huvitav eriala tasuta õppe võimalusega.

JOONIS 75. ERIALA JA KÕRGKOOLI VALIKUT MÕJUTANUD TEGURID ENNE JA PÄRAST KÕRGHARIDUSREFORMI ÕPINGUID ALUSTANUD KUNI 24-AASTASTE KÕRGHARIDUSE I TASEME ÜLIÕPILASTE SEAS

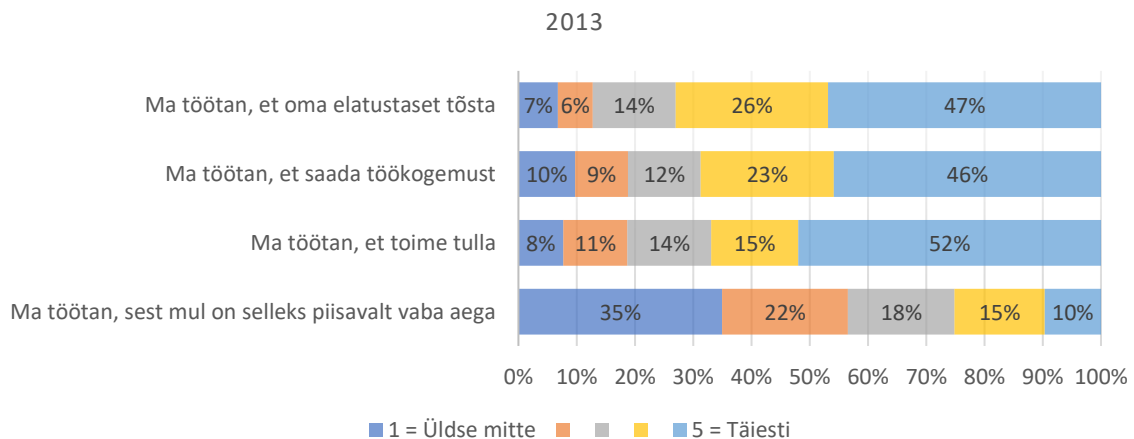
Seega on üliõpilaste hinnangud tasuta õppimise võimaluste olulisusele kasvanud, kuid siinse uuringu põhjal pole selge, kuivõrd oluliseks ajendiks on see olnud õpingute alustamisel (st kas otsus kõrgharidust üldse omandama minna tehti seetõttu, et tasuta õppe võimalus on olemas). Siiski on tähelepanuväärne, et vaid veerand pärast kõrgharidusreformi õpinguid alustanud üliõpilastest leidis, et nad katkestaksid oma õpingud juhul, kui neil tuleks selle eest maksma hakata, ülejäänud aga leidsid, et nad tasuksid vajalike ainepunktide eest ja jätkaksid õpinguid.

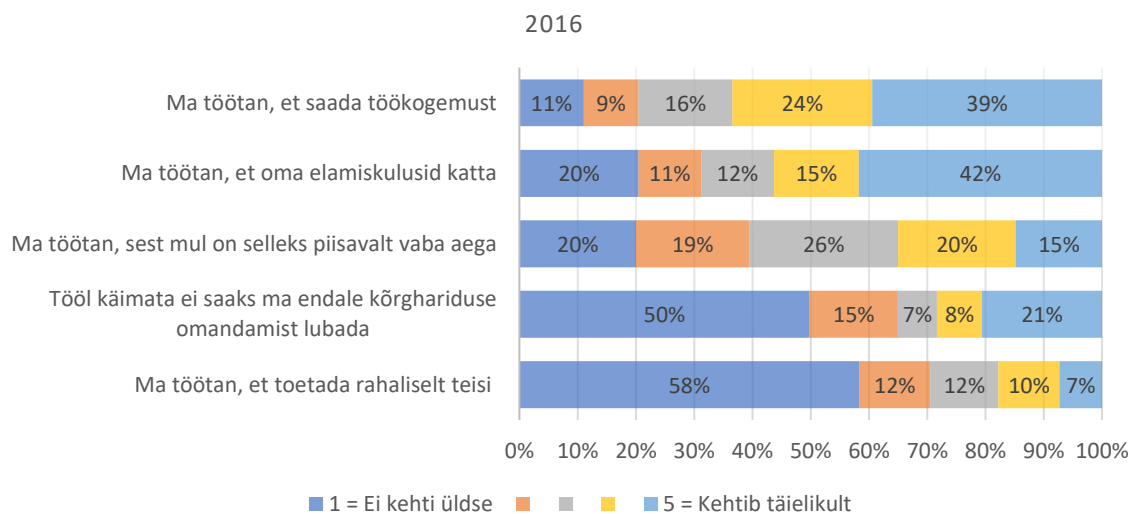
Ligipääsu kõrgharidusele võib mõõta ja hinnata mitmeti ning enamasti sõltub see ligipääsu definitsioonist. Kuna EUROSTUDENT küsitlus ei ole disainitud spetsiaalselt Eesti kõrgharidusreformi eesmärkide täitumise ja mõju hindamiseks, ei võimalda siinsed tulemused ka öelda, mil määral on ligipääs kõrgharidusele Eestis reformiga muutunud. Kuid EUROSTUDENT pakub võimaluse mõõta ja hinnata mõningaid ligipääsuga seotud aspekte – näiteks analüüsitakse rahvusvahelises võrdlusuuringus seda, missugune on üliõpilaste vanemate haridustase (kuivõrd osaleb kõrghariduses erineva haridustasemega vanemate järglasi) ning missugune on üliõpilaste hinnangul nende vanemate majanduslik olukord (kuivõrd osaleb kõrghariduses erineva majandusliku olukorraga vanemate järglasi). Kui enne reformi kõrghariduse esimesel astmel õpinguid täiskoormusega alustanud kuni 24-aastaste üliõpilaste seas oli 59% selliseid, kelle vähemalt ühel vanemal oli kõrgharidus, siis pärast reformi õpinguid alustanute seas on selliseid üliõpilasi 65%. See ei ole küll väga suur erinevus, kuid võib teatatud muutustele siiski viidata. Statistikaameti andmetel ei ole viimastel aastatel olnud olulisi muutusi kõrgharidusega naiste ja meeste osakaaludes 35-64-aastaste inimeste hulgas ja ka üliõpilaskonnas tervikuna ei ole vanemate hariduslik taust muutunud (vt peatükk 3). EUROSTUDENTi andmetel ei ole enne ja pärast reformi muutunud üliõpilaste endi hinnangud nende vanemate majanduslikule olukorrale. Kui 2013. aastal pidas oma vanemate olukorda heaks 39% ja kehvaks 19% üliõpilastest, siis 2016. aastal olid vastavad osakaalud 39% ja 15%. Nende trendide taustal paistab kõrgharidusega vanemate üliõpilaste arvu väike kasv kuni 24-aastaste kõrghariduse esimese astme tudengite seas viitavat sellele, et mingil põhjusel ei ole (enda hinnangul) kehvema majandusliku olukorraga vanemate järeltulijate osalemine kõrghariduses suurenenud. Põhjusi võib antud juhul vaid oletada, kuid need võivad olla seotud muuhulgas potentsiaalsete üliõpilaste eelarvamuste ja hirmudega reformiga kehtestatud tingimuste osas. Näiteks selgus 2015. aastal teostatud vajaduspõhise õppetoetuse uuringust, et kehvemas majanduslikus olukorras olevad üliõpilased jätaavad sageli õppetoetuse taotlemata, sest eeldavad, et nad ei saaks seda (Haaristo ja Leppik, 2015). Seega võib kehvema sotsiaalmajandusliku taustaga inimeste võimalikud eeldused ja hirmud saada takistuseks tasuta kõrghariduse omandamisel. Samuti võib üheks põhjuseks olla asjaolu, et madalama sotsiaalmajandusliku taustaga peredest minnakse pigem kutseharidust omandama.

Reformijärgselt on samasuguseks jäänud üliõpilaste kooseluvormid. Enne reformi õpinguid alustanud üliõpilastest elas 34% vanemate või sugulastega, 26% elukaaslasega, 16% üksinda ja 29% kellegi teisega ning pärast reformi sisseastunutest elab sarnaselt 32% vanemate/sugulastega, 27% elukaaslase/abikaasaga, 14% üksinda ja 35% kellegi teisega. Samal ajal on aga oluliselt kasvanud ühiselamus elavate üliõpilaste osakaal – kui enne reformi elas ühiselamus 26% tudengitest, siis pärast reformi sisseastunutest 35%. Ühiselamus elamine on suurenenud ka üliõpilaskonnas tervikuna, selle taga võib olla nii uute ühiselamukohtade loomine ja vanade hoonete renoveerimine viimastel aastatel kui ka korteriüürituru hinnatõus, seega on keeruline seda otseselt kõrgharidusreformist tingitud muutustega seostada.

Vaadeldes kuni 24-aastaste kõrghariduse I astme üliõpilaste töötamismustreid enne ja pärast kõrgharidusreformi, ei ole väga suuri muutusi näha – õpingute kõrvalt töötavad jätkuvalt umbes pooled üliõpilased. Kui enne kõrgharidusreformi õpinguid alustanud üliõpilastest töötas 2013. aastal regulaarselt 30% ja aeg-ajalt 20%, siis pärast reformi sisseastunudest töötas 2016. aastal regulaarselt 32% ja aeg-ajalt 16%. Küll on aga veidi vähenenud ühes nädalas keskmiselt töötamisele kulutatav tundide arv - töötavate üliõpilaste keskmine töötundide arv nädalas oli enne reformi 26 tundi (mediaan 24 tundi) ja pärast reformi 24 tundi (mediaan 20 tundi). Teatavaid muutusi on toimunud selles, millistel põhjustel üliõpilased enda hinnangul õpingute kõrvalt töötavad (vt joonis 76). Kuna kahes võrreldavas uuringus on muudetud üliõpilastele ette antud vastusevariante, ei ole võimalik töötamise põhjuste muutumist üks-ühele võrrelda. Siiski on peamisteks põhjusteks õpingute kõrvalt töötamisel nii töökogemuse saamise kui ka oma elamiskulude katmise vajadus. Teisi, veidi vähemolulisemaid põhjuseid kõrvalt selgub, et suurenenud on nende üliõpilaste osakaal, kes oma hinnangul töötavad (muuhulgas) ka seetõttu, et neil on selleks piisavalt vaba aega. Seega näeme, et vastupidiselt kõrgharidusreformiga taotletud karmimatele õppimisele seatud nõuetele ja seeläbi paranevale õppekvaliteedile, on osadel üliõpilastel mingil põhjusel pigem rohkem vaba aega, mida nad eelistavad sisustada töötamisega.

JOONIS 76. ÜLIÕPILASTE TÖÖTAMISE PÕHJUSED ENNE JA PÄRAST KÕRGHARIDUSREFORMI ÕPINGUID ALUSTANUD KUNI 24-AASTASTE TÄISKOORMUSEGA ÕPPIVATE RAKENDUSKÕRGHARIDUS- JA BAKALAUREUSEÕPPE ÜLIÕPILASTE SEAS

Kuigi töötavate üliõpilaste osakaal ei ole reformiga oluliselt muutunud, on märkimisväärne erinevus toimunud selles, kellena töötavad üliõpilased ennast ennekõike identifitseerivad. Kui enne reformi leidis 61% üliõpilastest, et nende peamine tegevus on õppimine ja töötatakse õpingute kõrvalt, siis pärast reformi peab end ennekõike üliõpilaseks juba 81% töötavatest üliõpilastest. See tähendab, et selliste tudengite osakaal, kes peavad end ennekõike töötajaks, kes õpivad töö kõrvalt, on vähenenud rohkem kui kaks korda. Selline muutus on märgilise tähendusega olukorras, kus paljud üliõpilased õpivad ja töötavad üheaegselt täiskoormusega ning peavad ilmselt teatud olukordades (näiteks ajaliste piirangute tõttu mõlemale võrdväärselt pühendumisel) tegema valikuid ühe või teise tegevuse kasuks. Enese identifitseerimine ennekõike üliõpilaseks võib muuhulgas suurendada valikute tegemist õpingute kasuks ja seeläbi suurendada õppimise kvaliteeti.

Oluline tähelepanek on ka see, et suurenenud on üliõpilaste osakaal, kellel juba enne kõrgharidusõpingute alustamist mingisugune töökogemus olemas oli – kui 2013. aasta uuringus oli varasema töökogemusega kuni 24-aastaseid üliõpilasi 50%, siis 2016. aastal juba 66%. Ilmselt võib siin põhjusi otsida sellest, et gümnaasiumiealiste noorte seas on töötamine kasvav trend.

Muutunud pole õppetööle keskmiselt ühes nädalas panustatav aeg - 2013. aastal kulus üliõpilasel keskmiselt nädalas 19 tundi auditoorsele ja 15 tundi iseseisvale õppetööle, 2016. aastal keskmiselt 19 tundi auditoorsele ja 14 tundi iseseisvale õppetööle. Samas on märgatavalt suurenenud üliõpilaste osakaal, kes sooviksid pühendada rohkem aega õppetööle – kui varasemalt leidis vaid 16%, et õppetööga seotud tegevuste koormus võiks olla suurem, siis 2016. aasta uuringus ütles 41% üliõpilastest, et sooviksid pühendada rohkem aega iseseisvale õppetööle. Teisalt on kasvanud ka nende osakaal, kes sooviksid pühendada rohkem aega töötamisele (vastavalt 30% ja 43%).

Üliõpilaste sissetulekute struktuur pole samuti enne ja pärast kõrgharidusreformi oluliselt muutunud. Kui 2013. aastal pärines 43% tudengite kuistest sissetulekutest palgatööst, 32% perekonnalt/partnerilt ja 18% üliõpilastele mõeldud toetustest (sh õppelaen), siis 2016. aastal said üliõpilased 44% sissetulekust palgatööst, 34% perekonnalt/partnerilt ja 17% üliõpilastele mõeldud toetustest (sh õppelaen). Seejuures hindavad pärast kõrgharidusreformi õpinguid alustanud üliõpilased oma rahalist olukorda veidi paremaks, kui seda tegid üliõpilased enne kõrgharidusreformi. Kui 2013. aasta leidis 26%

üliõpilastest, et nad on tõsisest rahalistes raskustes ja 40%, et nad ei ole, siis 2016. aastal tõi tõsiseid rahalisi raskusi esile 21% ja rahaliste raskuste puudumist 47% tudengitest.

Kuna üks oluline kõrgharidusreformiga kaasnenud muutus oli üleminek vajaduspõhisele õppetoetuse süsteemile, et toetada vähemkindlustatud perekondadest pärit tudengeid kõrghariduse omandamisega seotud lisakulude katmisel, on asjakohane siin vaadelda ka seda, missugused üliõpilased vajaduspõhist õppetoetust saavad. Kõrgharidusreformi järel õpinguid alustanud kuni 24-aastastest täiskoormusega rakenduskõrgharidus- või bakalaureuseõppe üliõpilastest saab küsitluse tulemuste alusel vajaduspõhist õppetoetust viiendik (20% saab vajaduspõhist õppetoetust ja 1% vajaduspõhist eritoetust). Kuigi 28% toetuse saajatest ütleb, et tema vanemate majanduslik olukord on halb, on toetuse saajate seas ka viiendik (22%) neid, kes oma vanemate majanduslikku olukorda heaks hindavad. Ülejäänud 50% hindavad seda keskmiseks. Kui praeguste üliõpilaste netosissetuleku mediaan on ühes kuus 375 eurot, siis vajaduspõhise õppetoetuse saajate seas on 56% selliseid, kelle netosissetulek ühes kuus (koos toetusega) on vähem kui 375 eurot ja 44% toetuse saajatest omavad ühes kuus suuremat sissetulekut, kui 375 eurot. Ja kuigi toetuse saajatest 28% ütleb, et neil on (tõsiseid) rahalisi raskusi, siis teisalt leiab 40% vajaduspõhise õppetoetuse saajatest, et neil ei ole rahalisi raskusi. Siin tuleb muidugi rõhutada, et tegemist on üliõpilaste subjektiivsete hinnangutega nii oma kui ka vanemate majanduslikule olukorrale ning olukorda heaks hindavad üliõpilased võivad reaalsuses olla ka väga erinevate sissetulekutega.

43% vajaduspõhise õppetoetuse saajatest töötab õpingute ajal, neist 25% kogu semestri vältel ja 18% aeg-ajalt. Peamise põhjusena toovad vajaduspõhist õppetoetust saavad üliõpilased esile töötamist elamiskulude katmiseks (63%), veidi vähem töökogemuse saamist (54%), 42% toetuse saajatest leiab, et ilma tööil käimata ei saaks nad endale kõrghariduse omandamist lubada. Siiski leidub ka vajaduspõhist õppetoetust saavate üliõpilaste seas küllaltki suur osa neid (29%), kes töötavad enda hinnangul muuhulgas ka seetõttu, et neil on selleks piisavalt vaba aega. Seega võib kokkuvõtvalt öelda, et vajaduspõhine õppetoetus jõuab teataval määral kindlasti nendeni, kes seda vajavad, kuid toetuse saajate hulgas on ka märkimisväärne osakaal selliseid üliõpilasi, kes oma sissetulekute, töötamise ja vanemate majandusliku olukorra alusel ei pruugi olla toetuse esmane sihtrühm. See tulemus kinnitab toetuste süsteemi tingimuste ülevaatamise vajadust.

Vaadeldes üliõpilaste rahvusvahelist mobiilsust enne ja pärast kõrgharidusreformi, on märkimisväärselt suurenenud selliste üliõpilaste osakaal, kes ei plaani minna õpingute ajal lühiajaliselt välisriigi kõrgkooli õppima. Kui enne reformi õpinguid alustanud noortest väitis 47%, et nad ei plaani minna lühiajaliselt välisriiki õppima, siis pärast reformi sisseastunutest väitis sama juba 63%. Nii on reformi-järgselt ka vähenenud on nende üliõpilaste osakaal, kes on juba käinud välisriigis õppimas (7% versus 3%), kui ka nende osakaal, kes plaanivad seda teha (46% versus 34%). Peamised tegurid, mis üliõpilaste hinnangul takistavad lühiajalist õppimist välismaal, ei ole reformiga muutunud, nendeks on kaasnevad rahalised kulutused ja lahusolek lähedastest. Võrreldes 2013. aasta küsitlusega on aga 2016. aastal üliõpilased oluliselt enam toonud takistusena esile probleemid välisriikides saadud õpitulemuste tunnustamisega (näiteks ainepunktide ülekandmisega). Kui enne kõrgharidusreformi õpinguid alustanud üliõpilastest pidas seda takistuseks 18%, siis pärast reformi sisseastunutest 27%. Veidi vähem, kuid siiski teistest enam tuuakse pärast kõrgharidusreformi esile ka raskuseid välismaa õpingute ühildamisel oma õppekavaga (enne reformi 23%, pärast reformi 29%). Kuna kõrgharidusreformiga muudeti oluliselt lühiajaliselt välismaal õppimise tingimusi (nõue välismaal koguda ja oma õppekavasse üle kanda vähemalt 15 EAP ulatuses tulemusi), võib see olla tekitanud osades üliõpilastes hirve võimalike tekkivate takistuste ja hilisema õppekulude hüvitamise vajaduse ees. Küsisime pärast

kõrgharidusreformi õpinguid alustanud üliõpilastelt hinnanguid reformiga muudetud tingimustele ja nende arvamused jagunesid pooleks. Nimelt leidis 34% üliõpilastest, et kõrgharidusreformiga kehtestatud tasuta õppimise tingimused piiravad üliõpilaste siirdumist vahetusüliõpilaseks (33% samas sellega ei nõustunud) ja 37% tudengitest leidis, et üliõpilaste toetamise süsteemi tingimused piiravad vahetusüliõpilaseks minemist (32% sellega ei nõustunud).

Kokkuvõtvalt ei ole EUROSTUDENT uuringute tulemuste põhjal näha suuri muutusi Eesti üliõpilaskonnas enne ja pärast kõrgharidusreformi, vähemalt mitte n-ö traditsiooniliste üliõpilaste hulgas, kes asuvad kõrgharidust omandama kohe või lühikese aja möödudes pärast keskhariduse omandamist. Positiivne on, et vähenenud on töötamisele kulutatavate tundide arvu mediaan nädalas ja märkimisväärselt suurenenud üliõpilaste osakaal, kes peavad end ennekõike üliõpilaseks, mitte töötajaks. Kuid teisalt ei ole kasvanud madalama sotsiaalmajandusliku taustaga noorte osalemine kõrghariduse esimese astme õppes (suurenenud on hoopis kõrgharidusega vanemate laste osakaal); suurenenud pole üliõpilaste pühendumine õpingutele, vähenenud pole töötavate üliõpilaste osakaal; vajaduspõhine õppetoetus jõuab kehvast majanduslikus olukorras olevate tudengite kõrval ka nendeni, kelle majanduslik olukord siinse uuringu alusel paistab olevat keskmisest parem; suurenenud on üliõpilaste osakaal, kes ei plaani välismaale lühiajaliselt õppima minna, kasvava takistusena nähakse raskusi ainepunktide ülekandmisega välisriigi kõrgkoolist oma õppekavasse. Ühest küljest on reformi jõustumisest möödas ilmselt liiga lühike aeg, et suuremaid muutusi näha (ja neid reformiga põhjuslikult siduda). Teisest küljest ei ole EUROSTUDENT küsitlus disainitud selliselt, et selle tulemuste põhjal oleks võimalik anda hinnang reformi mõjule ja selle eesmärkide saavutamisele. Ennekõike võimaldab EUROSTUDENT võrrelda teatud muutusi üliõpilaskonnas, kuid nende põhjustajateks võivad reformi kõrval olla ka paljud teised asjaolud (näiteks muutused tööturul). Lisaks võib olla, et reformiga kehtestatud uued tingimused on tekitanud nii praegustes kui ka tulevastes üliõpilastes teatud eelarvamusi, mistõttu välditakse näiteks toetuse taotlemist, üliõpilasvahetusse minemist või üldse kõrgharidusse astumist. Näiteks osutas 2015. aastal teostatud vajaduspõhise toetuse analüüs (Haaristo ja Leppik, 2015), et paljud kehvast majanduslikus olukorras üliõpilased on jätnud õppetoetuse taotlemata just eelarvamuste tõttu - nad arvavad, et nad ei saaks seda ja neil poleks toetusele ka õigust. Võib olla, et sarnane teadmatus ja eelarvamused omavad rolli ka üliõpilaste teiste valikute juures. Kuna EUROSTUDENT uuringu tulemused viitavad võimalikele kitsaskohtadele kõrgharidusreformiga seatud eesmärkide saavutamisel, on oluline reformi tulemuste saavutamist edasi seirata, muu hulgas selleks eesmärgiks spetsiaalselt väljatöötatud uuringu kaudu.

Kasutatud kirjandus

- Ernst & Young. 2017. Eesti kõrgkoolide 2015. aasta vilistlaste uuring. Aruanne. https://www.hm.ee/sites/default/files/uuringud/vil2015_aruanne.pdf
- Espenberg, K., Beilmann, M., Sammul, M., Nahkur, O., Lees, K., Vahaste, S., Varblane, U. 2013. Eesti üliõpilaste eluolu 2013. Rahvusvahelise üliõpilaste uuringu EUROSTUDENT V Eesti analüüs. Lõpparuanne. Tartu Ülikooli sotsiaalteaduslike rakendusuuringu keskus RAKE. http://primus.archimedes.ee/sites/default/files/EurostudentV_l%C3%B5pparuanne.pdf.
- Haaristo, H-S. ja Leppik, C. 2015. Vajaduspõhise õppetoetuse uuring. Poliitikauuringute Keskus Praxis. <http://www.praxis.ee/wp-content/uploads/2015/02/Vajaduspõhine-õppetoetus.pdf>
- Haridus- ja Teadusministeerium. Eesti Hariduse Infosüsteemi andmed.
- HaridusSilm. Koondnäitajad. www.haridussilm.ee.
- Hauschildt, Kristina, Christoph Gwośc, Nicolai Netz ja Shweta Mishra. 2015. Social and Economic Conditions of Student Life in Europe. Synopsis of Indicators. EUROSTUDENT V 2012–2015W. Bertelsmann Verlag GmbH & Co. KG. http://www.eurostudent.eu/download_files/documents/EVSynopsisofIndicators.pdf.
- Järve, J., Kallaste, E., Räis, M. L. 2015. Tudengite õpingute katkestamise põhjused IKT kõrghariduses. Lõppraport. Tallinn: OÜ Eesti Rakendusuuringu Keskus CentAR. <http://www.centar.ee/uus/wp-content/uploads/2015/07/IKT-katkestajate-uuringu-l%C3%B5ppraport-veebi.pdf>.
- Kirss, L., Nestor, M., Haaristo, H-S., Mägi, E. 2011. Eesti üliõpilaste eluolu 2010. Rahvusvahelise üliõpilaste uuringu EUROSTUDENT IV Eesti analüüs. SA Poliitikauuringute Keskus PRAXIS. <http://www.praxis.ee/wp-content/uploads/2014/03/2010-Uliopilaste-uuringu-EUROSTUDENT-IV-Eesti-analuus.pdf>.
- Leppik, Marianne. 2017. Kutse- ja kõrghariduse 2005.–2014. aastal lõpetanute edukus tööturul aastal 2015. Haridus- ja Teadusministeerium. https://www.hm.ee/sites/default/files/uuringud/edukus_tooturul_analuusidok_toim_003.pdf.
- OECD. 2017. Education at a Glance 2017: OECD Indicators, OECD Publishing, Paris. <http://dx.doi.org/10.1787/eag-2017-en>.
- Merisalu, Merilyn. 2014. Tudengite huvi ühiselamute vastu kasvab. Universitas Tartuensis Tartu ülikooli ajakiri. <http://www.ajakiri.ut.ee/artikkel/325>.
- Mägi, E., Aidla, A., Reino, A., Jaakson, K., Kirss, L. 2011. Üliõpilaste töötamise fenomen Eesti kõrghariduses. Ecoprint: SA Archimedes. http://www.praxis.ee/fileadmin/tarmo/Projektid/Haridus/UELITOEAE/Truekis_Uliopilaste_toeetamise_fenomen.pdf

Mägi, E., Jaakson, K., Aidla, A., Kirss, L., Reino, A. 2012. Full-time employed students as university consumers – consequences and triggers of marketisation of higher education. *European Journal of Higher Education*, July, 1-19.

Paadam, K., Ojamäe, L., Siilak, K., Altmets, A. 2013. Üürieluaseme kättesaadavus ja vajadus. Üliõpilaste hinnangute analüüs. Tallinn: Tallinna Tehnikaülikooli majandusteaduskond, linna- ja eluasemesotsioloogia uurimisgrupp.
https://www.mkm.ee/sites/default/files/uliopilaste_eluasemeuuring2013_raport.pdf.

Statistikaameti statistika andmebaas pub.stat.ee.

Themas, A., Tarum, H., Soo, K., Reisberg, L., Aksen, M., Puolokainen, T., Lauri, T., Themis, E. 2015. Alushariduse ja lapsehoiu uuring. Lõpparuanne. Tartu: Tartu Ülikooli sotsiaalteaduslike rakendusuuringute keskus RAKE. https://www.sm.ee/sites/default/files/content-editors/Uudised_pressiinfo/alusharidus_ja_lapsehoiu_uuring_2015.pdf.

Vanalinna Ehitus. 2015. Valmis TTÜ ühiselamu B-korpus. <http://www.vanalinnaehitus.ee/et/uudised/26-yhiselamu>.

Kaasrahastas
Euroopa Liidu programm
„Erasmus+”